

İslâm Klasikleri
MANSÛR - NÂME

N i y â z î

İslâm Klasikleri

MANSÛR - NÂME

Dr. Mustafa Tatçı

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI : 2440
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 623
İslâm Klasikleri : 3

Kitabın adı

MANSÛR - NÂME

Yayın Kodu

97.34.Y.0072.1128

ISBN 975.11.0675.3

Baskı yılı

1997

Baskı adedi

5.000

Dizgi, baskı, cilt

MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
6.2.1997 tarih ve 692 sayılı yazıları ile
ikinci defa 5.000 adet basılmıştır.

İslâm Klasikleri

MANSÛR - NÂME

(HALLÂC-I MANSÛR'UN MANZÛM MENÂKİBNÂMESİ)

Niyâzî

Hazırlayan
Dr. Mustafa Tatçı

İSTANBUL, 1997

ÖNSÖZ

Tasavvufî menâkıpnâmeler, İslam tarihi ve Türk kültür tarihîyle ilgili araştırmalarda ilk müracaat kaynaklarındanandır. Bizde menâkıpnâme edebiyatı, Arap ve İran tesriyle teşekkül etmiştir. Bununla birlikte en güzel menâkıpnâmeler, Türk Edebiyatı bünyesinde yazılmıştır, dense yeridir. Arap ve İran edebiyatında din ve devlet büyükleri hakkında yazılan umumî tabakât kitaplarından farklı olarak, bizde, müstakil menâkıpnâmeler daha fazla rağbet görmüştür. Elinizdeki Hallâc-ı Mansûr'un hayat ve kerametlerini anlatan "Mansûr-nâme" adlı bu menâkıp kitabı da, umumî bir sûfiler tezkiresi olan F.Attâr'ın "Tezkiretü'l-Evliyâ"sından mülhem, Türkçe manzum olarak yazılmış müstakil-yani tek kişiyi konu alan-mühim bir menâkıpnâmedir.

Anadolu sahasında yazıldığı tesbit edilen ilk menâkıpnâmelerin dinî, tarihî yahut tasavvufî mahiyette olduğu görülecektir. Bu çerçevede konusunu Hz. Ali'den, Hz. İbrahim'den, Hz. Hamza'dan, Veyse'l-Karanî'den, Sahabe-i kirâm'dan alan bazı menâkıpnâmelerin yanında tasavvufî şahsiyet ve temaları işleyen eserler de, fevkalade dikkat çekmektedir. Söz konusu olan bu eserlerin tekkelerde veya medreselerde yetişen kalem erbabı kişilerce yazıldığını tahmin etmek hiç de zor değildir. Ayrıca bu eserlerin çeşitli halk meclislerinde okunarak dilden dile yayıldığını ve anonimleştğini mevcut yazmalardan çıkarabilmekteyiz.

Dinî mahiyetteki menâkıpnâmelerin dikkati çeken bir yönü de, bunların İslâm öncesi inanç, telakkî ve İsrailiyat unsurlarını yansıtmasıdır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, gerek İslâm ve gerekse Türk kültür tarihi araştırmaları için birinci dereceden önemli olan menâkıp kitaplarının-tarihî seyri esas alınarak-neşredilmesinde şüphesiz, pek çok fayda vardır. Mansûr-nâme'yi yayına hazırlamaktaki temel düşüncemiz, bu konuda bir başlangıç yapmaktır.

Mansûr-nâme, Eski Türkiye Türkçesiyle yazılan ilk tasavvufî menâkıpnâmelerden birisidir. Eser, Attâr'ın Tezkire'sindeki bilgilerin manzûm bir yorumundan ibarettir. Türk sûfîlerinden bazıları, Hallâc-ı Mansûr'dan başka Veyse'l-Karânî, İbrahim Edhem ve Ebu Hanife gibi yüce şahsiyetlerin de hayat ve kerametlerini mevzuu edinen eserler te'lif etmişlerdir. Şüphesiz bu eserlerin temel kaynağı F. Attâr'dır. Şayân-ı dikkat bir tesbitimiz de şudur: menâkıpname-si yazılan şahsiyetler incelendiğinde, hayatı Türk milletin-zevk, mezhep ve meşrebine uygun olan kişilerin ele alındığı görülecektir. Bu tip bir sufî olan Hallâc trajik hayatıyla, meşrebimize uygun sûfîlerin başında gelmektedir.

Hallâc-ı Mansûr, Bağdad havalisinde yaşamasına rağmen, Arap ve İran edebiyatından ziyade Türk Edebiyatında söz konusu edilmiştir. Denebilir ki, müslüman milletler içinde O, en fazla Türkler tarafından sevilmiş ve benimsenmiştir. Bir XIV-XV. Asır metni olan "Mansûr-nâme"nin geniş bir muhitte

tanınmasından ve tesbit ettiğimiz 20'ye yakın yazmasından da bu anlaşılmaktadır.

Bizim bu eseri hazırlamaktan gayemiz şu noktalarda toplanabilir. Birincisi, evvelâ bu eser, Eski Türkiye Türkçesiyle yazılan ilk manzûm menâkıpnâme örneklerindendir. Dolayısıyla tasavvuf tarihi araştırmalarında mühim bir yeri vardır. İkincisi, eser, Hallâc'ın hayatını ve inancını açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır. Üçüncüsü, bu eser, Eski Türkiye Türkçesi araştırmaları, yani dil ve gramer çalışmaları açısından pek değerlidir.

Mansûr-nâme adlı bu incelememiz, üç bölümden oluşmaktadır : Birinci bölümde Hallâc'ın hayatı, inancı ve eserleri ele alınmıştır. Burada verilen bilgiler daha ziyade Hallâc uzmanı olarak tanınan L. Massignon, R. Nicholson, Yaşar Nuri Öztürk gibi ilim adamlarının yazdıklarına ve Attar'ın Tezkiretü'l-Evliya'sına dayanmaktadır. İkinci bölümde ise, Dünya ve Türk edebiyatında Hallâc-ı Mansûr, Niyâzî'nin Mansûr-nâme'si, Niyâzî'nin kimliği araştırılmıştır. İtiraf edelim ki, sadece Dünya ve Türk edebiyatında Hallâc motifi, başlıbaşına bir kitaplık çapındadır. Bu bölümde biz, konuyu ana hatlarıyla vermekle yetindik. Divân ve Halk edebiyatı mahsullerinden seçtiğimiz çok az malzemeyi tahlilî mahiyette değerlendirdik. Bu bölümde, kitabın hacmini ve gayesini zorlayacağı için, elimizdeki malzemenin tamamını vermekten kaçındık.

Çalışmamızın asıl gayesi, Niyâzî'nin "Mansûr-nâme"sini ortaya koymaktır. Üçüncü ve esas bölümde, bu eser tenkitli metin olarak verilmiştir.

Mansûr-nâme, bugüne kadar yapılan lisans seviyesindeki araştırmalarda, yanlış olarak Niyâzî-i Mısri'ye atfedilmiştir. Bunun sebebi, yazmaların bazılarında eserin Niyâzî-i Mısri'ye ait gösterilmesidir. Bazı müstensihler, bu hatayı devam ettirmişlerdir. Eserin, bir kaç yazmada Müridî-i Aydınî'ye atfedilmesi de, müstensih hatasıdır. Bursalı M. Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nde, M. Aydınî'nin böyle bir eser yazdığını belirtmesi, incelediği yazmalardaki hatadan kaynaklanmaktadır. Halbuki burada ele alınan yazmalardan anlaşılacağı gibi, eserin Niyâzî'ye ait olduğu açıktır. Zaten bu husus, eserin sonlarındaki mahlashânede kayıtlı "Niyâzî" isminden de anlaşılmaktadır. Müridî-i Aydınî böyle bir mahlas kullanmamıştır. Geriye bize bu eserin hangi Niyâzî'ye ait olduğunu tesbit etmek kalmaktadır. İncelediğimiz tezkirelerde Yıldırım Bâyezîd ile Kanunî S. Süleyman dönemine kadar yaşayan birkaç Niyâzî vardır. Tesbitlerimize göre Mansûr-nâme'yi, Yıldırım dönemi şâirlerinden olan "Niyâzî" yazmıştır. Fakat bu şâirin vefat ettiği yıl, tezkireciler tarafından yanlış kaydedilmiştir. Eğer bundan sonraki araştırmalarda bu şâire ve esere ait başka bilgiler elde edilebilirse, eserin XIV. yüzyıl yazması olduğu kesinlik kazanabilir. Ayrıca bu şâirin kaybolan divanlarından çeşitli mecmualara aktarılan şiirlerinin de bulunabileceğini tahmin etmekteyiz.

Mansûr-nâme'nin tenkitli metnini hazırlarken, tesbit ettiğimiz 18 yazma'nın üçünü esas aldık. Bunların en eskisi, H. 936 tarihli Sahhaf Adnan Nakiboğlu nüshasıdır. Sonra Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan iki yazma gelmektedir. Metnin çevirisini yaparken zaman zaman 1260 tarihinde basılan matbu nüsha ile. Millî Ktp. 761/2 ve İ. Üniversitesi 3970 numaralarda kayıtlı olan yazmalardan da faydalandık. Fakat bu tali yazmaların farklarını vermedik. Esas aldığımız ilk üç yazmanın mevcutlar içinde en doğru ve tam nüshalar olduğunu kesin olarak söyleyebiliriz. Muahhar metinlerde beyit sayısı eski metinlere göre daha azdır. Bazı fazla beyitler ise, ya sonradan ilave edilmiştir yahut da, tekrar mahiyetindedir. Söz konusu fazla beyitlerin esere dahil edilmesi, vak'a silsilesini bozmaktadır.

Metin tenkidinin sonunda, küçük bir sözlük ile, eserde geçen yer ve şahıs isimlerine ait indekse yer verilmiştir. İnceleme sonundaki bibliyografyada ise, birinci dereceden kullandığımız kaynaklar alınmıştır. Burada Mansûr-nâme'nin yazma nüshalarına tekrar yer verilmemiştir.

Mansûr-nâme, Türk Dili araştırmaları açısından hemmiyet arzeder. Böyle olmakla birlikte, çalışmamızda geniş olarak gramatikal incelemelere gidilmemiştir. Bu konu ayrıca incelenmelidir. Metin kurulurken, esas alınan yazmalardaki imlâ aynen korunmuş, bunların düzeltilmesi yoluna gidilmemiştir. Diğer taraftan teknik sebeplerle eserin metninde transkripsiy-

yon işâretleri kullanılmamıştır. Arapça ve Farsça kelimelerde bulunan harf-i medler â, Â; û, Û; î, Î şeklinde gösterilmiştir. Dipnotlarda ise kelime aralarına (I); mısra aralarına (II) işaretleri konulmuştur.

Nihayet, bütün titizliğimize rağmen gözümüzden kaçan hatalar da yapmış olabiliriz. Hatalarımızı iyi niyetli tenkidlerle lutf edip gösteren okuyuculara şimdiden teşekkürlerimizi sunarız.

Yard. Doç. Dr. Mustafa Tatçı
Ankara/1993

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / - 10

İÇİNDEKİLE / 11 - 12

KISALTMALAR / 13

GİRİŞ / 15 - 21

BİRİNCİ BÖLÜM

A - HALLÂC-I MANSÛR'UN HAYATI / 23

1 - Hayatı / 23 - 26

2 - İnancı, Kerâmetleri ve Bazı Sözleri / 26 - 51

3 - Eserleri / 51

**B - DÜNYA VE TÜRK EDEBİYATINDA
HALLÂC-I MANSÛR / 58 - 73**

İKİNCİ BÖLÜM

**TÜRK EDEBİYATINDA MANSÛR-NÂME TÜRÜ
VE NİYÂZÎ'NİN MANSÛR-NÂMESİ / 75**

**A - TÜRK EDEBİYATINDA MANSÛR-NÂME
TÜRÜ / 75 - 79**

B - NİYÂZÎ'NİN MANSÛR-NÂMESİ / 80 - 82

1 - Niyâzî Kimdir / 80 - 82

2 - Niyâzî'nin Eseri : Mansûr-nâme / 82 - 83

a - Mansûr-nâme'nin Nüshaları / 82 - 83

b - Nüsha Tavsîfleri / 83 - 85

c - Mansûr-nâme'nin Muhtevası / 85 - 90

**ç - Mansûr-nâme'nin Nazım Özellikleri - Üslûbu -
Dili ve İmlâ Özellikleri / 91 - 94**

**d - Mansûr-nâme'de Geçen Hallâc-ı Mansûr'la İlgili
Deyimler ve Kavramlar / 94 - 96**

BİBLİYOGRAFYA / 97 - 99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN / 101 - 240

İNDEKS / 241 - 244

SÖZLÜK / 245 - 265

**TIPKI BASIM (AN NUSHASINDAN VE MATBU
NÜSHADAN ÖRNEK SAYFALAR / 267 - 278**

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
AN	: Mansûr-nâme'nin Adnan Nakiboğlu nüshası
Ank.	: Ankara
B	: Beyit
Bkz.	: Bakınız
Bl.	: Bölüm
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ef.	: Efendi
H.	: Hicrî
Hızr.	: Hazırlayan
HH	: Mansûr-nâme'nin H.Hüsnü Paşa Bl. Nüshası
HR	: Mansûr-nâme'nin H.Reşid Ef.Nüshası
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi.
İst.	: İstanbul
Kt.	: Kağıt.
Ktb.	: Kütüphanesi.
M.	: Milâdî
Neşr.	: Neşreden
Nu.	: Numara
Ölç.	: Ölçüsü
S.	: Sayfa
Terc.	: Tercüme eden
Vd.	: Ve devamı.
Yk.	: Yaprak

GİRİŞ

İslam dininin doğuşu ve teşekkülüyle birlikte gelişen tasavvufî düşünce, pek çok İslam velisi tarafından derin bir vecd ile yaşanmış ve günümüze kadar hemen dünyanın her yerinde türlü dinlere mensup yüzlerce insanı tesirinde bırakmıştır. Tasavvufun pek çok insanı tesiri altına almasında şüphesiz bu sahada yetişen güçlü sûfîlerin düşünce sistemleriyle, olağanüstü halleri en önemli sebeplerdendir. Tasavvuf tarihinde en önemli kaynaklardan addedilen menâkıbnâmeler, bir veya birden çok velinin hal tercümeleriyle kerâmetlerini anlatan eserlerdendir. Bu tür eserler, müstakil olarak bir velî hakkında yazılabildiği gibi, tezkire şeklinde birden çok veliden de bahsedebilmektedir.

“Arapça, nekâbe (isabet etmek, bir şeyden bahis-te bulunmak, yahut haber vermek) kökünden türeyen “menkâbe” (çoğulu; menâkıb), sözlükte, “öğünülecek güzel iş, hareket ve davranış” mânâlarına gelmektedir. Terim, çoğul şekliyle ve bu mânâsında ilk defâ IX. Yüzyıldan beri kaleme alınmaya ve derlenmeye başlayan hadis külliyatlarında, Hz. Peygamber’in ashabının meziyet ve faziletleri için kullanılmış görülmektedir. Bundan başka, tarihî şahsiyetlerin tercüme-i halleri, bazı zümrelerin övgüye değer işleri için de kullanılmış olduğu anlaşıyor. Hatta, bazı mukaddes şehirlerin tasvirlerinden ibaret yazılara da menâkıb dendiği görülmektedir. Fakat, burada asıl üzerinde

durulacak olan menkâbe kavramı, tasavvuf cereyânı ile birlikte ortaya yayılan kavramdır.

Menkabe yahut menâkıb, tasavvuf tarihinde, sûfîlerin izhar ettikleri harikulade olaylar demek olan kerâmetleri nakleden küçük hikâyeler manâsına tahminen IX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Pek yaygın olmamakla berâber, bu sebeplerle, kerâmet kelimesinin çoğulu olan kerâmât da, menkabe veyâ menâkıb yerine kullanılmıştır. Şu halde menkâbelerin esasını kerâmetler teşkil etmektedir.”(1)

Bir yandan Kur’ân-ı Kerim’de adı geçen peygamberlerin mucizevî kıssaları, diğer yandan Hz. Peygamber’in sahih mucizeleriyle ve bilhassa Dört Halîfe’nin gösterdikleri harikuladelikler, ilk müslümanlardan itibaren pek çok kişinin bu büyük zatlara manen bağlanmasını kolaylaştırdı. Daha sonraları yetişen İslâm mutasavvıflarının hayatları, fikirleri ve kerametlerinin manevî bir tesirle geniş alanlara yayılması sebebiyle de, bir menâkıb edebiyatı doğmuştur.

Daha ziyade sözlü gelenekten yazıya aktarılan menâkıplar, kıssa anlatıcıları tarafından derlenip toparlanmıştır ki, bu kişilere “kassâs” (= kıssa-hân) denmektedir. Kıssahânların ilk kez Hz. Osmân devrinde ortaya çıkmaya başladıkları da bilinmektedir.

İslam tasavvufunun gelişip yayılmasında önemli rolü olan menakıb kitapları incelendiğinde, bu eserle-

(1)Ahmet Yaşar Ocak, Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri, Ank. 1984, s.27

rin, Kur'ân-ı Kerîm'den Hadîsler'den, peygamberlerin hayatlarından, efsane ve diğer folklorik hususlardan beslendiği görülecektir. (2) Tıpkı destânların teşekkülünde çekirdek bir olayın gelişip hâlelenmesi gibi, menakıpnâmelerdeki olaylar da, bir veya birden fazla olayın etrafında gelişip yayılmıştır. Bunun neticesinde, bir velînin gerçek hayatı çoğu zaman efsanevî bir kimlikle karşımıza çıkmaktadır.

İslamiyeti tasavvufî düşünce ve hayat anlayışıyla birlikte benimseyen ve dolayısıyla H. III. IV. ve V. yüzyıllarda yaşayan Arap ve İranlı mutasavvıflarla tanışan Türkler arasında da, bir menâkıpnâme edebiyatının doğması tabiidir. Esasen, Müslüman Türk mutasavvıflarının kıssaları incelendiğinde, kıssahânlığın, Türk dünyasında çok eskiden beri varolduğu görülecektir. Zira, Türklerin İslamiyeti kabulünden önce, Göktanrıcılık, Budizm veya Şamanizm inancının hâkim olduğu zamanlarda yaşayan bir nevi halk filazofu denilebilecek "bahşi"ler, aynı zamanda dinî ve efsânevî konuları anlatan birer "kıssahân" dırlar. Genel kabule göre, Türklerin İslamiyetle şereflenmesiyle kılık değiştiren bu kıssahân bahşiler, "ata" veya "baba" ünvanlarıyla ortaya çıkmışlar, enbiyaya veya evliyâyâ ait menkabeler anlatıp, eserler telif etmişlerdir.

Anadolu Türk sûfilerinin hayat ve kerametlerini anlatan pek çok eser, bu geleneğin bir devamı kabul

(2) A. Yaşar Ocak, a.g.e., s. 29

edilebilir. Bu gelenek çerçevesinde, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Hacı Bektaş-ı Velî, Ahî Evrân, Hacı Bayram-ı Velî, Emir Sultân, Eşrefoğlu, Akşemseddin ve Şeyh Şaban-ı Velî gibi sûfîlerin menâkıpları geniş bir muhitte okunmuş ve tanınmıştır. Müstakil menâkıpnamelerin yanında, ansiklopedik evliyâ tezkiyelerinin de önemini ayrıca belirtelim. Bilhassa Arapça veya Farsça kaleme alınan Hucvîrî'nin *Keşfûl-Mahcûb'u*, Mollâ Câmî'nin *Nefahâtü'l-Üns'ü*, Ferîdüddin Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ'sı* Kuşeyrî'nin *Risâle-i Kuşeyrî'si*, Türk Edebiyatındaki menâkıpnamelere kaynaklık etmiş, tercüme veya zeyl yoluyla da âdeta bir Türk edebiyatı numunesi haline gelerek, elden ele geçmiş, okunmuş ve yayılmışlardır.

Ali Şîr-Nevâî'nin *Nesâyimü'l-Mahabbe'si*, Lâmiî'nin *Terceme-i Nefahâtü'l-Üns'ü*, Sinân Paşa'nın *Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi*, Köstendili Şeyhî Süleymân Efendi'nin *Bahrü'l-Velâye'si*, Hüseyin Vassâf Bey'in *Sefîne-i Evliyâ'sı*, Sâkîb Dede'nin *Sefîne-i Nefise-i Mevlevîyân'ı*, Harîrî-zâde'nin *Tibyânu Vesâilü'l-Hakâyık'ı* ve daha buna benzer pek çok ansiklopedik menâkıpnâme, müstakil menâkıpnamelerin yanında, daha çok sayıdaki velînin hayatını ele alan tarihî-kronolojik derlemelerdendir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, evliyâ menâkıpnâmeleri hususiyetle bir velînin hayatı ve kerâmetlerini anlatmaktadır. Başlangıçta bir fert tarafından anlatılan veya yazılan bu tür eserler, daha sonraları umumîleşmiş ve yaygınlık kazanmıştır. Bu eserlerin

dili, sanat endişesinden uzak, sâde ve anlaşılır bir mahiyettedir. Bilhassa bizim edebiyatımızda mensûr menâkıpnâmelerin yanında manzûm menâkıpnâmeler oldukça fazladır.

Bu çalışmada ele aldığımız menâkıpnâme de, Hallâc-ı Mansûr'un hayatını anlatan, Feridüddin Attâr'ın Tezkiretü' l-Evliyâ'sından mülhem kaleme alınan Niyâzî (XIV-XV.y.y.) nin manzum bir eseridir.

Türk Edebiyatı tarihinde, Hallâc-ı Mansûr ve O'nun vahdet şuurunu yansıtan meşhûr "Ene'l-Hak" sözü, asırlarca pek çok müellif ve şâir tarafından söz konusu edilmiş, bu husus çerçevesinde orijinal ve edebî bir tedâî sistemi oluşmuştur. İleride vereceğimiz bazı örneklerle daha iyi anlaşılacağı gibi, gerek anonim ve gerekse ferdî eserlerde sık sık iktibaslarda bulunulan Hallâç, trajik hayatıyla ilahî bir âşık timsâli kabûl edilmiştir. Bu bakımdan, aşkı, bilhassa Allah aşkını dile getiren her hangi bir şâir, bir şiirinde, bir beyit veya mısraında Hallâç'tan telmihlerde bulunabilmektedir. Denilebilir ki, bir türkûde, bir manide, gazel veya kasidenin hangi bir beytinde, mesnevînin bir yerinde Hallâç ismini görmek mümkündür.

Hallâc-ı Mansûr, Umûmî mahsüllerden ayrı olarak, müstakil eserlere de konu olmuştur. Feridüddin Attâr'ın "Tezkiretü' l-Evliyâ'sındaki Hallâc-ı Mansûr maddesi ve yine aynı sûfî müellif tarafından yazıldığı söylenen farsça 8000 beyitlik "Mansûr-nâme" bu

sahada yazılan ilk kaynaklardır.(3) Türk Edebiyatında da, aynı isimle yani Mansûr-nâme (veyâ, Dâsitân-ı Mansûr, Kitâb-ı Hallâc-ı Mansûr) başlığıyla eserler telif edilmiştir. İncelediğimiz kaynaklara göre bu eserler, mesnevî tarzındadır. İleride metnini vereceğimiz Mansûr-name, çeşitli yazmalarda bir kaç şâire atfedilmekte ise de, tesbitlerimize göre bu mesnevî, Niyazî adlı şaire aittir. (Bkz. Niyâzî'nin Hayatı bahsi.) Niyâzî'nin Mansûr-nâme'si, muahhar yazmalarda eksiktir ve müstensihlerce bir hayli karıştırılmıştır. Bu karışık kısımlarda bulunan cüz'i bazı ilaveler, sonraki yıllarda başka şairlerce Niyâzî'nin eseri üzerinde oynandığına bir delil olabilir. Ayrıca söz konusu ilavelerden, bu esere zeyiller yapıldığını da düşünebiliriz.

Mansûr-nâme, Hallâc-ı Mansûr'un menâkıbını anlatan nühim bir eserdir. Fakat bu manzûmenin daha önemli bir yönü de dilidir. En geç XV. yüzyılın ortalarında yazıldığını tahmin ettiğimiz metin, devrin

(3) Feridüddin Attar, *Tezkiretül-Evlâyâ*, (çev. Süleyman Uludağ), Bursa 1984, s. 616; Feridüddin Attar, *Mansûr-nâme*, Süleymaniye Ktp. Halet Efendi Bl., Nu :234-2, varak 51b-128 a (Fakat bu eser, F. Attar'ın eserleri arasında geçmemekte yahut O'na aidiyeti şüpheli kabul edilmektedir. Bkz. H. Ritter, *Hallâc-ı Mansûr*, I.A., Cüz 11,s.7-13; A. Gölpınarlı, *Manâk al-Tayr* (tercümesi), İst. 1990 C.I,s. IV; R.A.Nicholson, *Tezkiretül-Evlâyâ*, Mukaddime (M.Kazvinî), C.I, Leyden 1905; Muhammed İstîlâmî, *Şeyh F. Attar-ı İstîlâmî*, *Tezkiretül-Evlâyâ*, Tahran 1346, (Mukaddime)

Anadolu Türkçesinin bütün gramer ve sentaks hususiyetlerini göstermesi bakımından incelenmeye değer niteliktedir.

Dilimizde, Hallâc-ı Mansûr, dârağacı, Hallâç pamuğu, Enel-Hak gibi isim ve kavramlar etrafında oluşmuş çok miktarda ifade kalıbının bulunduğunu düşünürsek, bu eserin önemi bir kat daha artmaktadır. Bu kavramlar, ileride sistematik olarak verilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

A - HALLÂC-I MANSÛR'UN HAYATI

I - Hayatı :

Künyesi Ebu'l-Mugis el-Hüseyn Bin Mansûr el-Beyzavî'dir. Hallâc-ı Mansûr, Hallâcü'l-Esrâr gibi lakaplarla tanındı. H. 244 (M.857) yılında Fars eyaleti dahilinde olan Beyzâ şehrinin Tur kasabasında doğdu. Büyük babası, Mahammâ adında bir zerdüştidir. Anne tarafından Ebâ Eyyûbe'l-Ensârî'nin neslinden sayılarak "Ensârî" de denmiştir. Çocukluğuna dair fazla bilgimiz yoktur.

Hallâç, Vâsıt'ta, Tuster ve Basra'da yetişti. Basra'da, Benî Mucâşî'nin âzâdlılarından itibarlı bir aileye mensup Ebu Yakûb el-Akta'nın kızı Ümmü'l-Hüseyn Karnabia ile evlendi. O'ndan üç erkek ve bir kızı oldu. Tuster'de iki sene kadar Abdullah Sehl-i Tusterî'den feyz aldı. Sonra Basra'ya geçti. Burada da, Amr b. Osmân-ı Mekkî'den bir buçuk sene kadar tasavvafî bilgi aldı. Bu arada şiddetli bir halvet ve riyazât uyguladı. Bir müddet, gurbete çıktı. Birinci defa hacca gitti. Sonra Kudüs'e geçti, bir sene kadar burada kaldı. Bağdat'a döndü. Tuster'e geçip, ailesinin yanına gitti. Tuster'de kendisini çekemeyenler çoğalınca, sûfî hırkasından soyunarak, çocuklarıyla birlikte Ahvaz'a geçti. Çocuklarını burada bırakıp tekrar hacca gitti. Dönüp, çocuklarıyla birlikte Basra'ya ulaştı. Bir müddet burada kaldı ve tekrar

yalnız olarak İsfahan'a, Kumm'a, Horasan'a seyahatler yaptı. Buralarda, ledünnî va'zlarıyla geniş bir şöhrete ulaştı. Türk muhitlere de seyahatleri oldu; serhatlerdeki ribatlara; hatta daha uzak diyarlara gitti. Keşmir'deki putperestleri, Maçin'deki Türkleri müslüman etmek için Hoten ve Turfan'a kadar her yeri gezdi. Buralarda pek çok dostlar edindi. Sonra bu dostlarıyla uzun uzun mektuplaştı. Ki, bu mektuplarda, Hallâç için kullanılan hitaplar pek ilginçtir. O'na, Hindistan'dan gelen mektuplarda "Ebu'l-Mugis"; Çin ve Türkistan'dan gelen mektuplarda "Mümeyyiz"; İran'dan gelenlerde "Ebu Abdullah Zâhid"; Horasan'dan gelenlerde Ebu'l-Mihr; Huzistân'dan gelenlerde de, "Hallâcû'l-Esrâr" denilmekteydi. Hallâç için Bağdat ve Basra'da Müstelem" ve "Muhayyir" lakapları da kullanılmıştır.

Hallâç, üçüncü haccı sırasında (H.288/M.900) Arafat'ta iken halktan kendisinin tezlîl edilmesini ve nefesine azap olunmasını istedi. Mekke'de bir müddet kalıp tekrar Basra'ya döndü. Kendi ismiyle anılan mescitten halka va'zlarda bulundu. Şehadetini istiyordu. Verdiği va'zlarda, vücûd birliğiyle ilgili en gizli esrarı açıklıyor; fenâfillâhtan bahsediyordu. Nihayet günün birinde ağzından makamının sırtını ifşa eden o meşhur ifade çıktı: "**Ene'l-Hak!**"(4)

Hallâc'ın başı bundan sonra dertten kurtulmadı. Devrin siyasî ve dinî otoritelerinden pek çoğu O'na

(4) Hallâc-ı Mansûr, *Abbâr-ı Hallâc*, (nşr.L.Massignon), Kraus 1936, s.50

düşman oldular. Zâhiriye kadısı İbn Dâvûd, Şii Benî Nevbaht, Mu'tezile kelâm âlimi Ebu Ali Cubbaî düşmanlarının başında geliyordu. Hallâc'ı sevenler ve savunanlar da yok değildi. Bunların da başında Şâfiî kadısı İbn Surayc bulunuyordu. Devlet ricâli arasında Hüseyn b. Hamdân ve İbn el-mu'tazz gibi kişiler de Hallac'ın müdafîleri arasında bulunuyordu. Fakat siyâsîler Hallâc'ın peşini bırakmıyorlardı. Sürekli takipler sonunda Sus'ta tevkif edildi. (M.913) Vezir Ali b. İsâ Kunnâî, Hallâc'ın eski hâmileleri Kadı İbn Surayc ve vezirlerden Hamd Kunnâî'nin şefaatiyle siyaset meydanında üç kerre teşbirden sona hapse atılmasını yeterli gördü. Ne var ki, Hallâc, hapiste iken boş durmadı; orada geçirdiği sekiz sene boyunca Tâsin el-Sirâc, Tâsin el-Azâl gibi risalelerini yazdı. Şöhreti ve nüfûzu büyüdü, büyüdü...

Bu şöhretten rahatsız olanlar çoktu. Adını sihirbâza çıkardıkları gibi bir sahtekâr olarak da itham ediyorlardı. Bu ithamların neticesinde Hallâc, yeniden mahkemeye çıkarıldı. İlham akidesiyle ilgili sözleri, Allah aşkı uğruna kurbân edilme nazariyesi ve beden kabesinin tahrîbi şeklindeki remzî ifadesi tefsir edilmek suretiyle mahkûm edildi.

Halîfe Muktedir ve vezir Hâmid, Kadı Ebu Ömer Hammadî'den acele bir kâtil fetvası aldılar. Hallâc, akabinde kamçılanmak, vücudu parçalanmak, darağacına asılarak öldürülmek ve yakılmak suretiyle idam edildi. (24 zilkade 309/26 Mart 922)(⁵)

(5) Massignon, Hallâc, İ.A., C.5.s. 167-170

İdam hükmü yerine getirilirken, büyük bir halk kütlesi “Allahu Ekber” diye bağırıyor ve şühûd yani muvazzaf şahitler hükmü imzalamış olan 84 kişi namına-O’nun idamı İslâmın selâmetidir, kanı bizim boynumuza olsun-diyorlardı.

Hallâç asılırken O’nu seven pek çok sûfinin yere düşüp bayıldığı yahut ağladığı görüldü. Hallâç için bu manzara bir vuslat manzarasıydı. Son sözü şu oldu :

“Vâhide, kendi kendini birlemek yeter!”(*)

2 - İnancı, Kerâmetleri ve Bazı Sözleri :

Hallâc, İslâm tarihinde, şehid velî; şehîd mutasavvıf, şehîd şâir olarak ün yapmıştır. Fikirlerinin etkisi hemen bütün İslâmî ilimlerde kendisini göstermiştir. Bilhassa, tasavvuf yolunun yüce önderleri, Hallac’ın etkisinde kalmışlar, bu sebeple de O’nun fikir ve sözleri’ni yorumlamışlardır. Vahdet-i vücûd inancının rehberleri olan. Şeyhü’l-Ekber, Sührevverdi, Sadreddin-i Konevî, Şeyh Berdeddin-i Simavî, Mevlâna, Yunus Emre, Nesîmî, Niyâzî-i Mısırî, Kuşadalı İbrahim Halvetî ve diğer bazı velîler, fikirleri yönüyle Hallâc’ın yolunu izlemişlerdir. Fakat bu velîlerin çoğunun;

(6) Tafsilat için bkz. L.Massignon, İ.A., a.g.yer.; Yaşar Nuri Öztürk, *Hallâc-ı Mânevî ve Esri-Kitâbü’l-Tâvân*, İst.1976, (Giriş); Feridüddin Attâr, *Tezkiretü’l-Evliyâ*, (Neşr.S.Uludağ), Bursa 1984, Hallac Mad.; Hucviri, *Kepî’l-Mahcûb*, (Terc.S.Uludağ), İst. 1982, s.253-257, Ali Şir Neval, *Nesâyimü’l-Mahabbet*, (Neşr. Kemal Eraslan) İst. 1979 s. 92-94 vs.

**Ene'l-Hak çağuruban dâra geleyim Mevlâm
(Yunus Emre)**

gibi sözleri olmakla birlikte, Hallâc'ın akibetine uğramadıkları görülecektir.

Hallâc'ın asırlardır devam eden şöhret ve etkisinin sebebi, tabii ki, başta eserleri, sonra trajedik bir ölümle sonuçlanan hayatıdır.

Doğulu ve batılı pek çok âlim tarafından araştırma konusu yapılan Hallac'ın inanç sistemi, daha ziyâde müspet yöndedir. Aşağıda O'nun hâl ve sözlerinden kısa kısa örnekler verilecektir. Şu da var ki, Hallâc'ın fikir sistemini ortaya koymak için kendi eserleriyle, birinci elden diğer kaynakları tahlil etmek icap eder. Bunların başında **Tezkiretû'l-Evliyâ Risâle-i Kuşeyrî** ve **Keşfü'l-Mahcûb** gibi eserler gelmektedir.

Devrin, din adına hükümler veren siyâsî kadrolarıyla ters düşen Hallâc, bilhassa şeriat ve kanun tanımazlıkla suçlanmış, hulûliyye taraftarlığıyla, vahdet-i vücütçulukla, karmatîlikle vs. suçlanmıştır. Bizim kanaatimiz odur ki, bu Nûr-ı Muhammedî âşıkı şehîd veli için en doğru hüküm yine, kendisinden sonra yaşayan mutasavvıf müelliflerce verilmiştir. Burada, Hucvirî'den bütün kanaatleri değerlendiren şu görüşleri aktarmayı uygun görüyoruz :

“Mânada istiğrak, davada istihlak halinde bulunan Ebu Mugis Hüseyin b. Mansûr Hallâc (r.a.) tasavvuf yolunun sermestlerinden ve iştîyak sahiple-

rinden idi. Kavi bir himmet ve yüce bir hâl sahibi bulunuyordu.

Tasavvuf yolunun şeyhleri, onun durumu hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmına göre Hallâç merduttur, öbür kısmına göre makbuldür. Amr b.Osman, Ebu Ya'kûb Nehrecorî, Ebu Yakub Akta', Ali b.Sehl İsfahanî gibi sûfiler ve daha başkaları onu reddetmişlerdir. İbn Atâ, Muhammed b.Hafif, Ebu Kasım Nasrâbâzî ve sonraki mutasavvıfların cümlesi onu kabul etmişlerdir. Cüneyd, Şiblî, Cerirî, Husrî ve bunlardan başka daha bazı zevatın teşkil ettiği başka bir grup (müsbet ve menfî bir hüküm vermeyerek duraklamışlar) da onun hakkında tevekkuf etmişlerdir. Başka bir grup ise onu sihre ve sihir vasıtalarına nisbet etmişlerdir.

Günümüzde Şeyh Ebu Said, Şeyh Ebu Kasım Gurganî (Cürcanî) ve Şeyh Ebu Abbas Şekkanî (r.a.) onunla ilgili konuşmaları gizli tutarlardı. (Hallâc'ın sözlerini de sakarlardı). Onların katında Hallâç büyük bir zat idi. Üstad Ebu Kasım Kuşeyrî (r.a.) ise şöyle derdi : "Eğer o, hakikat ve mânâ erbabından biri ise, kendisini reddedenlerin onu terketmeleriyle terkedilmiş olmaz. Şayet Hakk'ın merdûdu ve halkın makbulü ise, halkın kendisini kabul etmeleriyle makbul olmaz. Teslimin hükmü ile onu O'na bırakınız, yani Hallâc'ı Allah'a havale ederiz. Onda bulduğumuz Hakk'tan nişan ve deliller miktarmca, kendisine tazim ederiz. Şeyhler zümresinden (r.a.) az bir miktarı müstesna, faziletteki kemâlini, halindeki

safasını, mücahede ve riyâzetteki gayretinin çokluğunu kimse inkâr etmemiştir.”

Görmez misin ki, onun hakkında Şiblî, “Ben ve Hallâc, ikimiz bir şey idik, beni deliliğim (idamdan) kurtardı. Onu ise akli mahvetti”, demişti. Şayet Hallâc’ın dinine ve diyanetine ta’n olunmuş olsaydı, Şiblî, “Ben ve Hallâc, ikimiz bir şey idik...” demezdi. Muhammed b.Hafîf “Hallâc, Rabbânî bir âlimdir” demişti. Bunun gibi daha başka sözler de söylenmiştir. O halde tasavvuf yolunu tutan şeyhlerin ve pirlerin ona karşı çıkmaları ve ondan hoşnut olmamaları, terkedilmiş duruma düşmesi ve yalnız kalması neticesini doğurmuştur.

Hallâc’ın parlak rumuzları ve eserleri vardır. Furû ve usûl konusundaki sözleri düzgündür. Ben Ali b.Osman Cûllabî olarak, ona ait elli parça eseri Bağdat’ta ve çevresinde gördüm. Bazılarını Huzistan’da, Fâris’te ve Horasan’da gördüm. Bunların hepsini başlangıç halindeki müritlerde olduğu gibi, bazısını çok güçlü, bazısını çok zayıf, bazısını çok kolay bazısını çok şenî ve çirkin sözler olarak buldum. Bir kimsenin Hakk’tan delilleri ve şâhidleri bulunur, halin kuvveti ile (maksadı) ifade etmek elverir ve fazilet yâr olursa, sözü muallakta kalır, özellikle tabir ve ifade eden zat, tabirinde ve ifadesinde acaiplik ve garaiplik gösterirse, o vakit vehimler (ve hayaller) onu dinlemekten ziyadesiyle kaçarlardı. Nefret eder, akıllar onu idrâkten âciz kalır. İşte o zaman, “Bu yüksek bir sözdür” derler. Bir kısmı cehaletlerinden

onu inkâr eder, diğeri bir kısmı cehalet ile onu ikrar ve kabul eder ve onların inkârı ikrar gibi olur. Fakat muhakkik ve basiret ehli olanlar (tabirlere, ibarelere ve) ifadelere asılıp kalmazlar, onunla taaccüp etme işi ile meşgul olmazlar. Övmekten de yermekten de kendilerini uzak tutarlar. İnkârdan ve ikrardan uzaklaşıp müsterih olurlar.

Bu civânmerdi sihre nispet edenlerin bu davâları imkânsızdır, bâtıldır. Zira Ehl-i sünnet ve'l cemaat usûlünde kerâmet gibi sihir de haktır. Ancak kemâl halde sihir izhar etmek küfürdür, halbuki kemâl halinde kerâmet izhar etmek marifettir. Zira biri, yüceliği Yüce olan Allah'ın gazabının neticesidir, öbürü ise onun rızâsına yakın ve uygundur. İnşaallah kerâmetin varolduğu konusunda ilerde ayıracağımız bir bölümde, bu sözleri daha fazla açıklayacağız.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaattan olan basiret ehli icmâ ve ittifak etmişlerdir ki, müslüman sihirbâz, kâfir de kerâmet sahibi olmaz. Çünkü zıtlar birleşmezler. Hüseyin (b.Mansûr Hallâç) radiyallahu anh, yaşadığı sürece takvâ ve salah elbisesi içinde bulunmuştu. Güzelce namaz kılmuş, bir çok vaktini zikir ve münâcaatla geçirmişti. Fasılasız oruç tutmuş, düzgün şekilde hamd ü senâlarda bulunmuş, tevhid konusunda latif, hoş ve nükteli sözler söylemişti. Şayet onun fiil ve hareketleri sihir olsaydı, bütün bunların ondan zuhûr etmesi imkânsız ve bâtil olurdu. O halde ondan sudûr eden şeylerin kerâmet oluşu sıhhat bulmuştur. Muhakkik velilerden başkasının ise kerâmeti olmaz.

Usûl ehli olanlarda bazıları onu reddetmişler, ittihad ve imtizac mânasına gelen sözlerine karşı iti.azda bulunmuşlardır. Bu teşnî' ve karalama, ibare ve ifade hakkındadır, mânaya dair değildir. Çünkü mağlup ve meczup olan bir kimsenin ibare ve ifade imkânı yoktur ki, hâlin galebesi zamanında, ibaresi sahih, ifadesi düzgün olarak ortaya çıksın.

İbarenin ve ifadenin mânasının müşkil olması da câiz ve mümkündür. İbare ve ifade sahibinin maksadını idrâk edemeyenlerin vehimleri, Hallâç hakkında kendilerine bir tasavvur vermiş, onlar da vehimlerinin kendilerine verdiği bu tasavvuru red ve inkâr etmişlerdir. Fakat onların inkârları kendilerine râci-dir. O mânaya ait değildir.

Şu var ki, Bağdat ve çevresinde mülhidlerden bir cemaat gördüm. Hallac'a bağlılık davasında bulunuyor, onun sözlerini kenui zındıklıkları için delil kılıyor ve kendilerine "Hallâcî" ismini veriyorlardı. Rafizîler, Ali (r.a.) ye tevellâ ve bağlılıkta ne kadar ifrata gidiyorlarsa, bunlar de Hallâc'a tevellâ ve bağlılıkta o merteye aşırı gidiyorlardı. (Onlar Şia'nın, bunlar mutasavvîfenin gulâtı idiler.)(7)

Hucvirî'nin bu değerlendirmeleri, mutasavvıflar arasındaki ortak görüşleri de yansıtmaları açısından önemlidir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Hallâc'ın fikirlerini, bazı kerametlerini ve sözlerini gerek Feridüddin Attar, gerekse Kuşeyrî olumlu yorumlarla

(7) Hucvirî, *Keşfü'l-Mahcûb*, İst. 1982, s.254-256

değerlendirip tesbit etmişlerdir. Aşağıda bunların bir kısmını iktibas edeceğiz:

Hüseyin b.Mansûr'nn, "Hallâç" diye anılmasına sebep olan olaydan şöyle bahsedilir : "Mansûr bir gün bir arkadaşının dükkânına gider. Hallâc olan arkadaşını bir işe gönderir. Mansûr, adamı işinden alakoyduğunu düşünerek parmağı ile pamukları işaret edince, pamuk çığitten ayrılır. Bu münâsebetle O'na Hallâç denmiştir.(⁸)

Bir gecede dört yüz rek'at namaz kılardı.(⁹)

Harîr-i Semerkandî, Ka'be'ye giderdi. Yolda konaklandı; rivâyet etti ki, "Hallâç, dört yüz sûfi ile Badya'ya girdi. Bir kaç gün geçti, yiyecek bir şey bulmadılar, sordular : "Hoca bize pişmiş baş gerektir". Dedi : "Oturun", oturdular. Elini ardına koydu, her birine pişmiş bir baş (kelle) verdi. Ve o dem içinde dört yüz baş ve sekiz yüz kirde bunlara verdi. Sonra yine hurma istediler, Hallâç ayağa kalkıp dedi; "gelin beni silkin hurma döküle." Kalkıp silktiler, hurma döküldü. Tamamı yedi ve doydu. Dahi yolda hangi ağaç yahut diken dibinde otursa veya arkasını dayasa, hurma biterdi.(¹⁰)

(8) Attar, a.g.e.,s.619;Ali Şir Nevâî, Nesîyümü'l-Mahabbe,s.92-93; , Tezkiretü'l-Evliyâ, (Haz. Orhan Yavuz), Ank. 1988,s.253

(9) Attâr, a.g.e.,s.619;Orhan Yavuz, a.g.e., "gece gündüz dört yüz rek'at namaz kılardı" şeklindedir; Nesîyümü'l-Mahabbe' de, "her gece gündüzde bin rek'at namaz kılardı" şeklindedir.

(10) Attar, a.g.e., s.20;Orhan Yavuz, a.g.e.s.253

Bir tâife dedi ki, “biz Mansûr ile bir kez Badya’ya giderdik. Dedik ki, “bize incir gerektir.” Elini havaya götürdü, bir tabak taze incir önümüze koydu. Sabahleyin O’ndan sıcak helva diledik, bir tabak şeker helvayı önümüze koydu. Dedik ki, “bu Bağdat Bâbu’t Tâkî’nin helvasıdır.” “Dedi ki, “bizim katımızda Bâbu’t-Tak ve Bağdat ve Badya ikisi birdir.”(11)

“Meşhurdur ki : Amr. b.Osman Mekkî, Hüseyin b.Mansûr Hallâc’ı bir şey yazarken gördü ve : “Ne yapıyorsun?” diye sordu : “Şununla Kur’ân’a mu’arazada bulunuyorum” diye cevap verince, Ebu Osman Mekkî ona beddua etti ve kendisini terketti. Şeyhler derler ki, uzun müddetten sonra Hallâc’ın başına gelen hâdiselerin sebebi bu şeyhin ona beddua etmiş olması idi.”(12)

Hallâc-ı Mansûr, Şeyh Cüneyd’e bir takım sorular sordu. Cüneyd sorularına cevap vermedi ve : “Bir ağaç parçasının ucunu kırmızıya (kana) boyaman gâlibâ yakındır!” dedi. Hallâc ona :” - Dâr ağacına salbolunarak bir ağaç parçasının ucunu kırmızıya boyadığım gün, sen sûret ehlinin kisvesini giyeceksin”, dedi. Nitekim naklederler ki, Hallâc’ın katledilmesine dâir imamların fetvâ verdikleri gün Cüneyd tasavvuf ehlinin kisvesi içinde idi. Fetvaya imza koymadı. İstenen fetvayı yazmadı. Lakin Halîfe,

(11) Orhan Yavuz, a.g.e.,s.253

(12) Attar, a.g.e.,s.618

“Cüneyd’in hattı lazım diye emretti. Bunun üzerine malûm tarzda sarığını sardı, cübbesini giydi, medreseye gitti ve :” - Biz zâhire göre hükmederiz, yani katl zâhir hâle göredir, fetvâ zâhir üzeredir. Lâkin bâtını Hudâ bilir. diye sorulan meselenin fetvasını yazdı” (13)

Mansûr, başlangıçta riyâzat yapmakta idi. Bir abâsı vardı. Yirmi senedir üzerinden çıkarmamıştı. Bir gün haksız olarak abâyı üzerinden çıkardılar. Ondan çok miktarda bit düştüğünü gördüler. Bunlardan birini tarttılar, yarım danik geldi.”(14)

“Boynunda dolaşan bir akrep gördüler, onu öldürmek istediler, ama o :” - Elinizi ondan çekin! Zirâ o, on iki seneden beri boynumuzda dolaşmakta olan bir ahbabamızdır”, dedi.(15)

“O’nu hapse koydukları ilk gece geldiler, baktılar ama kendisini zindanda bulamadılar. Zindanın her köşesini araştırdılar kimseyi göremediler. İkinci gece ise ne onu, ne de zindanı görebildiler; üçüncü gece O’nu da, zindânı da yerinde gördüler ve sordular :

— İlk gece nerede idin?

(13) Attar, a.g.e.,s. 618 (F. Attâr’ın bu rivâyetinde bir hata olmalıdır. Zirâ bilinen odur ki, Cüneyd, H.297’de, Hallâç’tan 12 sene evvel vefat etmiştir. Şu halde fetvâ başka bir sufi’den alınmıştır.)

(14) Attar, a.g.e.,s.620

(15) Attar, a.g.e.,s.620; Orhan Yavuz, a.g.e.,s.253

— İlk gece ilâhî huzurda bulunuyordum. O'nun için burada bulunamadım!

— İkinci gece sen ve zindan nerede idiniz?

— İkinci gece Hazret burada idi. Onun için ben ve zindan, ikimiz birden gâib olmuştuk! Üçüncü gece şeriatı korumak için beni geri gönderdiler. Buyurun işinizi görün!"(16)

"Naklederler ki, zindanda iken bir gün bir gecede bin rekat namaz kılardı. Dediler ki;

— Ben Hakk'ım, dediğine göre bu namazı kim için kılıyorsun? Cevap verdi :

— Biz kadrimizi biliriz!"(17)

"Naklederler ki, hapishanede üç yüz kişiydiler. Gece olunca :

— Ey mahpuslar! Gelin sizi kurtarayım, dedi.

— Peki sen kendini niye kurtarmuyorsun, dediklerinde :

— Biz Allah'ın kaydı içindeyiz, himaye ve selamet halindeyiz! Eğer dilersek, bir işaretle bütün kelepçeleri açarız! dedi. Sonra parmağıyla işaret edince bütün kelepçeler yere döküldü. Bunun üzerine :

— İyi ama hapishanenin kapısı kilitli, şimdi biz nereye gidelim, dediler. Bunun üzerine bir daha işaret etti, bir takım gedikler peyda oldu.

(16) Attar, a.g.e.,s.623

(17) Attar,a.g.e.,s.623

— Şimdi başınızı alıp gidin, dedi.

— Ya sen gelmeyecek misin, dediklerinde, dedi ki :

— Bizim O'nunla öyle bir sırrımız vardır ki, sır, sahibinden başkasına söylenmez!

Başka bir gün O'na dediler ki;

— Zindandakiler nereye gittiler?

— Onları âzâd ettim.

— Peki sen niye gitmedin?

Hakk'ın bana bir itâbı ve azarı olacak, onun için gitmedim. Bu haber halifeye ulaşınca :

— Fitne çıkarmak istiyor, O'nu katlediniz veya bu sözden dönene kadar sopalayınız, dedi. Üç yüz kırbaç vurdular. Her sopa vuruluşunda :

— Ey İbn Mansûr! Korkma! “Şüphe etme ki, en üstün sensin.” (Bkz. Taha/68) diye gayet fâsih bir ses geliyordu.”⁽¹⁸⁾

“Şiblî (darağacında bulunan) Hallâc'ın karşısında durdu ve seslendi : “Biz seni halkı himayeden men etmemiş, (Onlarla temas kurma, dememiş) mi idik.” (Hicr/70) dedi. Hz. Lut'a kavmi işkence edip acı çektirirken böyle demişlerdi. Ey Hallâc! Senin halin onunkine ne kadar da çok benziyor!

Sonra Şiblî sordu :

— Tasavvuf nedir yâ Hallâc!

— En aşağı mertebesi şu gördüğün manzara! (İdam!)

(18) Attar, a.g.e., s.624

— En yüksek derecesi hangisidir?

— Senin için ona yol yoktur!

Herkes O'na recim taşı attı, Şiblî de (şer'î fetvaya) muvafakat etmiş olmak için bir gül atınca, Hüseyin b.Mansûr bir "âh" çekti. "Sana atılan bunca taşlardan hiç birine niçin âh etmedin? Atılan bir güle âh etmendeki sır nedir? dediler. Şunun için, dedi: Onlar bilmiyorlar, onun için de mazûrdurlar. O'nun yaptığı gücüme gitti. Zira o biliyor, bunu yapmamalıydı..."⁽¹⁹⁾

"Hüseyin b.Mansûr, hizmetçiye :

— Benim külümü Dicle nehrine attıklarında, su kuvvetle coşacak, öyle ki, suda garkolma korkusu Bağdad'ı saracak. O saatte hırkamı Dicle kenarına götür ki, su sakinleşsin! demişti. Üçüncü gün Hüseyin'in külünü Dicle'ye verdiler, yine sudan aynı şekilde "Ene'l-Hak" sesleri geliyor, nehrin suları cûş u hurûşa gelerek akıyordu. Bunun üzerine hizmetçi şeyhin hırkasını Dicle'nin sahiline götürdü, su sâkinleşerek eski hâline döndü. Küller de sustu. Daha sonra külleri toplayıp defnettiler. O'na olan bu fütûhat tasavvuf yolunun yolcularından hiç bir kimseye olmamıştı."⁽²⁰⁾

Feridüddin Attâr, eserinde Hallâc'ı ölümünden sonra rüyâsında gören bazı sûfîlerden de bahseder. Hallâc, bu rüyalardan anlaşılacağı vechile, mükem-

(19) Attar, a.g.e.,s.625-626

(20) Attar, a.g.e.,s.627

mel bir velî olarak karşımıza çıkar. Bir de, Hallâç'la bazı sûfîlerin diyalogları iktibas edilmiştir ki, bu soru-cevaplardan da, Hallâç'ın son derece pratik bir zekaya ve belîğ bir hitabete sahip olduğunu kolayca anlamaktayız. Şu alıntılar, söz konusu özelliklerini yansıtacak mahiyettedir.

★ ★

Hallâç, İbrahim Havvâs'a sordu; "Ne işlersin?" İbrahim Havvâs "Tevvekkül ederim!" dedi. Mansûr dedi : "Bütün ömrünü Kârûn imâretliğinde geçirirsin, tevhidde fânî olsaydın, hiç onun (paranın) kaydını yemezdin. Sen daima Kârûn tevekkülündesin. Tevhidde ne zaman fânî olacaksın!"

★ ★

"Ârifin vakti olur mu? diye sordular. Dedi ki; "olmaya! Onun için ki, vakt, sahibinin sıfatıdır. Ve her kim onun kendi sıfatıyla ârâm tuta, o kişi ârif olmaya."

★ ★

"Tanrı'ya yol nicedir, diye sordular. Cevap verdi; iki adımdır. Bir adım dünyadan götür, bir adım da âhiretten. O zaman Hudâ'ya eriştin!"

★ ★

“Fakîrlik nedir, diye sordular;” Fakîr odur ki, Allah’tan başka her şeyden fârig ola ve daim nazîr ola!” dedi.

“İhlas, kudûretten amel arıtmaktır.”

“Biz bütûn yıl O’nun belâsını istemekteyiz. Nitekim bazı padişahlar il istemektedirler.”

Gerçek hâzır odur ki, hiç bir nesne onunla karşı olmaya.”

“Cüneyd’e sordular : Hüseyn, Ene’l-Hak söyler, hiç tevîli var mıdır? Dedi, yoktur. Bırakın öldürsünler. Tevîl günü değildir.”

“Dedi; erenlerin mirâcı baştan asılmaktır. Gelin asın!”

Oğlu, Hallâç’tan öğüt istedi. Mansûr, “Cihan halkı amel için çalışır. Sen bir nesneye çalış ki, onun zerresi bütûn ins ve cinnin amelinden yeğ ola.”

“Bir kişi, rüyâsında kıyamet kopmuş, Mansûr’un da elinde bir dolu kadeh tutarken gördü. Başı da teninden ayrıydı. Sordu; “bu ne haldir?” Hallâç cevap verdi; “Bu câmi başını verenlere verirler!” vs.(²¹)

Hallâç’a ait İslamî nakillerin isnad silsileleri neşredilmiştir. Bu isnadlar, Hallâc’ın çağdaşı olan

(21) Bu kıtâbın için bkz. Orhan Yavuz, a.g.e., s.298 vd.

117 şahitten başlar ki, bunların yirmi altısı, Hallâc'ın hasmıdır.

Hallâc'a hasım olan nakiller şunlara aittir : Zâhirî fakihleri, İbn Dâvûd, İbn Hazm, Kahire Kâmiliyâ dârü'l muhaddisinin müessisi İbn Dihyâ Kalbî-Bu dârül-hadiste sonraları Kutb Kastallanî derslerinde Hallâc'ı İslâm'da Yunan felsefesinin ilk sâliki diye tavsîf edecektir ki, bu nazariyeyi İbn Teymiye de kabul ve teyit etmiştir. Bunlardan sonra, kurrâ (Kur'ân okuyucular, İbn Mucahid'den Zahabî'ye kadar), Mutezile gramer âlimleri (Ma'arri, A.Y. Kazvîni) Eş'ariyye kelamcılarından bazıları (Bakillanî, A.İ. İsfarâinî, Cuveynî); bunlar "Deccâlî", bu mel'unu idam ettirmiş olan Mâlikî kadısının gayzına vâris olanlardır. Şiîlere gelince, bunların bir şiâ râfizîsi addedilen Hallâc hakkındaki muannidâne gayızları Büveyhîler devrinde Tanuhî gibi müelliflerin yazıları ile devam etmiş ve Bağdat'ta Mufid ve Tusî'nin yazıları da Kürt ve Türk askerî âsilerinin fütüvvelerini iptâl etmiştir. Bu âsiler, Hallâc'ların Sıddîkiyye (Ebu Bekr'e bağlılık) esasına sarılarak, Büveyhîleri devirmek istiyorlardı.

Hallâc'a taraftar olan nakiller şunlara aittir :

İbn Surayc'in (ki Hallâc'ı mahkûm etmekten istinkaf etmiştir.) tavakkuf (ne lehte ve ne de aleyhte hüküm vermek) fetvasına taraftar olan bir kısım Şafiîler; Hanbelî'lerden A.T. Uşşârî, İbn Âkil (bu taraftarlığından dolayı, 465'te takibata uğradı) ile İbn Mukarrab, Bağdad sûfileri arasında Hallâc'ın dostu

Şiblî'nin gizli tilmizleri, hususiyle Zavzanî ribatındakiler ve bunlar vâsıtası ile tarikatın muahhar müridleri, Eş'ariyye kelâmcılarından kuşeyrî, Gazzalî ve Fahr Râzî, feylesoflardan Tevhidî, Suhreverdi Hâlebî, Nâsır-ı Tusî, İbn Sab'în ve Şuştarî, Nasrabazî, İbn Ebu Hayr Yûsuf Hemedânî ve Hakim Senaî'nin mensup olduğu Horasan mutasavvıfları kolu, acem şiirinde Mansûr'un edebî kudsiyet mertebesine yükselmesine himmet ettiler.”⁽²²⁾ Ve tabii bunların içinde Feridüddin Attar, Tezkire'sindeki Hallâç'la ilgili verdiği bilgilerden dolayı pek mühim bir yere sahiptir. L. Massignon'un da kabul ettiği gibi, attar'ın eseri sayesinde ki, Hallâç, bütün Türk dünyasında tınındı. İleride söz edeceğimiz “Türk Edebiyatında Hallâç” mevzuundan anlaşılacağı üzere, Yesevî'den itibaren pek çok sûfî, Hallâç menkıbesini Attâr'ın zikrettiği doğrultuda iktibas etmeye başladılar.

Bu bölümde son olarak, Hallâç'ın inancıyla ilgili bir kaç kanaati vermek uygun olacaktır.

Reynold A. Nicholson, “İslâm Sûfileri” adlı eserinde Hallâç'ın bilhassa “Enel-Hak” sözü üzerine özlü bir değerlendirmede bulunur. Eserin “Vahdet hâli” adlı bölümünde müellif, şunları yazmaktadır :

“Hallâç'a göre insan, aslında ilâhîdir. Allah, Âdemi Kendi sûretinde yaratmıştır. Allah, ezeli aşkının sûretini kendi zâtından yansıttı ki, Kendisini tıpkı bir aynada görür gibi müşâhede eylesin. Bu

(22) L. Massignon, Hallâç, İ.A., a.g.yer, s.169

yüzden O, Meleklerle, Âdem'e secde etmelerini buyurdu. (Kur'ân, II, 32). Böylece O, Hazreti İsa'da olduğu gibi Hazreti Âdem'de de tecessüd etti.

"Yücelik Ona mahsustur ki, Kendi nâsûtunda (yani Âdemde) Kendi parlak lâhutunun sırrını açıkladı,

Ve sonra Onun mahlûkatı, yiyen ve içen birinin (Hazreti İsa) sûretinde göründü."

Madem ki Allah'ın nâsûtu insanın bütün cismânî ve rûhânî mâhiyetini ihtiva etmektedir. Allah'ın lâhûtu da ancak bir tecessüd veya Massignon'un tâbiriyle, ilâhî ruhun hulûliyle birleştirilebilir. Şöyle ki o, beşerî rûh bedene girince vukubulur. Böylece Hallâç şiirlerinden birinde şöyle der :

"Senin rûhın benim rûhuma şarabın saf su ile karışması gibi karışmıştır.

Sana herhangi bir şey dokunduğunda bana da dokunur. Ey Allah'ım her durumda Sen bensin!"

Ve yine :

"Ben sevdiğim O'yum ve sevdiğim O Benim : Biz bir vücudda sâkin iki rûhuz

Eğer sen beni görürsen O'nu görmüş olursun Ve eğer sen O'nu görürsen ikimizi birlikte görmüş olursun."

Hallâc'ın damgasını taşıyan bu özel ferdi ilâhlaşma görüşü açıkça Hristiyanlığın esas akidesine benzer ve bu yüzden İslâmî görüş açısından en kötü bir

küfürdür. Bu görüş sâdece onun en yakın tarafları arasında saflığını muhafaza etmiştir. Hulûlcüler, yani tecessüde inananlar, genellikle sûfilerce, mütedil müslümanların reddettiği aynı sertlik ölçüsünde, reddedilmiştir. Fakat sûfiler hulûl akidesini tereddüt-süzce kınadıkları halde, Hallâç'ı o düşünceye sâhip olma şüphesinden kurtarmak için ellerinden geleni de yapmışlardır. Burada başlıca üç savunma hattı ortaya konmaktadır. a) Hallâç, Hakk'a karşı günâh işlemediği; fakat şeriata karşı büyük bir suç işlediği için, haklı olarak cezalandırıldı. O, seçkinlere ayrılması gereken Rabbinin yüze sırtını, hiç bir ayırım gözetmeksizin herkese açıklamak sûretiyle bu sırta ihânet etti. b) Hallâç, vecdin sarboş edici etkisi altında konuştu. Aslında sâdece ilâhî sıfatlardan biriyle birlendiği halde, ilâhî zat ile birleştiğini sandı. c) Hallâç, ilâhî vahdet bütûn varlıkları içine aldığı için, Allah ile yaratıkları arasında esaslı hiçbir fark veya ayrılığın bulunmadığını ifâde etmek istedi. Kendi zâhirî nefsinden tamamiyle kurtulan kimse, kendi gerçek nefsiyle var olur ki, o da Allah'dır.

*“O yücelikte ‘Ben’, ‘Biz’ veya ‘Sen’ yoktur.
‘Ben’, ‘Biz’, “Sen’ ve “O’ hep biriz.”*

“Ene'l-Hakk” diye bağırان Hallâç değil, aslında fenâyâ ermiş Hallâç'ın ağzıyla konuşan bizzat Allah'ın kendisiydi; tıpkı O'nun yanan bir ağaçtan Mûsâ'ya hitap edişi gibi (Kur'ân, XX, 8-14).

Ene'l-Hakk'ı gayri şahsî mistik bir *axiom* hâline sokan son açıklamanın, sûfilerin pek çoğu tarafından

Hallâc'ın gerçek akidesini temsil ettiği kabul edilmiştir. Muhteşem bir gazelde Celâleddin Rûmî, Yegâne Nûr'un bütün âlemde binlerce sûrette nasıl tecellî ettiğini, ve tek zâtın daima aynı kalarak, her çağda beşeriyete O'nun şâhitliğini yapan peygamber ve velîlerin kisvesine nasıl büründüğünü tasvir eder.

“Çarpıcı güzellik her an bir başka şekilde doğar, nefsi cezbeder ve kaybolur.

Her an biricik mahbûb, bazan yaşlılığın bâzan da gençliğin yeni bir örtüsüne bürünür.

*Şimdi O, çömlekçi balçığının tâ içine daldı.
•(yani) Ruh bir dalgıç gibi daldı.*

Sonra O, kalıba dökülmüş ve pişirilmiş çamurun derinliklerinden çıktı ve dünyada göründü.

O, Nûh oldu, ve Onun niyazı sırasında âlem tufana tutulduğu halde O, Nûh'un gemisine girdi.

O, İbrahim oldu ve O'nun uğruna gülistan olan ateşin ortasında göründü.

Bir süre O, Kendini eğlendirmek amacıyla dünyada dolaşmaktaydı.

Sonra O, İsâ oldu ve gökkubbeye yükseldi. Allah'ı tâzime başladı.

Kısaca, senin gördüğün her nesilde gelip giden hep O idi.

Nihayet O, bir arab sûretinde zuhûr etti ve âlemlerin sultanlığını kazandı.

Nakledilen nedir? Gerçekte tenâsüh nedir? Gö-nülleri fetheden güzel.

*Bir kılıç oldu ve Ali'nin elinde göründü zamanı
kılıçtan geçiricisi oldu,*

*Hayır! hayır! çünkü O insan sûretinde "Ene-l-
Hak" diye bağırandı da.*

*Darağacına çıkan Mansûr" değildi, oysa ahmak-
lar öyle zannetti.*

*Rûmî küfre düşmedi, düşmeyecek de: O'ndan
şüphe etmeyin!*

*Kim inanmazsa kâfirdir, cehennemin dibini boy-
layanlardan biridir."*

Her ne kadar İran şahlarının teb'aları tarafından ilâh sayıldıkları; hulûl görüşleri, Allah'ın insanlaştırılması ve tenâsühün câri olduğu Batı ve Ortaasya bölgelerinde insan sûretinde Allah fikri halkın vicdanını derinden sarsacak kadar ne bilinmeyen ne de gayri tabiî bir şey ise de, Hallâç bu fikri o şekilde ifâde etmiştir ki, İslâm adını alan hiçbir tasavvuf görüşü buna tahammül göstermediği gibi, bunu kabul de edemez. İlâhî ve beşerî tabiatların birbirine hulûl edip karışabileceğini söylemek, İslâm'ın dayandığı Vahdet esasını inkâr etmek olacaktır. Sûfilîğin daha sonraki tarihi, ilâhlaşmanın birleşme ile nasıl bir tutulduğunu göstermektedir. Allah-İnsan antitezi, yukarıda açıklanan Vahdet-i Vücud nazariyesinde eriyip gitmiştir. Allah'dan başka gerçek varlık yoktur. İnsan, Mutlak Varlığın bir feyzi, bir tecellisi veya bir hâlidir. Şahsiyet olarak kabul ettiği şey, hakikatta yokluktur. Varolmadığı için O, ne ayrılabil-

lir ne de birleşebilir. İnsan Allah'dır, gene de aralarında bir fark vardır. İbnu'l-Arabîye göre kadîm'le hâdis Bir olanın tamamlayıcı iki manzarasıdır; bunlardan herbiri diğerini gerektirir. Yaratıklar Yaratıcı'nın dış tezâhürüdür; İnsan ise, yaratmada tecellî eden Allah'ın sırrıdır. Fakat, idrâkinin sınırlı oluşundan dolayı İnsan, aynı anda her şeyi birden düşüne-
mediği ve bundan ötürü ilâhî sırrın ancak bir parçasını ifâde ettiği için Ene'l-Hakk (yani ben Hakk'ım) demek selâhiyetini hâiz değildir. İnsan bir hakikattir, fakat Hakikat'ın kendisi değildir. Diğer sûfilerin-
meselâ Celâleddin Rûmî'nin-vecd hâllerinde her zaman, bu oldukça ince ayırımı gözden ırak tuttukla-
rını göreceğiz.⁽²³⁾

Hallâc'ın Kitâbü't-Tavasın ve Divânı'nı Türkçe-ye tercüme eden Yaşar Nuri Öztürk'e göre, Hallâc denince ilk akla gelen "Enel-Hak" sözüdür. Öztürk'e göre, "tasavvuf ve ilm-i kelâm sahalarında Hallâc'ın orijinalitesi bu tabirde aranmalıdır. Ancak, Ene'l-Hak'la vahdet-i vücud ve Hallâc'ın şehadeti arasında münasebet kurmak ve özellikle bu müessese ve şu hadiseyi Ene'l-Hak üzerine oturtmak, çok yanlış olur."⁽²⁴⁾

(23) Reynold A.Nicholson, *İslâm Sûfîleri*, Ank 1978 (Çev Mehmet Dağ, Kemal ısk, Ruhi Fırlalı, A.Şener, Rami Ayas, İsmet Kayaoglu). s. 128-132

(24) Yaşar Nuri Öztürk, *Hallâc-ı Mansûr ve Eseri-Kitabü't-Tavasın*, s.37

Yine Öztürk, Ene'l-Hak sözünü Kur'ân terminolojisi yönüyle ele alarak şu izahı yapmaktadır :

“Ene'l-Hak nedir?”

Enel-Hak (Ben Hakk'ım) enellâh (Ben Allah'ım) demek değildir. Bu iki söz arasında, Kur'ân'ın beyânları dikkate alınırsa, çok fark vardır. Fîlhakika Kur'ân, Allah'ın hem zâtından hem de tecellîlerinden bahsetmektedir. Allah, zâtıyla tasavvurlarımızda vücut bulan şeylerden münezzehtir. O, zâtı itibariyle bizim idrakimizce kavranacak halde değildir. Hz. Peygamber “Allah'ın zâtı üzerinde değil; O'nun tecellîleri üzerinde düşünün” derken bu inceliği açıklığa kavuşturuyordu. Allah'ın zâtını ifade için lafza-i Celâl dediğimiz “Allah” kelimesi kullanılıyor.

Allah'ın bir de bu âlemde bize kurdetini tanıtan tecellîleri vardır. İşte bu tecellîler açısından O'nun bir çok ad aldığını görüyoruz. O, tecellîsiyle aynı zamanda Hak'tır. Allah'ın Hak şeklindeki tecellîsi, en mükemmel olanıdır. Zirâ Hak, mahlûk mukabilidir, zata en yakın tecellîdir.

Her şeyin iki yüzü vardır. Rabbine bakan yüzü, kendine bakan yüzü. Ve “şey”, kendine bakan yüzü itibariyle adem (yokluk), Rabbine bakan yüzü itibariyle vücut (varlık) tur. Bu yüzdendir ki, ârifler hakikat semasına yükselenin, hakiki vâhidden gayrı bir şey görmeyeceğine ittifakla karar vermişlerdir. Ancak bu keyfiyet onların bazılarında ilmî bir irfân olurken, bazılarında zevk ve hâl oluyor. Böylece gözlerinden çokluk zail olarak ferdaniyet-i mahzda

gark oluyorlar. Ve akılları kaybolarak mest hâlde düşüyorlar. Böyle olunca da, Allah'ın dışında hiç bir şey-hatta nefisleri bile-onlar için varlık ifade etmiyor. Gözlerinde Allah'tan gayrı şey kalmıyor. Kendilerini bu hâl içinde öyle yitiriyorlar ki, akılları hâkimiyetini yok ediyor. Tam bu anda, bazıları Enel-Hak, bazıları sübhanî veya mafil-cübbetî ilellah (bu son iki söz Bâyezîd'a aittir.) diyor.”

Öztürk, âşıkların bu hâlde söyledikleri sözlerin sekr ile meydana geldiğini belirttikten sonra, Ene'l-Hak sözünü açıklamaya devam eder ve şöyle der :

“Hallâç şunu ortaya koymak istedi : Hak'la mahlûk arasında aslî bir uzaklık, açık bir ayrılık yoktur. Çünkü vahdaniyyet bütün varlığı kuşatmıştır. Binaenaleyh, nefsinin zâhirî cephesinden gerçekten sıyrılan kişi hakikî varlığıyla başbaşa kalır ki, o da Allah'tır. Bu büyük erişte “sen”, “biz” “ben” diye bir şey yoktur. Bütün bunlar o anda tek şey oluvermiştir. Enel-Hak diye bağırان, Hallâç değil, bizzat Hak'tı. Nefsini öldüren Hallâc'ın diliyle konuşan Allah.... Tıpkı Hz. Mûsâ'ya, alev çıkaran ağacın diliyle hitâb ettiği gibi...

Hak kelimesi sûfî ıstılahı olarak mahlûk mukabil kullanılır. O halde mânâsı, “ben yaratıcı gerçeğim” olur.”

Yaşar Nûri, konuyla ilgili değerlendirmesini, Nicholson'un İslam Tasavvuf Tarihi ve Fihristi adlı eserinden şu iktibasla tamamlar :

Enel-Hak bir şath sözü ve sekr ürünü değil, Hallâc'ın tasavvufî anlayışının mihveridir. O, Hallâc'ı hem vahdet-i şühûdçulardan, hem de vahdet-i vücudçulardan ayırır. Evvelâ, Enel-Hak vahdet-i vücudun bir ifadesi olamaz. Zira Hallâc, uluhiyyet babında tenzihi hiç bırakmamıştır. O halde Hallâc, vahdet-i vücudçu değildir. Yine Hallâc, mütenahiyle lâ-mütenahîyi birbirini uzaktan seyreden iki varlık halinde görmez. O halde Hallâc, vahdet-i şuhudçu da olamaz. İşte bu ikisi arasındaki keyfiyeti Ene'l-Hak ifade eder.”⁽²⁵⁾

Biz Nicholson'un bu görüşlerinden farklı ve ilave olarak şu görüşteyiz. Hallâc'ın eserlerine bir bütün olarak bakıldığında açıkça görüleceği gibi, O, gerek eşyanın ve gerekse nefsinin aslını birlemesi yönüyle nihayet vücut birliğine inanmış bir sûfî olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasen Hallâc'a göre, bütün nûrların kaynağı nübevvat nûrudur. Ve asıl olan bakî, fer ise geçicidir. Şu da var ki, fenâfillah üzere olan bir sûfinin istikameti vahdet-i vücuda doğrudur.

Hallâc'ın inancı konusunu değerlendiren bazı araştırmacılar, zamanında ve sonraki yıllarda O'nunla ilgili görüşleri üç ayrı grupta mütalea etmektedirler.⁽²⁶⁾

1 - Tereddüt üzere olanlar : Bunlar, red ve tekfir arasında mütereddittirler.

(25) Yaşar Nuri Öztürk, a.g.e., s.37-40

(26) L.Massignon, *La Passion d'al-Hallaj*, Paris 1922. C. II, s. 352 vd.; Yaşar Nuri Öztürk, a.g.e., s.41

2 - Terahhüm üzere olanlar : Bunlar mazûr görme ile kabul arasında yer alırlar.

3 - Tavakkuf üzere olanlar : Bu gruptakilere göre, Hallâc'ın hali remzî, sırrî, aklüstü bir keyfiyettir.

Hallâc'a karşı çıkan müteredditler grubu da dört kısımda mütalea edilmektedir :

1 - İktidâr : Halîfe ve etrafı. Bunlar, sünî inancı koruma endişesiyle Hallâc'ın fikir ve sözlerine karşı çıkıyorlardı.

2 - Fâkihler : Hallâc'ın kendisini peygamber mesabesinde gördüğünü, mucizeler gösterdiğini sandığını, Allah adına konuştuğunu iddia ettiğini belirterek karşı çıkıyorlardı.

3 - Şühed ve imâmiler : Mehdînin Hz. İsa'dan başka bir kişi olmadığını söyleyince, Hallâc'a karşı çıkmaya başladılar. Çünkü Hallâc'a göre rubûbiyyet herkese sunulmuştur. Sadece bir imâma ait olamaz. Diğer yandan Hallâc'ın bütün inanç sistemi sünîliğe uygundu.

4 - Hallâc'ın arkadaşları olan bazı eski mutasavvıflar : Hallâc'ın havassa ait sırları ifşa ettiğini iddia eden bir kısım arkadaşları da O'na karşı idiler.⁽²⁷⁾

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Hallâc'ın fikirlerini değerlendiren otoriteler, daha ziyade olumlu tenkit-

(27) Bkz. Hayranî Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, Ank. 1986, s.76

lerde bulunarak O'nun haklı olduğunu belirtmektedirler.⁽²⁸⁾

Burada Ebu Saïd Ebu'l-Hayr'ın şu değerlendirmesini vererek bahsi kapatacağız : Diyor ki Ebu'l Hayr :

Hüseyn b.Mansûr, yükseklerin yükseklerin yüğseğindeydi. Magrible maşnık arasından hiç kimse, bu tevhid vadisinde O'nun gibi dolaşmadı."⁽²⁹⁾

3 - Eserleri :

Hallâc'ın Arapça olarak yazdığı eserlerinden tesbit edilenler şunlardır :

1 - **Altı adet mektup** : İkisi, O'nun uğrunda kendini öldürtmüş olan İbn Atâ'ya; birisi de Şâkir b.Ahmed'e hitap etmektedir.

2 - **Tasavvufa dair 350 kadar vecize**. Rûzbihân Bakli ve Sülemi mecmuaları içinde zeyl olarak kayıtlıdır.⁽³⁰⁾

3 - **Ahbar el-Hallâc** : Va'zlarından 74 adet hûlasa.

Divân : 80 parça şiirden müteşekkildir. L. Massignon tarafından yayınlanmıştır.⁽³¹⁾

(28) Bir kısmı için bkz. Yaşar Nuri Öztürk, a.g.e.,s.43-46

(29) Massignon, Textes, s.87

(30) Bkz. Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa Bl.Nr.1342, 19.risale.

(31) Bkz. Journal Asiatique, Paris, 1931 (ayrı basım); Türkçe neşri parça parça Yaşar Nuri Öztürk tarafından yapılmıştır : Hürriyet Gazetesi, Ramazan Sayfesi, Haziran 1984

5 - İki mensûr mecmua.

6 - Kitâbü't - Tavâsin.⁽³²⁾

★ ★

Mansûr, eserlerini belig ve fasih bir Arapça ile kaleme almıştır. İfadeleri şüriyet taşıdığı kadar, anlaşılması son derece zordur. Kendinden sonra bilhassa İbn Arabî ve Mevlânâ gibi pek çok sûfî tarafından iktibas edilen yahut yorumlanan sözleri O'nun, tevhid akidesini çok iyi yorumladığını göstermektedir. Hallâc'ın, Ene'l-Hak sözü başta olmak üzere diğer bazı sözleri de şathiyattan kabul edilmektedir. Aşağıda, bu şehid sûfînin üslubunu daha yakından tanıtmak gayesiyle Kitâbü't-Tavâsin'den "Sirâc" bölümünü olduğu gibi veriyoruz : (Hallâc, bu makalesinde Hz Peygamber'i anlatmaktadır.)

★ ★

"Gayb nûrundan bir kandîl o. Bir ışıdı ve eski yerine döndü. Bütün kandillere üstün geldi ve sultan oldu hepsine.

Aylar arasından tecellî eden bir ay. Bir ay ki, burcu sırlar feleğinde.

(32) Neşr. L.Massignon, Paris 1913; Türkçesi Yaşar Nuri Öztürk, Hallâc-ı Mansûr'un Eseri-Kitâbü't-Tavâsin, İst.1976

Hak -O'na "ümmî" dedi. Bütün himmetleri topladığı için "Haremî" dedi, O'na. Kendisine verdiği nimetlerin büyüklüğü yüzünden. Ve "Mekkî" diye andı O'nu, huzurunda dimdik durabildiği için.

Açtı da açtı göğsünü. Alabildiğine yüceltti kadri- ni. Vâcib hale getirdi emrini. Ortaya çıkardı bedrini. Yemame bulutları arasından fışkırdı nûru. Tihame yönünden parladı güneşi.

Kandili aydınlık aldı ulviyyet ve soyluluğun kaynağından. Verdiği haberler yalnız basîretinden. Sünneti olarak buyurduğu, sîretinin hakikatinden.

Rabbin huzuruna yükseldi ve o huzura çağırıp götürdü.

İyice gördü de öyle haber verdi. Nazlandı nazlandı da, kendi nazını kendi sınırladı.

Gerçek hüviyetiyle tanıyan olmadı onu. Sıddîk müstesna! Sıddîk, O'na tam uydu da ondan sonra dostu oldu. Ki aralarına başkası girmesin.

O'nu tanımlamaya kalkan, vasfında cehle düşmekten başka şey yapmış değildir.

Kendilerine kitap verdiklerimiz o peygamberi kendi oğulları gibi tanırlar. Böyleyken, içlerinden bir zümre-bilip durdukları hâlde-hakikati gizlerler.

Nübüvvet nûru, Yalnız O'nun nurundan çıkmıştır. Nurların aydınlığı bile O'nun nurundandır. Nurlar içinde kідemden daha parlağı daha eskisi, daha belirlisi olamaz. Fakat O, kerem sahibinin nuru müstesna.

O'nun himmeti bütün himmetlerin önünde. Vücudu yokluktan, adı Kalemden önce. Zira bütün ümmetlerden evveldi o.

Bu sıfatların sahibinden daha merhamethi, raûf, coşkun, ârif, zarîf, lutufkâr ve daha insafî hiç bir yerde bulunamaz Ne ufuklarda, ne ufukların üstünde, ne de altında.

Varlıkların efendisidir O.O ki, ismi Ahmed, vasfı Avhad, zatı Evced, sıfatı Emced, emri Evked, himmeti Efired, aah ne kadar ayan-beyân, ne kadar keskin görüşlü, ne kadar nuru, ne kadar ulu, ne kadar basiretli!

O ölmez. O hep yaşar. Olduğu gibi durur hep. Hâdiselerden de önceydi O, "şey"lerden de. Kainatlardan önce meşhurdu o.

O hep var olacaktır. Renklerden önce anlıyordu, cevherlerden önce dillerdeydi. Önceden önceydi O.Sonradan sonra da kalacaktır.

Cevherî sâfi, kelâmı nebevî, ilmi alevî, konuşması arabî, kâbilisine gelince, ne şarkîdir O, ne garbî. Cinsî ebevî, arkadaş Ümmîdir. Rızık endişesiyle oyalanmız. Yiyip içmek telaşından kurtarandır O...

Gözler yalnız O'nun işaretleriyle görür. Gönüllerdeki arılar, saklılar O'nun aracıyla bilinir. O'nu konuşturan, Hak'tan başkası değil.

Deliller O'nu tasdik eder. Zaten O, hem delil hem medlûldür. Hak O'nu alabildiğine serbest bırakmıştır.

Dertler, ihtiyaclar, ıstırablar ve emellerle bağılgöğüstencilahî sadayı yühselten O'dur. Kadîm kelâmı getiren de O'dur! Uydurulmayan, mahlûk eli değmeyen kelâmı.

O'dur Hakk'a tam varan : Hiç ayrılmadan. Akhın kavradığı şeyleri aşan, haber getiren sondan, sonlardan ve sonun sonlarından.

Buhutlan, sisleri kaldırıp Beyt-i Haram'ı gösterdi. O tamam; O, hümâm : O yiğit, kahraman. Putların parçalanmasını O'dur buyuran. O'dur, yer yüzündeki varlıklar kadar yıldızlara da peygamber olan.

Üstünde, tüllenen bulut; altında, parlayan şimşek : Bir şimşek ki çakar, yağdırır, her tarafı mahsûle boğar, meyvalandırır.

Bütün ilimler O'nun denizinden bir damla, bütün hikmetler O'nun nehrinden bir avuç. Ve zamanlar O'nun zamanından bir saat.

Hak ancak O'nunla mütecellî, hakikat ancak O'nunla ayakta. O, vuslatta evvel, nübüvvette âhir. O, hakikatte bâtin, ma'rifette zâhir.

Ne bir âlim ilmine ulaşabildi, ne bir hakîm kavrayışına.

Hak O'nu mahlûklara emarlamamış, fânîlere teslim etmemiştir. Zirâ O', ancak O'dur. Nasıldır O?O, O'dur işte!

Ne Muhammed'in "Mîm"inden bir kimse çıktı, ne de O'nun "ha"sına bir giren oldu. O'nun "Ha" sı,

ikinci bir “Mim”. “Dâl” ise, evvelini “Mim”i, “Dâl” devamının, Mim mahallinin, Ha, halinin remzi. Ve hâli de, ikinci bir “Mim”.

Hak O’nun sözlerini izhâr etti, alametlerini açıkça gösterdi. Yaydı bürhanını, indirdi Fûrkan’ını, serbest bıraktı lisanını, parıl parıl etti cinânını, âciz kodu akranını, muhkem kıldı bünyânını, yüceltti de yüceltti şânını.

O’nun meydanlarından kaçarsan nereye varır yolun? Başka delil yok, yoktur başka delil! Dikkât et, ey alîl! Ve feylesof hikmetleri O’nun hikmeti yanında, kum tümseği gibi zelil.”⁽³³⁾

Aşağıda Hallâc’ın şiirlerinden iki tanesinin tercümesini veriyoruz :

Buyur, buyur, ey sırtım, ey rûbüm
 Buyur, buyur, ey gayem ve şuurum
 Çağırın ben miyim, yoksa sen mi?
 Benden mi çıkan feryâd, senden mi?
 Ey özüme öz, ey gayemde son nokta
 Ey sözüm ve işaretim her nutukta
 Ey her şeyimin hepsi, ey kulağım, ey gozüm
 Ey bütünüm ve parçam, ey her cüzüm!
 Ey her şeyimin hepsi, küllün, küllü, muamma!

(33) Yaşar Nuri Öztürk, a.g.e., s.65-75

Bütünlüğüne örtü, bendeki mâna
 Ey sen ki ruhum sana bağlı, cezbenle perişân
 Ey sevdâm, elinde rehîn olan!
 Aslımdan ayrılışın çilesiyle ağlarım
 Düşmanlar yardım eder, artar figanlarım
 Yaklaştıkça uzak tutar korku beni
 Damarlarımdaki arzu titrer gövdeyi
 Neyleyim aşkına tutulduğum dostun elinden
 Yâ Rab! Tabib anlamıyor bu derdin dilinden
 Derler :Ondan iste derman ey âvâre
 Ey siz! Derde dertten olur mu çâre?
 Mevlâyadır aşkım. Dertlerle eritir Mevlâ
 Ondan O'na şikâyet mi edeyim? Asla!
 Kalbim tanır O'nu, lakin tam görmedi göz.
 Anlatmak için tek yol : imâ, söz
 Ah ben, benle perişân, rûhum rûhumla kederde
 Ah ben, benden gayrı sebep yok bu derde
 Ben, nehre gömülmüş, yalnız parmakları yüzde
 Çupınmayı haykırma sanan, sonsuz denizde...

.....

Yazdım sana, hayır sana değil o;
 Ruhumla konuştum kalemsiz, harfsiz
 Ayrılık yok, rûhla dost arasında
 Ne kâğıt, ne yazı, ne ses, ne hitap
 O senin yazdığın mektup ashında
 Senden sana, kendi dilinle cevap

...

Seni istiyorum, ey rûhum seni
 Gayem sevâp değil, hasret ve azap

Erdirdi her emelime ey Mevlâ beni
Tek arzum kaldı : Vecdimdeki tatlı ıstırap

...

Yoksun gözce, gönlümce hep varsın
İsmin bana rahat ve sūrūr
Hicrân ile vasl oldu bana Faslın
Baştan başa gaybetin huzur.
Sensin düşüncemin sır kuyusunda
Hayâlimin o varılmaz burcunda
Sen, gündüzler boyu en yakın dostum
Geceleri okşayan başucumda⁽³⁴⁾

.....

B - DÜNYA VE TÜRK EDEBİYATINDA HALLÂC-I MANSÛR

İslam edebiyatı mahsullerinde, adından en fazla söz edilen şahıslardan birisi şüphesiz Hallâc-ı Mansûr'dur. O'nun hayatı, görüşleri, sözleri ve trajik sonu; başta menakıpnâmeler olmak üzere pek çok manzûm ve mensûr eserde doğrudan yahut çeşitli telmihlerle mevzuu edilmektedir.

Sırları, pamuk gibi lif lif atan manâsına zikredilen "Hallâc" kelimesi; Allah'ın yardımıyla gâlib gelen kişi anlamında ve sonraları bir ney çeşidinin adı olarak kullanılan "Mansûr" kelimeleriyle birlikte,

(34) Yaşar Nuri Öztürk tarafından tercüme edilmiştir Bkz. Hürriyet Gazetesi Haziran 1984 (Ramazan ilâvesi)

şehid veli; darağacı, kan, kül, sır ve Ene l-Hak kelâmı gibi unsurlarla edebiyatımızda geniş bir teşbih ve mecâz dünyasının malzemesi olmuştur. Aynı zamanda Hallâç, İslâm tasavvuf tarihi ve İslam felsefesi araştırmalarında bir ekol olarak da ele alınıp değerlendirilmektedir. Görüşleriyle, Batılı araştırmacıların da fevkalade dikkatini çeken Mansûr; Arap, İran ve Türk edebiyatında yüzlerce şâir ve nâsir tarafından kutsal gönüllü yüce bir velî kabul edilmektedir.

L.Massignon'un incelemelerinden anlaşıldığı kadarıyla, Arap şâirlerinden Ali el-Muzaffer el-Şiblî (XII.y.y.)'nin kasidelerinde; Hurûfî el-Mekkî'nin (M.1398) şiirlerinde Hallâç'tan bahisler vardır. Yine, bu Hurûfî el-Mekkî'nin, Hallâc'a ait manzumeleri topladığı bilinmektedir.⁽³⁵⁾

Hallâç, İran edebiyatında daha yaygın ve meşhurdur. F. Attâr'ın, Tezkiretû'l-Evliyâ'ındaki Hallâc maddesiyle, yine aynı zata atfedilen sekiz bin beyte yakın Mansûr-nâme⁽³⁶⁾ adlı eserde; daha sonraları yaşayan Hafız-ı Şirazî (Ölm.1390) nin pek çok beytinde Hallâc'a ait bilgiler yahut telmihler bulun-

(35) L.Massignon. *Mrtyr de'l-İslâm*, C.II, Paris 1944, s. 431 vd. ;Hâtib, *Tarih-i Bağdat*, Kahire 1931, C. VIII, s.112-141; Abdurrahman Bedevi, *Şahsiyat-ı Kallâk FTI-İslâm*, Kahire, 1946, s.59-91

(36) Attâr'la ilgili çalışmalarda, bu sûfi'nin tam bir bibliyografyasının tesbit edilemediği görülmektedir. Ona atfedilen *Mansûr-nâme*'nin bir nüshası için bkz. Sâkymaniye Ktp. Halet Ef. Bl. Nu.234/2

maktadır. Yine bu zatlardan başka, Hakim Senâî (ölm. 1141) nin Hadikatü'l-Hakâyık'ında, Rûzbiân Baklî'nin şerhlerinde, Ebu Saîd (1074)'in rubaîlerinde Hallâç'la ilgili geniş bilgiler bulunmaktadır.⁽³⁷⁾

L.Massignon'un *Mrty de'l-İslâm* adlı eserinde işaret ettiği üzere Mansûr, Hintten Jawa'ya kadar pek çok ülke edebiyatına girmiştir.

Ahmed Ali el-Sivaşpur (ölm. 1750), Hintçe bir "Kıssa-ı Hallâç" yazmıştır.⁽³⁸⁾ Jawa Edebiyatında Siti Jenar adlı yazarın manzum bir eserinde Mansûr'dan bahsedilir.⁽³⁹⁾ Çağımızın Mevlânâ'sı diye şöhret bulan Pakistan'ın büyük şâiri Muhammed İkbal'in eserlerinde, bilhassa *Câvid-nâme*'sinde konuyla ilgili önemli yorumlar yapılmaktadır.⁽⁴⁰⁾ Sind Şiirinde Hallâç'la alakalı bilgiler, A.M. Schimmel tarafından derlenip geniş açıklamalarla neşredilmiştir.⁽⁴¹⁾

Türk edebiyatı tarihinde konuyla ilgili yazılanlar bir kitaplık çapındadır. Divân, tekke ve anonim edebiyatımızdaki Mansûr telakkisine geçmeden önce belirtmek gerekir ki, Türkler, Hallâc-ı Mansûr'u, henüz İslâmla yeni müşerref olduğu zamanlarda

(37) Bkz. A. Schimmel, *Sind Halk Şiirinde Hallâc-ı Mansûr*, İst. 1969, s.15

(38) L. Massignon, *Mrtyr de L'Islam*, s.441

(39) L. Massignon, *a.g.e.*, s.442

(40) Muhammed İkbal, *Câvid-nâme*, çev. A.Schimmel, Ank. 1990; Yaşar Nuri, *Hallâc-ı Mansûr'un Eseri*, s 48-54

(41) A.M.Schimmel, *Sind Halk Şiirinde Hallâc-ı Mansûr*, İst. 1969, s.74

tanımaya başlamıştır. Zira Hallâç, bir ara Türkiistan'a kadar seyahat etmiş, oralarda sûfilîğe dair va'zlarda bulunmuştur. F. Attar'ın yazmış olduğu **Tezkiretü'l-Evliyâ** tercüme edilmeye başlandıktan sonra, Mansûr'un şöhreti daha geniş Türk muhitlerine yayılmıştır.

Hallâc-ı Mansûr için, tıpkı Yunus Emre gibi, Bağdat, Musul, Laliş ve Bardar gibi yerlerde pek çok manevî makamlar ihdas edilmiştir. Bizim de sadece edebiyatımızda değil, kudsiyet izâfe ettiğimiz başka kültür değerlerimizde Mansur'la alakalı unsurlara rastlanılmaktadır. Bunlardan mesela Bektaşî tekke-lerindeki mürşidin kabul dairesi olan meydana, "Dâr-ı Mansûr" denmesi dikkat çekicidir. Sözleri ve şehadetiyle sûfilerce bir sembol haline gelen Mansûr, bazen asıldığı darağacından mülhem sadece "dâr" kelimesiyle de telmin edilir. Çoğu kez "dâr-ı Mansûr" terkihiyle aşk şehidliği yahut fenâfillah makamı kastedilmektedir. Bektaşîlerin "baş okutma"⁽⁴²⁾ tercümanlarında da,-ki bu tercümân, dâr-ı Mansûr denilen meydanda okunur- "erenlerin dâr-ı Mansûr'-unda" şeklinde bir ibare geçer. Pir Sultan Abdal, Bektaşîlerin baş okutma tercümanlarını hatırlatarak şöyle der :

Girelim Ali nûrına
Duralım Mansûr dârına
Küfrümüz imân yerine
Sayamazsın demedim mi⁽⁴³⁾

(42) Abdûlbaki Gölpinarlı, *Tasavvufun Dâimî Geçen Deyişleri ve Atasözleri*, İst. 1977, s.48

(43) Abdûlbaki Gölpinarlı, *a.g.e.*, s.84

Diğer yandan bir Hallâç muakkibi kabul edebileceğimiz Mevlânâ ve O'nun yolundan giden pek çok mevlevî musikîşinâs, kullandıkları nâylerden birisine "Nây-ı Mansûr" demektedirler. Gerçekten ney, şeklen ve ayrılıkla hüznün ifadesi olan çıkardığı sestten dolayı da Hallâc-ı Mansûr'la uygun düşmektedir. Çünkü, neyin içi boştur ve yapılırken, başıyla alt kısmı kesilmiş, bilahare yakılıp dağlanmışır. Mansur da, tıpkı ney gibi vücuttan, elden ayaktan geçmiş, varlığını Hak varlığında ifnâ ederek nefisini terketmiştir.

Bunlara ilaveten Mansûr, maddî kültür değerlerimizden olan başsız mezar taşlarının yapımında da etkili olmuştur. Bu tip mezar taşları, tasavvufi manâda, elden ayaktan geçen fenâ ehli manâsına Hallâç'tan mülhem geliştirilmiş olmalıdır.

Bu hususlardan sonra edebiyatımızda Hallâc-ı Mansûr'la ilgili telmih ve motiflere geçebiliriz.

Herşeyden önce şu bilinmelidir ki, Türk edebiyatında konuyla alakalı geniş bir mecâz sistemi oluşmuştur. İslâm ve islamın ruhu olan tasavvufu derinden kavrayan ve benimseyen milletimiz, kendi içinden çıkan sûfiler kadar Arap menşeli sûfileri de pek sevmiştir. Bunların içinde Hallâc'ın özel bir yeri vardır. Zirâ Hallâç, Allah sevgisi ile şehadete ulaşan bir sembol haline gelmiştir.

Hüseyin b. Mansûr olan ismi, Türk edib ve şâirlerin eserlerinde daha ziyade "Mansûr, Hallâç, Hallâc-ı Mansûr" gibi isim ve terkiplerle zikredildiği

gibi, bazen de mecazî ifadelerle “serdâr-ı iklim-i Enel-Hak”, Berdâr-ı Aşk” yahut “ten-i bî-cân” şeklinde işlenmiştir.

Divân, tekke ve halk edebiyatı mahsullerinde Hallâc’ın hayatı ve akibeti etrafında teşekkül eden motifler, hiç abartmasız bir kitaplık çapındadır. Bunlardan aşağıda kısmen iktibaslarda bulunacağız.

Şiirimizde umumiyetle “âşık” ve “gönül” için bir benzetme unsuru olarak ele alınan Mansûr’la şu ibareler arasında doğrudan bir münasebet bulunmaktadır.

Enel-Hak, gönül, dârağacı, şarâb (bâde, câm), cân, cân verme, ney, def, çeng, sır, sır ifşası, nişân, gülbahçesindeki serv-i hurâmân, didâr, cemâl müşahedesi, kûl, gül, örs (demir eritme) küfr, yay, Hallâc pamuğu, meydân, meydân-ı siyâset, tâk üzerindeki üzüm salkımı, mum, âşık, sûfî...”

Diğer yandan, Mansûr’un asıldığı “darağacı” kavramıyla da, sevilenin zülfü, serviye benzeyen boyu ve fenafillah makamı ile doğrudan bir münasebet vardır. Bazı beyitlerde, kan, kûl ve gül motifleriyle de Hallâc-ı Mansûr hatırlatılır :

Enel-Hak, Dârağacı :

Türk Edebiyatında ilk mutasavvıf şâir olarak bilinen Ahmed Yesevî’nin şiirlerinde Hallâc, samimi bir Allah âşıkının timsali kabul edilmektedir :

Mansûr aytur Ene’l-Hak irenler işi ber-hak
Mollalar aytur nâ-hak kõnglige yaman alıp

Aytmağıl Ene'l-Hak dip kâfir boldung Mansûr dip
 Kur'ân içre boldur dip öltürdiler taş atıp
 Bilmediler mollalar Ene'l-Hakkın ma'nâsın
 Kâl ehliga hâl ilmin Hak görmedi münâsib
(44)

Bir Ahmed Yesevî muakkibi olan Yunus Emre de, divânının elliye yakın beytinde Hallâç'tan, Ene'l-Hak ve dâr mefhumlarından söz eder :

Mansûr eydür Ene'l-Hak dir sûretün oda yak
 Dinûz dâra gelsünler ben dârı kurup geldüm(45)

Yunus, Hallâc'ın Ene'l-Hak kelamının âşıkların tevhide olduğunu söyler. Bu görüş, söz konusu kelâmın aynı zamanda isabetli bir tevilidir :

Dem urınazdı Mansûr tevhid-i Ene'l-Hak'dan
 Aşk dârına dost zülfi asmışdı beni uryân

Aşağıdaki beytinde de, bir vahdet hâlinde gördüğümüz Yunus, Mansûr'u yakan odun (âteşin) kendisinde bulunduğunu, O'na Ene'l-Hak dedirtip fitneye sebebiyet verdiğini ve yine, Hallâc'ı asan ve astıran kuvve olduğunu söyler. Yunus'un bu telakki-sinde Halk ve Hak ikiliğinin kalktığını, bir fenâ halinin söz konusu olduğunu belirtmeye lüzûm bile yoktur :

(44) Kemal, Eraslan, Divân-ı Hallâc'ten Seçmeler, Ank. 1983, s.330

(45) Yunus'tan alınan beyitler için bkz. Mustafa Tatçı, Yunus Emre Divanı-İnceleme, Ank. 1990, s. 396-397 (ve indeks)

Âlemde fitneyi kodum Mansûr'ı kül etdi odum
Dilümde Ene'l-Hak didüm dâr urganın dakan benem

“Yunus Emre Divânı-İnceleme” adlı eserimizde belirttiğimiz vechile, mutasavvıf, bütûn varlık âlemi-ni Hakk'ın vücûdu bilir. Esasen varlık alemi, mutlak zatın bir aksinden ibarettir. Mutasavvıf bu anlayışını “Lâ mevcude illallah” ifadesiyle dile getirir. Ârif eyşada mutlak zatın aksini görünce “mevhumu” bırakır. Tabii, bu noktada kendi vücudu da cemâl deryasına gark olur. Ene'l-Hak, bu makamın nişanıdır. Ve bu sözden biz “Ben Hak'tayım, Hak ileyim” manâsını anlarız.⁽⁴⁶⁾ Yunus Emre de, bu mânâda Enel-Hakk'ı bir aşk narası olarak niteler. Ölümsüzlerin ölümlü ceset (toprak) lerinden bile, bu aşk nefesi (= yani, Enel-Hak sesi) gelecektir :

Bin yıl toprakda yatarsam hiç komayam Ene'l-Hakk'ı
Ne vakt gerek olurısa 'ışk nefesin uru gelem

Bu meyanda Yunus, konuyla ilgili bazı orijinal deyimler de kullanmaktadır : “İnni Ene'l-Hak okumak, Ene'l-Hak şerbeti içmek, demi Ene'l-Hak olmak, Ene'l-Hak demi vurmak, zikri Ene'l-Hak olmak” bunlardan bazılarıdır. Bu deyimlerden “Ene'l-Hak demi vurmak”, şeklindeki örnekte dem, zaman; nefes şarap, ve kan anlamlarıyla beyitteki düşünceyi genişletmektedir ki, Yunus'un edebî inceliğini göstermesi bakımından dikkate şayandır :

(46) Yaşar Nuri Öztürk, *Kepazda İbrahim Halvetî*, s.118; Mustafa Tatçı, a.g.e., s.396

Bizim meclis mestlerinün demleri Ene'l-Hak olur
Bin Hallâc-ı Mansûr gibi en kemîne dîvânesi

Mansûr'un sebep-i rif'ati, tertemiz aşkıdır. "Aşk-ı pâk (temiz aşk, ilahî aşk) terkibiyle ifade edilen bu aşk, Allah sevgisini imâ eder ki, mâsivâdan alakasını kesenlerin ulaştığı seviyeyi gösterir. XVI. yüzyıl şâiri Taşlıcalı Yahya bir beytinde şöyle der :

'İşk-ı pâki sebep-i rif'atidür Mansûr'un
Anman ol âşıkı kim tâli'inün şumı ola'⁴⁷⁾

Kadı Burhaneddin'e göre, er (eren) lik davasında bulunan kişi, Hak yolunda Mansûr gibi baş oynamalı (can verebilmeli) dir. Yiğitler (nefsiyle mücadele ve mücahededede muzaffer olanlar) yatakta ölmezler (yani onlar şehiddirler). Velî, Enel-Hak davasını dâra çekilerek işbat eder :

Özini eş-Şeyh gören ser-dâr bolur
Ene'l-Hak da'vî kılan berdâr bolur
Er oldur Hak yolına baş oynaya
Döşekde ölen yigit murdâr bolur^(*)

Zâhidler, gaflet içindedirler. Hayalî Bey, zâhidlerin ledün sırlarını anlamaları için Mansûr'dan Ene'l-Hak şerbeti içmeleri gerektiğini, bu durumda kulaklarındaki gaflet pamuğunun çıkacağını söyler :

(47) Yahya, Bey, *Dîvân*, Hızr. Mehmet Çavuşoğlu, İst. 1977, s.548

(48) Kadı Burhaneddin, *Dîvân*, Hızr. Muharrem Ergin, İst. 1980, s. 534

Penbe-ı gaflet kulagından çıkardı nâsihün
Bir dem içürse Ene'l-Hak câmını Hallâç ana⁽⁴⁹⁾

Şâirlerimiz, Hallâc'ın asılarak öldürülmesi münasebetiyle dâr (darağacı) mefhumunu da pek çok kullanmakta ve bu kelimeyle bazı tedaîlerde bulunmaktadır. "Dâra asılmak, berdâr olmak, dâra çıkmak, dârı kurup gelmek, dâra götürmek, zülfün dârı, dâr-ı aşk, dâr ile korkutmak, mirâcı dâr olmak" gibi deyim kadrosu, yukarıda izah ettiğimiz münasebetle sıkça söz konusu edilir.

Nesimî, Mansûr gibi cândan geçip, dârda asılmak ister. Çünkü Hakk'a vuslat, cân vermekle mümkündür :

Ma'rûf dik uşbu yolga kadem koysam
Mansûr dik cândın kiçip dârda kónsam
Dâr üzere şevklenüben haknı aysam
Bu iş bile yâ Rab sini tapkay mu min⁽⁵⁰⁾

Dâr, âşıkların mi'râcıdır. Çünkü, âşık ölümle beden denen yükten kurtulup, sınırsız bir hürriyete kavuşmuştur. Bir Bektaşî şâiri dârağacı-mi'râc münâsebetini şöyle ortaya koyuyor :

İstivâyı gözler gözüm
Sebû'l-Mesânîdir yüzüm
Ene'l-Hakk'ı söyler sözüm
Mi'râcımız dârdır bizim⁽⁵¹⁾

(49) Cemal Kurnaz, Hayâlî Bey Divânı Tahlili, Ank. 1987, s. 113

(50) Seyyid Nesimî Divânı'ndan Seçmeler, Ank. 1985, s.142

(51) A.Gölpınarlı, a.g.e., s.176

Hayretî (XVI. yüzyıl)'de geçen bir örnek de şöyledir :

Keşf-i esrâr eyler ise Hayretî Mansûr-vâr
Dâr ile korkutma sôfi ol anun mi'râcîdur⁽⁵²⁾

Hayretî'nin bir başka beytinde, dâr-ı aşk terki-
biyle "aşk şehidliği" kastedilmektedir :

Boyun virdi çü dâr-ı ıška Mansûr
Cihânda oldu Dârâ-yı mahabbet⁽⁵³⁾

Dâr kavramı, şâirlere başka hayaller de ilham ettirmiştir. Meselâ XVI. yüzyılın büyük şâirlerinden Nev'î, üzüm salkımlarının yere değmemesi için asma-ya destek olarak konulan tâkî dâra; salkımları da, Mansûr'un asılmış hâline benzetir. Ayrıca, mücerret bir mefhum olan "gönül", tenini terk eden Mansûr gibi düşünülür :

Asılup Mansûr-veş hâk olsan ey dil gam degül
Kim mahabbet bâğı engûruna tâk olsan gerek⁽⁵⁴⁾

Nev'î, başka bir beytinde "dâr-ı Ukbâ" terki-
bini tevriyeli olarak, ukbâ(ahiret) evi ve Mansur'un aki-
betini (cezâsını) ifade eden "cezâ (ölüm) dârı anlam-
larında kullanarak, ince bir hayâl bulmuştur. Şâir bu
beytinde, asılan Mansûr'u serv-i hırâmâna (salınan
serviye; ki, servi şeklen dârağacına benzer) parçalan-
dıktan sonra, vücudundan akan kanları renk yönüyle

(52) Mustafa Tatçı, *Hayretî Divânı'nda Dîn ve Tasavvuf*, Ank. 1986, s.166, Basılmamış Master Tezi.

(53) Mustafa Tatçı, *a.g.e.*, s.166

(54) Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Divânı'nın Tahlili*, Ank. 1991, s. 52

gölşene benzetir. Tabii burada, bir leff ü neşr sanatıyla dâr-ı ukbâ, hakikat gülşeni ile paralel düşünölmektedir. Bu düşünce, sûfiyâne telakkiyle de uygunluk arz eder: Mutasavvıfa göre ölüm, ya bahar ülkesi, yahut düğün gecesidir. Mezar da gülşen. Nev'î'nin bu güzel beyti şöyledir :

Salındı dâr-ı ukbâya cihândan göçdi Mansûr
Hakikat gülşeninde gördüm ol serv-i hırâmânı⁽⁵⁵⁾

Dârağacının ipi de, şeklen zülfe benzetilmiştir. Zülf, çokluğu itibariyle kesreti ifade eder. Mutasavvıf şâirler, Hallâc'ın dârağacında asılması motifiyle kesrette vahdet müşahedesini, diğcr tabirle cân gözüyle zülfe (kesrete) nazar etme hâlini anlatırlar. Esasen kesret, zât-ı ulûhiyyetin sıfatlardaki tecellisidir. Dolayısıyla her sıfatta zâtî bir sır vardır. Zülfe nazar, zâtî müşahede demektir. Fakat bu hale ulaşmak için, dârağacının ipine benzeyen zülfe bağlanıp asılmak (netice itibariyle teni terk etmek) gerekir. Mansûr ve Mansûr'a benzeyen Allah âşıkları bunu yapmışlardır. Mukîmî'de geçen bir örnek bu motifi vermektedir:

Gönöl cân gözünü açup nazar zülfine tuş etdi
Asılmış gördi her kılda nice Hallâc-ı Marsûr'ı

Fenâfillah ehli, maddeden mücerret olmuşlardır. Bu sebeple, boyunlarına geçirilen dârağacı organı bile onlara yüktür :

(55) Nejat Sefercioğlu, a.g.e., s.53

Urvetü'l-vüska geçelden âşıkun gerdânına
Mansûr'am geldüm dâra boynumda urgandur yüküm⁽⁵⁶⁾

Oda Atılmak; Külleri Savrulmak :

Mansûr'un asılıp yakılmasıyla ilgili motiflerde, "yakıp külünü savurmak, yanıp kül olmak, külleri tozmak. gibi deyimler de zikredilir Yunus'un bir beytinde şöyle denilmektedir :

Eğer gerçek âşıkısan key beklegil sır sözünü
Bir sözden oda atdılar miskîn Hallâc-ı Mansûr'ı⁽⁵⁷⁾

Yunus'un bir başka beytinde, Hallâc'ın külleri-
nin Dicle'ye savrulmasıyla ilgili şu telmih de dikkat
çekicidir :

Mansûr'ıdum ben ol zamân uş yine geldüm bunda ben
Yak külümü savur yile ben Ene'l-Hak didüm ahî⁽⁵⁸⁾

şarâb :

Hallâç, bir aşk esriğidir. Ene'l-Hak gibi bir
şatah, bir velînin ağzından ancak cezbede çıkacağı-
ndan ve cezbe ile Allah'a vasıl olunacağından, Hallâc-ı
Mansûr ile birlikte şarâb, mestlik, şarhoşluk vb.
mefhumlar da zikredilebilmektedir. Zirâ şarâb, insa-
nı kendinden geçiren bir özelliğe sahiptir.

Sâkî tolu vir ayagı Mansûr'uz eyle bil
Ne mutrib-nevâ düzüp dahı mahmûruz eyle bil⁽⁵⁹⁾

(56) Vâhib Ümmî, *Divân*, (Hzr. Ali Torun) Ank. 1987, s.92-93
(Basılmamış Master Tezi)

(57) Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Divânı*, II. Cilt, s.407

(58) Mustafa Tatçı, *a.g.e.*, s. 373

(59) Kadı Burhaneddin, *Divan*, s.204

Sır Nihân Etmek, Sır İfşâ Etmek;

Mansur'un telmih edildiği beyitlerde sır ifşa etmek, yahut sır gizlemekle ilgili motiflere de rastlanır.

Ene'l-Hak'dan didi Mansûr anunçün düşdi gavgâya
Bu sırrı nihân eyle eger insân isen insân⁽⁶⁰⁾

Gevherî, bir kıt'asında, Hakk'ın sırrını ifşa etmeğe hazır olduğunu belirterek, gönlünün dâra-tıpkı Mansûr gibi-bağlı bulunduğunu söyler :

Beste-i zencir-i 'aşk olup câna
Mübtelâdır zülf-i yâre gönlümüz
Ene'l-Hak sırrını etmege ifşâ
Mansûr-veş bağlıdır dâra gönlümüz⁽⁶¹⁾

Çeng, Def, Nây :

Dinî musıkîmizin temel çalgılarından olan çeng, def ve nây gibi perdeli ve perdesiz âletler de, Hallâc'ın Ene'l-Hak sözüyle birlikte zikredilmektedir. Bu motifte, çalgıların tiz perdeden ses çıkarmasıyla Ene'l-Hak sırrının ifşası arasında bir alaka kurulmuş olabilir :

Ene'l-Hak çağırur çeng ü def ü ney
Ne hâlet lâ ile illâya düşmüş⁽⁶²⁾

Mum :

Aşk, âşıkı yakıp tutuşturan, yok eden bir âteştir. Şem (mum) de, âteşlenince vücûdu (yani mumu)

(60) Vahib Ümmî, a.g.e. tez, s.93

(61) Gevherî, Divân, Hızr. Şükrü Elçin, Ank. 1984, s.128

(62) Karamanlı Nizâmî, Divân, Hızr. H. İpekten, Ank. 1974, s.170

kalmayacağından Hak âşıkı Mansûr için bir benzetme unsuru olmaktadır :

Nice sûzân-ı mahabbet gündüzün ber-dâr-ı'ışk
Sanasın Mansûr'dur yâ mâlik-i Dinâr şem'(")

Küfr, Kâfirlik :

Hallâç, ledünnî sırları ifşa ettiği için, şeriatın verdiği hükümle cezalandırılmıştır. Bir anlayışa göre Hallâç, Enel-Hak sözüyle tenzih fikrine karşı çıkmış, bir başka anlayışa göre, Karmatî fikirlere sapmıştır. Bu ve benzeri sebeplerle kâfirlikle itham edilen şehid velî, kâfir kelimesiyle de sık sık söz konusu edilir :

Mansûr aytur Ene'l-Hak irenler işi ber-hak
Mollalar aytur nâ-hak kõnglige yaman alıp(")

Pamuk ve Yay :

Menakıbnâmesinde de işaret edildiği gibi, Mansûr-ı Bağdadî'nin "Hallâç" lakabını alışı, bir arkadaşının dükkanındaki pamukları kerametiyle lif lif atmasından sonradır. Şiirimizde bu hadiseye dayanan ve genellikle "Hallâç pamuğu gibi atılmak, Mansûr yayına dönmek" gibi deyimlerle zikredilen bir başka motif daha geliştirilmiştir. Bu deyimlerden "Hallâç pamuğu gibi atılmak", daha ziyade vahdet sırrını ifşa etmek veya vahdet âleminde kesret âlemine düşmek söz konusu olduğunda geçmektedir.

(63) Nev'î, Divân, Hız. M.Tolum, Ali Tanyeli, İst. 1977, s.211

(64) Divân-ı Hikmet'ten Seçmeler, s.330

Diğer deyim “Mansûr yayına dönmek”te ise, güçten ve takatten mahrum, zayıf, elden ayaktan kesilmiş bir vücut ile hallâç yayının şekli benzerliği esastır. Cercîs olup basıldum Mansûr oldum asıldum Hallâç panbugı gibi bunda atılıp geldüm⁽⁶⁵⁾

Cevherî'm der yüzüm sürsem hâk-pâyine
Kınımı döndürdü Mansûr yayına
Benim için bâri hâkipâyine
Aglayup..... gibi sür seher yeli⁽⁶⁶⁾

★ ★

Klasik, tekke ve halk şâirlerinden⁽⁶⁷⁾ seçtiğimiz bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Esasen, Hallâc-ı Mansûr’la münasebeti olan motifler yukanda sıraladığımız kavram ve deyimlerden daha geniştir. Ayrıca mensur tasavvufî eserlerde konuyla ilgili pek çok anekdot vardır. Bunlara ilaveten mesnevî edebiyatımızdan da örnekler vermek mümkündür. Bütün bunlardan uzun uzun iktibaslarda bulunmak, mevzu-muzu genişleteceğinden dolayı Türk edebiyatında Hallâç ve hayatı etrafında geliştirilen kavramları bu kadar vermekle yetiniyoruz.

(65) Mustafa Tatçı, a.g.e., II. c., s. 203

(66) Gevherî, Divân, Hzr. Şükrü Elçin, Ank. 1984, s. 109

(67) Halk Şairlerinde Hallâc’la ilgili motifler için bkz. Mustafa Tatçı, Aşık Şiirlerinde Şahısları Teltim Eden Bazı Tesbitler Türk Folklor Araştırmaları, 1988/2, s.160-161

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA MANSÛR-NÂME TÜRÜ VE NİYÂZÎ'NİN MANSÛRNÂMESİ

A - TÜRK EDEBİYATINDA MANSÛR-NÂME TÜRÜ :

İslamî Türk edebiyatı bünyesinde kaleme alınan Battal-nâme, Danişmend-nâme, Hamza-nâme, Halil-nâme, Menakıb-ı Hz. Ali, Menâkıb-ı Veysel Karanî gibi eserler içinde mütalea edilebilecek olan “Mansûr-nâme”, isminden de anlaşılacağı üzere, Hallâc-ı Mansûr'un hayatı ve kerametlerini işleyen mesnevî nazım şekliyle yazılan tahkiyevî bir türdür.

Kaynaklarımızda, Mansûr-nâme yazan dört ayrı şairden bahsedilmektedir

- 1 - Niyâzî (XIV-XV.y.y.) ⁽⁶⁸⁾
- 2 - Ahmed-i Dâî (?-1421) ⁽⁶⁹⁾
- 3 - Mürîdî-i Aydınî (XIV-XV. y.y.) ⁽⁷⁰⁾
- 4 - Niyâzî-i Mısri (1617-1694) ⁽⁷¹⁾

İleride metnini vereceğimiz Mansûr-nâme, Niyâzî mahlaslı bir şâir tarafından yazılmıştır. Yazınalarda

(68) Bursalı M.Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C.II, İst. 1335, s.415

(69) İ. Hikmet Ertaylan, *Ahmed-i Dâî-Hayatı ve Eserleri*, İst. 1982, s.127

(70) Bursalı M. Tahir, *a.g.e.*, s.415

(71) Niyâzî-i Mısri, *Mansur-nâme* (Kitâb-ı Mansûr), Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Ef. Bl. Nu 3572, vr. 1b-20a; Cumhurbaşkanlığı Ktp., Nu: 8662; Dil Tarih Coğrafya Fak. Ktp., Nu 1261 vs.

ve diğer bazı kaynaklarda Mansûr-nâme'nin şâiri müstensahlerde karıştırılmıştır. Bu karışıklık, muahhar nüshalarda, beyitlerde de karşımıza çıkmaktadır.

Bizim kanaatimiz odur ki, Ahmed-i Dâî, Mürîd-i Aydınî ve Niyâzî-i Mısri Mansûr-nâme adını taşıyan her hangi bir mesnevî kaleme almamışlardır. Zaten incelediğimiz yazmalardan hiç birinde Ahmed-i Dâî'ye (ve bir kaç hariç) Mürîd-i Aydınî'ye ait bir kayıt yoktur. Muahhar bazı Mansûr-nâme yazmalarında ise, bilhassa dibacelerde Niyâzî-i Mısri'ye ait olduğuna dair atıflar göze çarpmaktadır. Anlaşılan bu eser, anonim bir hüviyet kazandığı için sonradan bazı şâirlere atfedilmiştir.

Mansur-nâme'nin bazı yazmalarından ve matbu⁽⁷²⁾ nüshasında bulunan beyit eksiklikleri veya fazlalıkları hakkında da şimdilik bir şey söylemek pek zordur. Bu durum, Mansûr-nâme'yi ilk defa yazan Niyâzî'den sonra meydana gelmiş ve söz konusu eser üzerinde oynanmış olmakla açıklanabilir.

Mürîd-i Aydınî'nin Mansûr-nâmesi'nden ilk defa Bursalı M. Tahir bahsetmektedir. Bunun sebebi, bir kaç yazmada, Mansûr-nâme'nin bu şairin adına kayıtlı olmasıdır. Ve Bursalı M. Tahir, böyle bir yazma görmüş olmalıdır. Ahmed-i Dâî'nin Mansur-nâme yazdığını da, İ. Hikmet Ertaylan belirtmektedir. Fakat, Ertaylan bu bilgiyi nereden almıştır, belli değildir.

(72) Matbu Mansur-nâme H 1261'de İstanbul'da basılmıştır.

Muahhar yazmalar hangi şâir adına kayıtlı olursa olsun, eserin en eski yazmalarından hareketle biz, Niyâzî adında bir şâire ait olduğunu belirlemiş bulunuyoruz. Ayrıca, bu Niyâzî'nin, Niyâzî-i Mısrî olmadığını kesinlikle söyleyebiliriz. Mısrî ile ilgili yaptığımız araştırmalarda, adı geçen mutasavvıfın bu isimde bir eser kaleme almadığını katiyetle tesbit etmiş durumdayız.⁽⁷³⁾ Ki zaten, bu mesnevînin dili ve imlâ özellikleri Mısrî'nin yaşadığı 17. asır dili ve imlâsından çok daha arkaik özelliklere sahiptir. Bunlara ilaveten elimizdeki en eski yazmanın H. 936 tarihli olması, bu eserin Niyâzî-i Mısrî'ye ait olmadığının bir başka delilidir.

Netice itibariyle Mansûr-nâme, XIV-XV. asırlar arasında yaşayan Niyâzî adındaki bir şâire aittir. Bu şâirin oldukça karışık olan kimliği, aşağıda ayrıca değerlendirilecektir.

Niyâzî'nin bu eseri, tıpkı Hz. Ali, Veysel Karani veyahut İbrahim Edhem gibi din büyükleri etrafında meydana getirilen menakıbnamelere, benzemekte olup, temelde Feridüddin Attar'ın Tezkiretû'l-Evliyâ'sındaki bilgiler esas alınarak yazılmış bir kompilasyondur. Esasen, Hallâç'ın hayatı ve kera-

(73) Niyâzî-i Mısrî için bkz. A.Gölpınarlı, Niyâzî-i Mısrî'nin Hayatı, Şarkîyat Mecmuası, C. VII, İst. 1977, s. 183-226; Baha Doğramacı, Niyâzî-i Mısrî, İst. 1988; Herüz neşretmediğimiz Monografik çalışma; M.Şemseddin, Gülüâr-ı Mısrî, (Müellif hattı elimizde); Mustafa Lütfî, Tuhfetü'l-Asri Fî Menâkıb-ı Mısrî, Bursa 1309 vs.

metleri, Attar'dan sonra pek çok eserde aynen veya ilavelerle tekrar tekrar yazılmıştır. Metnini vereceğimiz Mansûr-nâme, manzum bir mesnevî olarak bu yazılanların en güzeli ve en edebîsidir. Mansûr-nâme, bu özelliklerinin yanında anonim hüviyetiyle de dikkat çekmektedir.

Bahsi kapatmadan önce şunu da belirtelim ki, Hallâç-ı Mansûr, edebiyatımızda etkisini halâ devam ettirmektedir. Salih Zeki Aktay tarafından yazılan "Hallâç-ı Mansûr" adlı piyes⁽⁷⁴⁾; Necip Fazıl ve A. Hâlet Çelebî tarafından yazılan konuyla ilgili müstakil şiirler, Hallâç vakasının zihinlerde asırlardır yer ettiğini gösterir. Burada, son olarak Necip Fazıl ve A.H. Çelebî'nin şiirlerine yer vereceğiz:

MANSÛR

Mercân mercân uçuk dudağında kan
İnci inci soluk şakağında ter
Ne baş yedi ne kan içti bu meydân
Bu meydân, âşıktan cânını ister

Tatlıydı sana akrebin kiskacı
Acıya acıda buldun ilacı
Diyordun üstüste geldikçe acı
Bir azap isterim bundan da beter

(74) Salih Z. Aktay. *Hallâc-ı Mansûr*, İst. 1944. 111 sayfa.

Sana ateş attılar gülümsedin
 Dervişin bir çiçek attı inledin
 Bağrını delmeye taş yetmez dedin
 Hâlden anlayanın bir gülü yeter

(Çile'den) Necip Fazıl

MANSÛR

Renkler güneşten çıktılar
 Renkler güneşe girdiler
 Renkler güneşsiz oldular
 Ne renk gerek bana ne renksizlik

Güneşler bir yerden çıktılar
 Güneşler bir yere girdiler
 Güneşler onsuz oldular
 Ne aydınlık gerek bana ne karanlık

Şekiller bir yerden geldiler
 Şekiller bir yere girdiler
 Şekiller görünmez oldular

Büyük kûse vur bugün
 Sesler bir seste boğuldu
 Mansûr, Mansûûûûûr....

(He'den) A.H. Çelebî

B - NİYAZÎ'NİN MANSÛR-NÂMESİ I - NİYÂZÎ KİMDİR

Türk edebiyatı tarihinde, tezkirecilerimize göre on ayrı Niyâzî mahlaslı şâir yetişmiştir.⁽⁷⁵⁾ Bunlardan Yıldırım Bâyezîd ile Kanunî devri arasında yetişen Niyâzî'ler tezkireciler tarafından birbirleriyle karıştırılmışlardır. Metnini verdiğimiz Mansur-nâme şâiri, kanaatimizce Yıldırım (1389 - 1402) devrinde yaşamıştır. Gelibolulu Âlî ve Riyâzî'ye göre Niyâzî, Gelibolu'da⁽⁷⁶⁾, Lâtîfî, Sehî, Mecdî'ye göre Bursa'da⁽⁷⁷⁾, Kınalızâde'ye göre Serez (siroz) de doğmuştur.⁽⁷⁸⁾

Asıl adı, İlyâs b. İlyâs Şücâüddin Niyâzî'dir.⁽⁷⁹⁾ Devrin tanınmış şâirlerinden Molla Vildân'la kardeştir.⁽⁸⁰⁾ Söz konusu tezkirelerde, O'nun, Dima-toka'da kadılık yapıp bilahare kadılığı terk ettiği kayıtlıdır. Niyâzî bundan sonra, Şeyh Hacı Halife'ye mürid olup seyr ü sülûkunu ikmal etmiştir.⁽⁸¹⁾ Sehî,

(75) *Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ank. 1988, s. 346-348

(76) Mustafa İsen. *Künhü'l - Ahbar'ın Tezkire Kısası*, Erzurum 1979.s 2-3, (Basılmamış Dr. Tezi); Riyazî M. *Riyâzî'ş-Şuarâ*, İ. Üniv. Ktp. Nu : 761, Niyâzî Md.

(77) *Latîfî Tezkiresi*, (Hzr. Mustafa İsen), Ank. 1990, s.358; Sehî Bey, *Tezkire-i Sehî*, İst. 1325, s.92; Mecdî M. Efendi *Hudûkû'ş-Şahîyât*, İst. 1264. 1264, s.355

(78) Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, (Hzr. İbrahim Olgun) Ank. 1981. C.II, s.1024

(79) Riyazî, a.g.e.; ayrıca bkz. *Güldeste-i Riyâz*, Bursa 1278, s 505

(80) Mecdî, a.g.e., s.355

(81) Mecdî, a.g.e. s.355; *Divan Edebiyatında İsimler Sözlüğü*, s.346

Niyazî'nin Bursa'da Emir Sultan tekkesine derviş olduğunu yazar.

Niyâzî'nin hayatına dair bilgimiz olmadığı gibi, vefatı ve mezarı konusunda da bilgimiz yoktur. Riyâzî ve Mecdî'nin verdiği vefat tarihi H. 914 (M.1508)'ü gösterir. Yıldırım devrinde yaşadığı kabul edilen şairimiz, kanaatimizce bu tarihe kadar yaşamamıştır. Yine Mecdî, Niyâzî'nin Bursa'da gömülü olduğunu yazar.⁽⁸²⁾ Bu durumda, Mansûr-nâme şâiri, ya II. Bâyezîd devrinde yaşamış bir başka kişidir; yahut da, bazı tezkirecilerin verdikleri bilgiler yanlıştır. Şâirin Mansûr-nâme'sinden bahseden herhangi bir kaydın bulunmaması eserin hangi Niyâzî'ye ait olduğunu tahmin etmemizi de zorlaştırmaktadır. Nihayet yazdığımız bu cüz'i bilgiyi de ihtiyatla kaydediyoruz.

Niyâzî, Latîfî'nin ve O'ndan iktibasla Âlî'nin naklettiğine göre, gazel ve kasidelerini Farsça, Arapça ve Türkçe yazabilen güçlü bir şâirdir. Mansûr-nâme'nin kaynağı Farsça olduğuna göre, doğu dillerini bildiğini tahmin etmek de zor değildir. Gelibolulu Âlî, Niyazî'den bahsederken "Kudemâ-yı Rûm olan Ahmedî ve Şeyhî ve Ahmed Paşa bunların peyrevîdür" demektedir. Dolayısıyla Niyâzî, Anadolu sahasında ilk üstadlardan kabul edilmektedir. Buna ilave-ten şairimiz, bilinen ilk müretteb dîvânların da sahibidir. Fakat üç dilde yazdığı dîvânlar, maalesef

(82) Mecdî, a.g.e., s.355; Dîvân Edebiyatında İsimler sözlüğü, s.346

kayıptır. Kınalızâde, Mecdî ve Âlî, Niyâzî'nin, divanını-herhalde Türkçe dîvânı olacak-Yıldırım Han'a takdim ettiğini ve O'na medhiyyeler yazdığını söylerler.⁽⁸³⁾ Aynı kaynaklarda yine, Şeyhî ve Ahmed Paşa'nın Niyâzî'ye nazireler yazdığı belirtilir.

Niyâzî'nin adı geçen üç dîvânı elimizde mevcut değildir. Âlî'nin de söylediği gibi bu eserler Timur'un Anadolu'yu tahribi esnasında zâyi olmuştur. Yapılan araştırmalarda, kütüphanelerimizde bu şâirin sadece Mansûr-nâme'sinin var olduğu görülmüştür.

Eski mecmua ve cönklerde Niyâzî'ye ait şiirlerin bulunabilceğini tahmin ediyoruz.

Niyâzî, Mansûr-nâme'sini yaşlılık döneminde yazmış olmalıdır. Zira eserinin bazı beyitlerinde "i dedem" şeklinde hitabî bir üslup kullanmaktadır. (bkz. mesela 137. beyit)

2 - NİYÂZÎ'NİN ESERİ MANSÛR-NÂME :

a - Mansûr-nâme'nin Nüshaları :

Araştırmalarımız neticesinde Mansur-nâme'nin şu yazmaları tesbit edilmiştir :

- 1 - Millî Ktp. Nu : Yz. A.761/2 vr. 18b-45a
- 2 - Millî Ktp. Nu : Yz. A.4866/1
- 3 - DTCTF Ktp. H.M. Ozak, Nu :I.824
- 4 - DTCTF Ktp. İsmail Saib, Nu :I.3355
- 5 - DTCTF Ktp. M.Con, Nu : A. 22
- 6 - DTCTF Ktp. Nu : 1261 (eksik)

(83) Kınalızâde, a.g.e., s.1024; Gelibolulu Âlî, a.g.e., s.3; Mecdî a.g.e., s.355

- 7 - Ankara Etnografya Müzesi Ktp. Nu : 17833
 8 - Ankara Cumhurbaşkanlığı Ktp. Nu : 8662
 9 - Ms. Os. Oct. 2776, Staatbibliothek, Marburg, 53 vr.
 10 - Bursa ■ Halk Ktp. Nu :4486-1
 11 - Adnan Nakiboğlu (Sahhâf) nüshası, H. 936 tarihli.
 12 - Süleymaniye Ktp. Darü'l-Mesnevî Bl. Nu : 153/1 (Kayıt, Müridî-i Aydınî üzerinedir.)
 13 - Süleymaniye Ktp. H.Mahmud Efendi Bl., Nu : 3627, (Kayıt, Müridî-i Aydınî üzerinedir.)
 14 - Süleymaniye Ktp. H. Reşid Ef. Bl., Nu : 96/2, (Müridî-i Aydınî üzerine kayıtlıdır.)
 15 - Süleymaniye Ktp. Hüsnü Paşa Bl. Nu :857/1
 16 - İstanbul Arkeoloji Ktp. Nu :255
 17 - Fatih, Millet Ktp. Ali Emirî-Manzum Bl. Nu : 778 (eksik)
 18 - İstanbul ünv. Ktp. Nu: 3970

Matbu nüshalar :

- 1 - Mansûr-nâme, İst. 1260
 2 - Mansûr-ı Bağdadî'nin Vukuât-ı Meşhuriyyesine Mübeyyin Manzume, Matbaa-yı Amire, İst. 1288

b. - Nüsha Tavsîfleri :

Mansûr-nâme'nin metni, yukarıda künyelerini verdiğimiz yazmaların içinden en eski üç nüsha esas alınarak kurulmuştur. Tenkitli metin hazırlanırken, birinci dereceden ele alınan yazma, Sahhaf Adnan Nakiboğlu Bey'in lutf etmiş olduğu yazmadır. Bu nüsha, mevcutların en eskisi olup 936 Hicrî'de

istinsah edilmiştir. Diğer iki yazma ise, Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmakta ve tarih olarak, Nakiboğlu nüshasından sonra gelmektedirler. Bu yazmaların tavsifleri şöyledir :

1 - Adnan Nakiboğlu Nüshası (Kısaltması: AN)
Müellif : Niyâzî

İstinsah tarihi : Fi evsat-ı şa'bân, 936 (M. 1526)

Müstensih :—

Yk : 41, Ölç:20.5x15.0-16.0x11.0 cm.; St:13, Yz: kırık nesih.

Başlık kırmızı, kt. aharlı, filigranlı, deri ciltli, yıpranmış. Baş :

Evvel anı aydalum kim Hak'dur ol
Hayy u Bâkî Vâhid ü mutlakdur ol

Son :

İy bürâder söz tamâm oldı tamâm
Din Rasûle es-selâtü ve's-selâm

2 - Süleymaniye Ktp. Hacı Hüsni Paşa Bl. Nüshası (Kısaltması: HH) Nu. 857/1

Müellif: Niyâzî

Telif tarihi :-

İstinsah tarihi :997 (M.1587)

Müstensih :-

Yk: 29, Ölç:19.0x15.0-2.5 cm.; St:17, Yz:Ta'lîk. Başlıksız, çerçevesiz; kt. krem rengi, cilt koyu kahverengi meşin, şirazeli, miklâplı, şemseli ve yıpranmış. Beyit sayısı 915. Baş :

Evvel anı aydalum kim Hak'dur ol
Hayy u Bâkî Vâhid ü mutlakdur ol

Son

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilât
İ Hudâ kıl bizi lutf it 'âliyât

3 - Süleymaniye Ktp. Hacı Rıfî Efendi Bl.
Nüshası (Kısaltması: HR) Nu: 96/2

Müellif: Niyâzî

Telif :—

İstinsah tarihi : 1168 (M.1754)

Müstensih :—

Yk: 32, Ölç: 21x15x2.5. cm., St:15, Yz : Nesih.
Başlık ve çerçeve kırmızı mürekkebli, kt. krem
renkli, cilt açık kahverengi deri. Şirazeli, miklaphı,
şemseli, yıpranmış. Beyit sayısı 950. Baş :

Evvel anı eyleyelüm kim Hak'dur ol
Hayy u Bâkî Vâhid ü mutlakdur ol

Son :

Söz tamâm oldu çün i ehl-i safâ
Vir salâvât rûh-ı pâk-ı Mustafâ

c - Mansûr-nâme'nin Muhtevası :

Mansûr-ı Bağdadî, tarihi bir şahsiyettir. Menâ-
kıbnâmede teferruatıyla anlatılan destanî hayatı tari-
hî gerçeklerle de uygun olup, Abbasîler devrinde
H.344/857-309/922 yılları arasında vuku bulmuştur.

Niyâzî'nin Mansûr-nâme'si, manzum bir kıssa-
dır. Bu kıssa, Attar'ın Tezkire'si esas alınarak nazma

çekilmiştir. Mesnevî müstakil bölümlere ayrılmakla birlikte, şu tertip üzere yazılmıştır :

I. Bölüm, Tevhid : Niyâzî, Mansûr-nâme'ye tev-hîdle girer. 1-6. beyitler arasında şâir, zât-ı mutlak olan Cenâb-ı Hakk'ın isim, fiil ve sıfatlarından bahseder. 6. beyitte;

Zâhir oldur bâtın oldur bî-gümân

Andan artuk kimse yokdur câvidân

dediğine bakılacak olursa, Niyâzî, vahdet-i vücûdçu olup, Hallâç'a da bu görüş zaviyesinden yaklaşmaktadır.

II. Bölüm, Na'at : Mesnevî'de 7-11. beyitler arasında Hz. Peygamber dile getirilmektedir. Bu bölümde O'nun güzel isimleri, Habibullah, cihân fahri, cihân serveri, emîn ve şefî' oluşu belirtilir. Âl'ine, ashâbına selamlar gönderilir. Cihân, Hz. Peygamber'in yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır.

III. Bölüm, Dört Halife : 11. beyitte, dört Halife'den hürmet ve tazîmle söz edilir, rûhlanna salat ve selâm gönderilir.

IV. Bölüm : 12. beyitten sonra, konuya giriş sayılabilecek şekilde, sözün, yani eserin muhtevası-nın muteber olduğu belirtilerek "aşk" unsuru üzerinde durulur. Aşk ve akıl birbirine zıt unsurlardır. Allah'ın, Âdem'e akıl ve kerâmet (tasarruf) kudreti vermesindeki hikmet, aşk demine mahrem olmasını

istememesindendir. Aşk ile ilgili bu giriş, 38. beyite kadar devam eder. Bu beyitte :

Geç hevâdan' ışka dōndür yüzünü
'İşk buldura sana kendōzünü

denilerek aşkın Hakke'l-yakîne erdirici bir kuvvet olduğu belirtilir.

V. Hallâc'm Vak'ası : Esas vak'aya, 39. beyitte girilir. Beyit şöyledir :

Dut kulagun indi 'ışk ahvâline
Sen dahı girgil bu 'ışkun şalına

Görüldüğü üzere, Mansûr'un başına gelenler, aşka mağlubiyet esasına bağlanmaktadır. Vak'a, 971. beyite kadar devam eder. Özetle řu hususlar işlenir :

Hallâç, birgün rüyâsında Cenâb-ı Hak'la konuşur. Hakk'a ifrat derecede âşık olan Hallâç, "Bana âşık olanı öldürürüm" şeklinde bir cevaba muhatab olur. Sonra Hallâç, yine manâda Hz. Peygamber'le buluşup, sohbet eder. Burada onun elinden fenâ kadehini nûş eder. Akabinde aşk hâllerı zuhur edecektir. Yine, bu bahse bağh olarak, Hallâc'ın Hz. Peygamber'in ağzı yarın (tükrüğü) içmesinden bahis vardır. Tabii burada ağzı yarından kasıd, ilm-i ledündür. Hallâç bu yarı içince, sermest olarak kalkıp, "Ene'l-Hak demeğe başlar Halk bu sözü duyunca uyanır. O gün bu sözü bütün Bağdad halkı ve âlimleri duyarlar. Âlimler bir araya gelip, karar verirler : Hallâç, Onlara göre bir cadı, yahut sahte-

kârdır. Zirâ, onlara göre, enbiyâ ve evliyâdan böyle bir söz sadır olmamıştır. Bilahare, Halifenin huzuruna çıkarılan Hallâc'ın davasını, isbat etmesi istenir. Hallâc, davasından vazgeçmez, Ene'l-Hak demeğe devam eder. Halife'nin emriyle 360 âlim bir araya gelir, katline ferman çıkarılır. Hallâc bundan sonra, çeşitli kerâmetler göstermeğe başlar. Fakat, halk bu kerametlere de inanmaz. Meselâ belindeki dividi havaya atar, divit Ene'l-Hak yazar. Bu hâl, âlimlere ve halka göre, sihirden başka bir şey değildir. Dolayısıyla Hallâc'ın katlinde ısrar edilir. Artık O'nun kanı helâldir. Tutuklanır, zindana gönderilir. Yolda, namaz vakti müezzin ezan okumaktadır. Hallâc, müezzine, "yalan söylüyorsun" der. Eğer müezzin gerçekten ezan okusa, taşı parçalar, demir örsü eritir iddiasında bulunur. Orada bulunanlar bir demir örs getirirler, Hallâc üzerine çıkıp bir ezan okur, "Allahu ekber" dediği anda, örs su olup erir. Bunu görenler. O'nu yine sihirbazlıkla suçlarlar. Zindana atılır.

Şehid veli, burada da bir hayli keramet gösterir. Zindanda pek çok tutuklu vardır. Bunlara, zindandan kurtarabileceğini söyler. Dua eder, zindandan dört yüz kapı açılır. Çıkıp giderler. Fakat kendisi içeride kalır. Sorduklarında, "kendisinin eşya ile değil, Allah ile kayıtlı olduğunu" söyler. Zindancı gelir, tutukluların kaçtığını görür. Hallâc'ın da, vücudu o kadar büyümüştür ki, bütün zindan, O'nunla dolmuştur. Zindancı, dili tutulduğu halde, koşar,

yetkillilere haber verir. Gelip bakarlar, bu sefer de, ne zindan vardır, ne de, Mansur! Şiblî'ye haber gönderirler. Şiblî, gelenleri geri gönderir; gidin bakın der. Dönüp bakarlar, zindan da, Hallâç da, yerindedir. Sonra, Şiblî gelir, Hallâç'la konuşur. Davasından vazgeçirmek için dil döker. Hallâç O'na cevaben, bunların kendisine Allah'tan bir lutuf olduğunu söyler.

Devlet ricali, son bir defa Şeyh Cüneyd'den ricada bulunurlar. Cüneyd, Hallâç'la konuşur, İkna edemez. Hallâç, kendisinin asılması gerektiğini, kanının helal olduğunu belirtir. Şiblî, Mansur'un, ancak "Gayb eri"nin sözünü tutacağını, Gayb eri'nin bir gün sonra gelip Hallâç'la konuşacağını söyler. Dediği gibi, bir gün sonra Gayb eri gelip Hallâç'la konuşur. Neticede, Gayb eri, Hallâç'a "mirâcının hayırlı olmasını" söyler. Halka hitaben de, kanının dökülebileceğini ifade eder. Sonra bu zat ortadan kaybolur.

Nihayet Mansûr, verilen fetva mucibince asılır. Malûm olduğu üzere, evvelâ uzuvları kesilir; sonrada dârağacına çekilir. Yakılır ve külleri Dicle'ye savrulur. Bu sırada kanından ve küllerinden hep aynı ses gelmiştir : Ene'l-Hak!... Dicle'nin suyu taşar. Ta ki, Hallâç, sevgili bir dervişine bu sırrı daha önce vermiş, O da, Hallâç'ın isteği üzerine hırkasını Dicle'nin suyuna batırmıştır. Su o anda deli deli akmaktan vaz geçer. Bu sırada Şeyh Cüneyd ve Şeyh Şiblî'nin gözlerinden yaşlar sızmaktadır. Halktan bazı insafli kişiler ve bu iki şeyh hırkaya yüz sürerler. Yaptıkları-

na pişman olanların yanında zâhidlerden, âbidlerden şeyh ve imâmlardan bazı kişiler, halka ziyâfet çekerler. Vak'a şu beyitle biter :

Çün bu söz bu arada oldu tamâm
Din Resûle es-selâtü ve's-selâm (B.971)

VI. Bölüm, Sonuç : Vak'a bitince, yine aşk hâl ve makamından söz edilir. Mansûr, Allah aşkıyla Ene'l-Hak demiştir. Bu bölümde, aynen baştaki gibi, aşk-akıl ikiliğinden söz edilir. Allah'a ulaşmanın tek yolu aşktır. Akıl, âciz ve kısırdır. Hallâc'ın ve Hallâc'a benzeyen cezbeli âşıkların hâli bu son beyitte yorumlanır. Yine bu bölümde akıl ve aşk arasında bir muhavere vardır. (Bkz. B.1029-1036). Sonra aklın makamı açıklanır. Akılla Allah'a varılmaz. Aşk, bu yolda tek vasıtaadır. Aşkın yeri de gönüldür. Gönül burcunun makamı ise, arştan da yücedir. Gönül, şu beyitle izah edilir :

Çün gönüldür mahzen-ı esrâr-ı Hak
Ger gönülde göresin dîdâr-ı Hak (B.1057)

VII. Bölüm, Duâ :

Lutf u 'izzün hakkıçün yâ Rabbenâ
Bizi didârunla eyle âşinâ
beytiyle başlar, Resulullah'a salât ve selâm ile son bulur :

İ bürâder söz tamâm oldu tamâm
Din Resûle es-selâtü ve's-selâm (B.1066)

ç - Mansûr-nâme'nin Nazım Özellikleri-Üslûbu-Dili ve İmlâ Özellikleri :

Mansûr-nâme, mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmış bir eserdir. Aruzun remel bahrinin “Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün” vezniyle yazılmıştır. Eser, vezin yönüyle devrine göre başarılıdır. Müellif veya müstensihinden kaynaklanan cüz'i bazı vezin hataları, fazla sayılmaz. En fazla rastlanan hata, zihiftir. (Meselâ bkz. 397, 336. Beyitler) Metni kurarken tercih ettiğimiz AN ve HH nüshaları birbirine yakındır. Bu iki nüsha, vezin yönüyle en sıhhatli nüshalardır. Esasen, 14 ve 15. yüzyıllarda yazılmış mesnevîlerin hemen tamamında görülen özellikler bu eser için de söz konusudur, tahkiyevî eserlerde önemli olan konu ve mesajdır. Dolayısıyla mesnevî şâirleri kafiye sıkıntısı çekmedikleri bu eserlerle, san'at endişesinden uzak istedikleri mesajı verebilmektedirler. Bu husus Niyâzî'nin Mansûr-nâme'si için de geçerlidir. Niyâzî bu eserinde Hallâc'ın menakıbını ön plana çıkarmış, vezin ve kafiye konusunda daha hür davranmıştır.

Mesnevî, kafiye yönüyle de başarılı kabul edilebilir. AN ve HR nüshaları, kafiye hususunda daha sağlamdır. Unutulan ve yanlış yazılan bazı kelimeler yüzünden ortaya çıkan küçük aksaklıklar, kanaatimce, şâirinden değil müstensihlerinden kaynaklanmaktadır. Bu eserde, Fuzulî yahut Bakî gibi üstadların şiirlerindeki başarılı kafiye tekniğini aramak doğru değildir. Özellikle, şâirimiz bu konuda çok sık

tekrara düşmektedir. Aynı kafiyele yazılmış pek çok beyit vardır. Ancak, vak'aya dayalı uzun bir mesnevîde bu tekrarlardan kaçınıp yüksek bir san'ata ulaşmak da zordur. Yalnız, şâirimiz kafiye yaparken zaman zaman cinasa başvurarak üslubuna değişik bir çeşni katmayı da başarmıştır. Bir örnek şöyledir :

Tâlib olun sûretün ma'nâsına

Ma'rifetsüz sûretün ma'nâsı ne (B. 28)

(Cinas şu beyitlerde de vardır : 625, 627, 718, 805 vs.)

Niyâzî, "i dedem" şeklindeki sık sık tekrar ettiği hitabından anlaşıldığı kadarıyla bu eserini yaşlılık yıllarında yazmış olmalıdır. Eserde tasannu bahis mevzuu değildir. Mansûr-nâme devrine göre sâde bir ifade tarzı kullanılarak yazılmıştır. Onda, bilerek manâ ve lafız sanatlarına müracaat edilmemiş, yeri geldikçe ve uygun düştükçe bu sanatlara başvurulmuş, endişesiz bir üslup tercih edilmiştir.

Şâir eserinin girişinde klasik anlayışa uygun olarak tevhid ve na'ata yer vermiş, Âdem'in yaratılışından, dünyaya geliş hikmetinden ve yaratılış sebebinin aşk olduğundan bahsetmiştir. Sonuç ise, duâ ile tamamlanmıştır. Mesnevî, Hallâc'ın mâcerâsını anlatmakla birlikte, bütûn bu mâcerânın sebebi aşka bağlandığı için, bu eser, bir "aşk kitabı" da sayılabilir. Niyâzî, üslubundan anlaşılabileceği gibi, bir Hallâc hayranıdır. Gerek bundan, gerekse Hallâc'ın bizzat hayatından kaynaklanan bir sebeple, Mansûr-nâme'de yer yer mübalağalı ifadelerle rastlanılmaktadır.

Mansur-nâme'nin bazı dil ve imlâ özellikleri:

Eser, dil ve imlâ yönüyle, ayrıca ve geniş olarak incelenmeye değer niteliktedir. Burada, XIV-XV. yüzyıl eseri olan mesnevînin karakteristik hususiyetleri üzerinde durulacaktır. Bir kaç yazım şekli şöyledir :

- Bazı farsça izafet tamlamalarında araya (ی) konulmaktadır : ' âlem-i rû'yâ; علمى رؤيا (B.51); bazılarında da, araya ötre و kaydedilmiştir : mest-i 'ışk; مست و عشق (B. 47)

- Bağlaç olan (ve/ü) çoğu zaman (ی) ile gösterilmekte, izafet terkibi gibi değerlendirilmektedir : cîsm-ü rûh, جسمى روح (B. 342) gibi.

- Bağlaç olan (ve/ü) nın bir başka yazım şekli de, kendisinden önceki kelimeye rabtedilmesidir : cân u baş; جانوباش (B.30)

- Farsça kelimelerde çoğu zaman (د) harfi yerine (ذ) kullanılmaktadır. Şâd, câdû, bürâder, peder, pâdişâh bu kelimelerden bazılarıdır : peder, پدر (B. 204); pâdişâh, پادشاه (B.61); şâd, شاد (B.92)

- Türkçe bir kısım eklerde, vokaller harekeyle gösterilir : oldı, اولد (B.24); imdi, امدر (B.117); içinde, اجند (B.123)

- Kelimelerin yazımında yer yer tutarsızlıklar vardır. Bir kelimenin bir kaç yazım şekli görülebilmektedir : sana سا (B.38), ساكه (B.58) gibi.

● Metinde ayrıca, oluban, gelüben, benven gibi 14-15. asır Anadolu Türkçesi kullanışları oldukça fazladır.

● Eski Anadolu Türkçesinde dudak ünsüzleri bulunan kelimelerle, düşen g ve ğ'ların sebep olduğu yuvarlaklaşmalar da, eserde sıkça görülür : bahtulu (B.121, 150); bürâder (B. 44, 213) gibi.

d - Mansûr-nâme'den Geçen Hallâç-ı Mansûr'la İlgili Deyimler ve Kavramlar :(*)

- Baş u cân ortaya koymak(325)
 Başı aşk meydânında olmak(128)
 Başını top eylemek(1014)
 Câna başka kalmak(28)
 Cânı armağan iletmek(337)
 Cânı-başı dermîyân kılmak(635)
 Cânı cânâna tuhfe iletmek(353)
 Cânı tuhfe iletmek(560)
 Cânı kurban etmek(532)
 Cânı terk etmek(326)
 Cân u baş fedâ etmek(48, 159)
 Cân u başdan gûzer kılmak(62)
 Cân u baş Hazret'e sedd olmak(30)
 Cân tuhfesi (354)
 Cân vermek (461)
 Cân verip cânân bulmak(446)

(*) Deyim ve kavramlarda yazdığımız rakamlar, ilerde vereceğimiz metne ait beyit numaralarıdır.

- Cismi serçeye dönmek(282, 284)
 Dâr ayağına baş indirmek(653)
 Dâr mi'râcı olmak (468, 530)
 Dâr mi'râcını ihtiyâr etmek(979)
 Dâra güller yazılmak(743)
 Dâra varmak(556)
 Dili Ene'l-Hak söylemek (909)
 Ene'l-Hak âşikâr etmek (364)
 Ene'l-Hak çağırmaq (113, 270)
 Ene'l-Hak'dan nişân göstermek (250)
 Ene'l-Hak dârı (86)
 Ene'l-Hak dârına varmak (478)
 Ene'l-Hak remzini âşikâr etmek (535)
 Ene'l-Hak savtını terk etmek (13, 604)
 Ene'l-Hak sâzını çalmak (287, 615)
 Ene'l-Hak sırrı (107, 124, 379)
 Ene'l-Hak vechine nihân vurmak (389)
 Hırkayı suya salmak(936)
 Işk dârı (88)
 Işk darında namâz kılmak(714)
 Işk eri (445)
 Işk ipi (86, 195)
 Işk ipiyle berdâr olmak (659)
 Işk ipini boyununa takmak (166)
 Işk meydânında cân u baş vermek (243, 541)
 Işk meydanında pehlivân olmak (529)
 Işk meydânında ser-bâz olmak (649)
 Işk şâlına girmek (39)
 Işk yolunda dâr olmak (84)
 İsmi ve resmi mahv etmek (67)

- Kan, çeşme olup akmak (741)
 Kanı Hak'dan nişân vermek (745)
 Kanı helâl eylemek (107)
 Kanını toprağa karmak (72)
 Kan ile Ene'l-Hak yazmak (685, 686)
 Kendözünden el yumak (32)
 Mansûr'dan nişân bulmak (261)
 Mansûr'un mi'râcı (974)
 Ma'sûka kurbân olmak (326)
 Merd-i Hak (210)
 Merd-i Huda (28,293)
 Meydân eri (607)
 Özünü (aşk ile) sad-pâre kılmak (245)
 Özünden mücerred olmak (722)
 Sabrı yağmalanmak (133)
 Sırr-ı Hakk'ı âleme fâş etmek (271)
 Sûreti dâr eylemek (574)
 Sûret-i Mansûr'ı komak (449)
 Sûretten âzâd olmak (192)
 Şer'i esasından taş koparmak (154)
 Şeriat bâzârın kesâd kılmak (116)
 Taşı toprağı Ene'l-Hak söylemek (610)
 Ten tilsımı hord u hâm olmak (27)
 Terk-i cân etmek (65)
 Terk-i ser ü cân etmek (60)
 Varlığını aşka vermek (281)
 Varlığı turâb olmak (315)
 Yeri dâr olmak (787)
 Yoluna baş u cân koymak (72)

BİBLİYOGRAFYA

Abdülkerim Kuşeyri : **Kuşeyri Risâlesi**, Terc. Süleyman Uludağ, İst. 1981

Ahmed Yesevî : **Divân-ı Hikmet'ten Seçmeler**, Hızr. Kemal Eraslan, Ank. 1983

Aktay, Salih Zeki : **Hallâc-ı Mansûr**, İst. 1944

Ali Şir Nevayî : **Nesâyimü'l-Mahabbe Min Şemâiyimî'l-Fütüvve**, Hızr. Kemal Eraslan, İst. 1979

Altıntaş, Hayrani : **Tasavvuf Tarihi**, Ank. 1986

Çolak, Faruk : **Niyâzî'nin Mansûrnâmesi**, İst. 1986 M. Üniv. Y.Lisesi Tezi.

Doğramacı, Baha : **Niyâzî-i Mısıri**, İst. 1988

Ebu Nasr es-Serrâc et-Tusî : **El-Lumâ fi't-Tasavvuf**. Kahire 1380/1960

Eraydın, Selçuk : **Tasavvuf ve Tarikatlar**, İst. 1984

Ertaylan, İ. Hikmet : **Ahmed-i Dîl-Hayatı ve Eserleri**, İst. 1982

Feridüddin Attâr : **Mantık al-Tayr**, Terc. A.Gölpınarlı, İst. 1990

Feridüddin Attâr : **Tezkiretü'l-Eylyâ**. Terc. Süleyman Uludağ, Bursa 1984

Feridüddin Attâr : **Mansûrnâme**, Süleymaniye Ktp. Halet Ef. Bl., Nu: 234-2

Gölpınarlı, Abdülbakı : **Niyâzî-i Mısıri'nin Hayatı, Şarkıyat Mecmuası**, C.VII, İst. 1977, s. 183-226

Gölpınarlı, Abdülbakı : **Tasavvufî Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**. İst. 1977

Hallâc-ı Mansûr : **Abbâr el-Hallâc**, Neşr. L. Massignon, Kraus 1936

Hucviri : **Keşfü'l-Mahcûb**. Terc. S.Uludağ, İst. 1982

İsen, Mustafa : **Künhü'l-Abbâr'ın Tezkire Kısım**, Erzurum A.Ü., Basılmamış Dr. Tezi, 1979

- İsmail Belig : *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*, İst 1278
- Kınalızâde Hasan Çelebi : *Tezkiretü-Şuarâ*, Hız. İbrahim Olgun, Ank. 1981, C.II
- Kocatürk, V.Mahir : *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ank. 1970
- Kortantamer, Tunca : *Niyâzî'nin Hayatı Edebi Kişiliği ve Eserleri*, DTCF. Bitirme Tezi, Nu: 69
- Kurnaz, Cemal : *Hayatî Bey Divanı Tahlili*, Ank. 1987
- Latîfî : *Latîfî Tezkiresi*, Hız. Mustafa İsen, Ank. 1990
- L.Massignon : *La Passion d'I-Hallâj*, Paris 1922. C.II
- L. Massignon : *Hallâc-ı Mânî*, İslam Ansk., C.5, İst. 1972
- L. Massignon : *Mıtyr de L'İslâm*, II Cilt, Paris 1944
- Mecî Efendi : *Hallâkî'ye Şakâyık*, İst 1264
- Mehmet Tahir (Bursalı) : *Osmanlı Müellifleri*, İst. 1335, II.C.
- Muhammed İkbâl : *Cavid-nâmâ*, Terc. A. Schimmel, Ank. 1990
- Nicholson, Reynold A : *İslâm Sözlüğü*, Ank. 1978, Çevirenler, M. Dağ, K. Işık, R. Fırlalı, A. Şener, R. Ayas, İ. Kayaoğlu.
- Ocak, A. Yaşar : *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, Ank. 1984
- Özcan, Hüseyin *Manâkırdane*, Ank. 1988, (G. Eğt. Fak. Mezuniyet Tezi)
- Öztürk, Yaşar Nuri : *Hallâc-ı Mânî ve Eseri-Kitâb-ı Tavâsül*, İst. 1976
- Öztürk, Yaşar Nuri : *Tarih Boyunca Tasavvufî Düşünce*, İst. 1974
- Pakalın, Mehmet Zeki :, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İst. 1983, I-II-II. Ciltler.
- Riyâzî : *Riyâzî'ye Şuarâ*, İ.Ü.Ktp., Nu:761
- Schimmel, A. Maria : *Sind Halk Şiirinde Hallâc-ı Mânî*, Terc. Sofî Hürî. İst. 1969
- Sehî Bey : *Tezkire-i Sehî*, İst. 1325

Sinân Paşa : Tezkiretû'l-Evliyâ, Hız. Emine Gürsoy-Naskali, Ank. 1987

Tahirü'l-Mevlevî : Hakk-ı Mansûr'a Dâir, Ali Emiri Ktp. Şerhiye Bl. Nu: 1168

Tatçı, Mustafa : Hayreddi Divânı'nda Dîn ve Temerrüd, Ank. 1986 (G. Üniv. Yüksek Lisans tezi)

Tatçı, Mustafa : Yunus Emre Divânı, İnceleme, Ank. 1990

Tatçı, Mustafa : Yunus Emre Divanı-Tenkitli Metin, Ank. 1990

Tezkiretû'l-Evliyâ : Hız. Orhan Yavuz, Ank. 1988

Not : Bu bibliyografyaya, Niyâzi'nin Mansûr-nâme yazmaları tekrar kaydedilmiştir.

MANSÛR-NÂME

MANSÛR-NÂME(*)

- AN 1° 1 Evvel anı aydalum kim Hak'dur ol
HH 1° Hayy u Bâkî Vâhîd ü Mutlak'dur ol
- 2 Ol ki 'âlem yogiken var eyledi
Kudretin 'âlemde izhâr eyledi
- 3 Câna ol virdi kemâl-i kudreti
Hem gönüller içre kodı hikmeti
- 4 Kudretinden zâhir oldu cümle iş
Hikmetile buldı 'âlem perveriş
- 5 Mülk anundur iş anundur kul anun
Cümle cânlarda olan cünbiş anun
- 6 Zâhir oldur bâtın oldur bî-gümân
Andan artık kimse yokdur câvidân
- 7 Hem cihân fahri Muhammed Mustafâ
Ol Habîbullâhı ol kân-ı vefâ

(1) Bu başlık sadece AN'da var. HR'da, "Hazâ Kitâb-ı Mansûr" şeklindedir

(2) ki: kim AN, HR

(3) gönüller içre: gönül içinde HH

(4) 'âlem: cümle HR

(5) iş: halk HH, kul HR/kul : iş HH. HR

(7) Kân-ı: safâ HR

- 8 Hem anun dostlığına oldu cihân
Cümle varlık âşikâre vü nihân
- 9 Ol durur iki cihânun serveri
Şer'i nûr kapladı bahr ü beri
- 10 Mustafâ vü müctebâ sadrû'l-emîn
Ol vefâ kânı şefî'ü'l-müznibîn
- 11 Rûhına yüzbin salât ile selâm
Hem dirûz ashâb u âline tamâm
- 12 Cânla gûş eyle î cân-ı peder
İş bu söz key mu'teberdür mu'teber
- 13 Hak Ta'âlâ çün yaratdı 'âlemi
'Âlem içinde düritdi Âdem'i
- 14 Virdi 'aklıla kerâmet Âdem'e
Tâ ki mahrem ola bu 'ışk u deme
- 15 Âdemî oldur ki anda 'ışk ola
Yolun ol dergâha ilte 'ışk ile

(8) Hem: kim HR

(9) Ol durur: oldur AN bahr ü beri: bahrileri HR

(11) İkinci mısra HH'da, "Hem dört ashab u âline tamâm" şeklindedir.

(12) cân-ı peder : cânupezer AN

(13) 'âlemi : âdemi HH

(15) ile : ola AN

- HH 2• 16 'İşk kulaguz olmayınca i fetâ
Kimse yolın iltemez ol Hazret'e
- 17 'İşkıla dutdı kamu 'âlem vücûd
'İşkıludur bu kıyâm u bu sücûd
- 18 'İşk olupdur Hak yolu'nun rehberi
'Âşıkısan 'ışkı dutma serseri
- 19 Her kim ol 'ışka irürdi menzilin
Ol göriserdür erenler mahfilin
- 20 Baglamasun yolunu bu âb u hâk
Asluna dön asluna î cân-ı pâk
- 21 Ger bu gafletden uyana cân gōzi
Karşuna görünü gele cân yüzi
- 22 Vuslat ire cânuna şâd olasın
Cümle kaygulardan âzâd olasın
- 23 Gitmeyince aradan bu mâ' u men
Cân gōzi görmez Hakk'ı î cânı ten

(16) kulaguz : kılavuz HH, HR

(18) olupdur : oldur HR

(20) yolunu: yönünü HR/cân-ı pâk : cân u pâk HH

(21) görünü: görünü HH, görmü HR/cân: cânân AN

(22) kaygulardan: kaygudan hem HR

(23) cânı ten: cânu ten AN, cân-ı mes HR

24 Senligün çün kim sana oldu hicâb
Dost cemâline den götürmezzin nikâb

25 Dostdan gayrı sana dūpman durur
Nakş fânîdür şu mekr ü fen durur

AN 2*

26 Bulmak istersen sa'âdet menzilin
Mâyil olma ko bu 'âdet menzilin

27 Ten tıhamı olmayınca hord u hân
Kimse cân gencine dutmadı makâm

28 Cânun imdi Hak yohna kıl fidâ
Câna başa kalmadı merd-i Hudâ

29 Hak rızânı tıccen redd olmadı
Hak-i cismânî ana sedd olmadı

30 Cân u baş ol Hazret'e ger sedd ola
Bâyezid-i vakt olursa redd ola

31 'İşkıla ser-bâz olan buldı Hak'ı
Kendüzine kakıyan oldu şakı

(24) çün kim sana oldu: oldu sana cümle, HH, cümle sana oldu
HR/götürmezzin: götürmezzin HH

(25) Dostdan: dostan HH

(26) mâyl: mâlî HH, HR

(27) gencine : gencinde HH, HR

(29) Hak-i Hak ü AN

(31) kakıyan : kaygan HH, kakıyan HR/pakı: ol şakı HH

32 Kendözinden el yuyanlar bî-riyâ
Yohna togn iletî Tanrı'ya '

HH 2° 33 Sende senlik sad-bezârân perdedür
Ko seni görgil Hak'ı kim bizdedür

34 Senligün ref' eyle imdi aradan
Gevher istenen bu seng ü hâradan

35 'İşk elinden bir kadeh nûş eyle var
Kendözün şol dem ferâmuş eyle var

36 Tâ göre cânun güzî envâr-ı 'ışk
Hem dâînden dökile gûfâr-ı 'ışk

37 Çâre kul cân güzîgînün jengine
Düymeyen nefî-i şûmun çengine

38 Geç bevâdan 'ışka döndür yüzünü
'İşk buldura sana kendözünü

AN 3° 39 Dut kulagun imdi 'ışk ahvâhna
Sen dahı girgil bu 'ışkun şâhna

(33) bizdedür : bizdedür HR

(34) eyle imdi : eyle HH

(35) kendözün : kendözinden HH, HR

(37) güzîgînün : güzîgînün HR/ jengine : rengine HH

(38) 'ışka : 'ışka AN/buldura : buldura HH, buldurtır HR

(39) sen: sen de HH/ girgil : görgil HR

40 Cân kulagın dut sözün esrârına
Bilesin kim söz nedür esrârı ne

41 Dinle 'âşıklardan aydam birini
Anlayasın hâlini tedbîrini

42 Varıdı Mansûr-ı Bagdâdî meger
Her 'ulûmı tanımışıdı ol er

43 On iki 'ilmî kamu bilmişıdı
Cümle 'ilmile 'amel kılmışıdı

44 'İlm-i ledûn hâsıl olmuşıdı ana
Î bürâder sen de hâsıl kılsana

45 Şöyle kim müstahzır-ı esrârıdı
Hem vilâyet içre sâhib-kârıdı

46 Ol idi 'âşıklarun mestânesi
Ol idi cân şem'inün pervânesi

47 Mest-i 'ışk olmasadı ol merd-i Hak
'İşk dîvânından alımazdı sebak

(40) Bu mısra HR'da 39. beyitin ikinci mısrasıdır.

(41) birini :sırrını HR

(42) tanımışıdı ol er : tanımuşdı mu'teber HH, HR

(45) sâhib-kâr idi : sâhib-kârını HR

(46) ol idi :oldı ol HH. HR

(47) mest-i 'ışk :mest-i Hak HH/olmasadı : olmuşıdı, HR//
olmazdı : almışıdı AN, almışdı ol HR

48 Cânına ırmışidi Hak'dan nidâ
Anunıçün cân u baş itdi fidâ

49 Dest-i kudret ana şunmuşdı nevâl
Bulmuşıdı Hakk'ıla kurb-ı visâl

HH 3• 50 'İşk-ı Hak tolmuşdı anun sırrına
Dinle imdi kendü kimdür sırrı ne

51 'Âlem-i rü'yâda ol cân-ı cihân
Hak Ta'âlâ Hazretin görür 'ıyân

AN 3• 52 Aydur î kalmışlara feryâd-res
Dergehün hönında cânım bir mekes

53 Kalmışam hayretde ben müflis-gedâ
Hâcetümi sen kabûl it yâ Hudâ

54 Dilerem gönlümde mihmân olasın
Rahm idüben cânuma cân olasın

55 Bir nefes bu bendeni şâd idesın
Hem bu vîrân gönlüm âbâd idesin

(49) sunmuşdı : dutmuşdı HR

(50) kimdür : nedür HR

(53) İkinci mısra HH, HR'da "Hâcetüm vardır (budur HH) kabûl
it i Hudâ" şeklindedir.

(54) Beyit HH, HR'da yok.

(55) gönlüm âbâd : gönlümi şâz AN

- 56 Didi Mansûr'a Hudâ-yı Lem-yezel
İş bu hâle var mıdır sende mahâl
- 57 Gönlün evinde ne var mihmân için
Kim ziyâfet kılasın cânân için
- 58 Didi Mansûr î Hudâvend-i cihân
Sana her gizlû 'ıyân-ender-'ıyân
- 59 Ben kulun kapunda müftis çıkarım
Lik senden gayrından el çekerim
- 60 Ger seni gönlümde mihmân eyleyem
Yoluna terk-i ser ü cân eyleyem
- 61 Cândan özge nesenem yok yâ İlâh
Lutfunla lâl kabûl î pâdişâh
- 62 Hak Ta'âlâ didi î Mansûr eger
Kılurisan cân u başundan gûzer
- 63 Gönlün evinde sana mihmân olam
Şöyle kim cânun içinde cân olam

(56) hâle : hâlde HR/var mıdır sende mahâl : sende var mıdır
mecâl HH, HR

(58) her gizlû : her gün olur AN

(59) kulun : kulam HR

(61) cânndan özge nesenem yok : Nesne yok cânından özge HH

(62) cân u başundan : baş u cânından HR

(63) Beyit HR'da yok. / kim : ki AN

64 Ger ziyâfet kılurısan cânunı
Bil ki boşûd eyledün mihmânunı

AN 4a 65 Zire bana 'âşık olsa bir kişi
Terk-i cân itmek olur anun işi

66 Bana 'âşık olanı öldürürem
Cümle halkı ben ana güldürürem

HH 3* 67 Pâre pâre tograduram cismini
Mahv iderem ismini vü resmini

68 Yine ana ben oluram hûn-bahâ
Hazretümde zira kim buldı bahâ

69 'Âşıkısan seni şöyle kıluram
Kimse bilmez hikmetüm ben bilürem

70 Didi Mansûr î Hudâ fermân senün
Cismümi sad-pâre kıldur cân senün

71 Hazret'ünden hâşa kim yüz döndürem
Her ne emr itsen gerek baş indürem

(64) bil ki : belki AN/mihmânunı :cânunı HH, HR

(65) olur : durur HR

(66) halkı ben ana : mahlûkı ana HH, HR

(67) ismini : cismini HH, HR

(68) hûn : kan HH/Hazret'ünde : Hazretümden, HH, HR

(69) bilürem : HH'da bu kelime iki defa yazılmış.

(70) kıldur : cyle HH

(71) ne : ne kim AN/ emr : kim HR

72 Komişam yolunda baş u cânımı
Topraga karsunlar î Hak kanımı

73 Hak Ta'âlâ didi çün geldün bana
Ben dahı gönlünde mihmânıam sana

74 Çünkü sen varlığını kıldun akın
Sana ben senden yakın oldum yakın

75 Uş seni bir cur'adan mest eyleyem
Nitelikden kurtarup hest eyleyem

76 Sana erişe Habîb'üm Mustafâ
Bulasın andan sürûr ile safâ

77 Agzı yarından anun nûş idesin
Kendözün şol dem ferâmûş idesin

AN 4^b 78 Ben sen olam sen ben olasın o dem
Sana bir ola vücûdıla 'adem

79 Hakk'ıla bâzârıçün oldu tamâm
'Aklıla dinle sözü î nîk-nâm

(72) karsunlar : kosunlar HR

(73) çün geldün : geldün çün HR//ikinci mısra HR'da "Ben de gönlümde mihmân olam sana" şeklindedir.

(74) çün ki : çün HH, HR

(77) yarından : yardan HH//Kendözün:kendünün HR

(78) o: bu HH, şu HR

(79) 'Aklıla : 'ışkıla HR/nîn : nîk ü AN

80 Cân kulagin dut ki kudret n'eyledi
Gör neden Mansûr "Ene'l-Hak" söyledi

81 İrdi şol sâ'at Muhammed Mustafâ
Fahr-i 'Âlem ma'den-i sıdk u safâ

82 Didi Mansûr'a ki Hak kıldı selâm
Vuslatun günü irişdi î hümâm

83 İmdi dur eyle yaragun şöyle bil
Lâ-mekân oldı turagun şöyle bil

84 'Işk yolında sen gerek dâr olasın
Bu fenâ milkin koyup var olasın

85 Şerha şerha idiserlerdür tenün
Hazret'e ulaşırsar cânun senün

86 Sen Ene'l-Hak dârına agsan gerek
Bogazun 'ışk ipine bogsan gerek

87 Sana Hak emrile geldüm bu zamân
Agzunı aç imdi gör Hak'dan nişân

88 'Işk dârı hânesinün cur'asın
İçüben sal imdi fâlun kur'asın

(82) kı : kim AN/kıldı : itdi HH

(84) Dâr : Tar HR//milkin: milki HR

(86) ipne : ikiye HR//milkin :milki HR

(87) gör Hak'dan : Hak'dan gör HH

(88) dârı : dâru HH, HR

- 89 Açdı Mamâr agzını sol dem safâ
Agzı yarın sundı ana Mustafâ
- 90 Mustafâ nârında gark olmuş özi
Kendüzinden yavu varmış kendözi
- AN 5* 91 İçdi Mamâr ol şarâbı gör n'ider
Uyhazından uyanup feryâd ider
- 92 Gönlüne tolmış girü envâr-ı 'ışk
Lâyık olmuş dilüne güftâr-ı 'ışk
- 93 Şöyle vuslat bulmuş ol Allâh ile
Perde ref' olmuş birlikmiş şâh ile
- 94 'İşk-ı Hak Mam sâr'ı çün gark eyledi
Bî-karâr olup Enc'-i-Hak söyledi
- 95 Cûşa geldi şol zaman itdi figân
Didi Hâlık beaven i halk-i cihân
- 96 Halvetinden tapraya urdı kadem
Çagrup aydurdı kim Hâlık benem

(89) Agzı yarın sundı ana : agzı yarından çı sundı HH

(90) Bu beyit HR'da 91. beyitle yer değiştirmiştir.

(92) girü : görür HH/Lâyık : lâyh HH, HR

(93) Olmuş: olup HR

(94) Mamâr'ı çün : Çün Mamâr'ı HH

(95) Hâlık beaven : beaven Hâlık HH

(96) tapraya : tapra HR/aydurdı : aydır AN

97 Hak benim Hak bendesür yâ kavm-i dîn
Nitekim Hak oldı bana reh-oûmûn

98 Kâynâtın zübdesi vü hâşyam
Çün ki vahdet bahrînün gıvâşyam

99 Key bütün beşven bugün merd-i Hudâ
Hak yolunda cânıla begum fidâ

100 Hakk'a irdüm cân u başı neylerem
Cümle Hak oldum Ene'-Hak söyleyem

101 Hakk'ıla çün oldı bîzârüm benüm
Baş u cân vermek durur kârüm benüm

102 Çünki Masmâr ol zamân zâr eyledi
Uyhuından halkı bîzâr eyledi

103 Subh olınca nâîş itdi gol zamân
Rûşen oldı çün zemin ü Âsumân

AN 5* 104 Bildiler Masmâr'un ahvâlin kamu
Dinle imdi niçe oldı i 'amû

105 Çünki Masmâr'un bu hâlin bildiler
Ehl-i Bağdâd ol zamân cem' oldılar

(97) oldı bana : bana oldı HH

(100) cân u başı : baş u cân HR

(101) cân oldı bîzârüm : bîzârüm oldı çün HH, oldı çün bîzârüm
HR/Baş u cân : cân u baş : HH, HR

- 106 Geldiler 'âlimleri bir araya
Didiler ne geldi bu bî-çâreye
- 107 Kim Ene'l-Hak sırtını fâş eyledi
Kendü kanın kendüye aş eyledi
- 108 İş bu resme söz kaçan tahkîk ola
Bu yalan da'vî niçe tasdîk ola
- 109 Enbiyâ'dan hiç Ene'l-Hak gelmedi
Evliyâdan iş bu söz söylenmedi
- 110 Varalum imdi Halîfe katına
Soralum iş bu sözi isbâtı ne
- 111 Çün tular bu ittifâkı kıldılar
Cem' olup şol dem kamusu geldiler
- 112 Didiler kim î Halîfe hâli gör
İş bu Mansûr söyledügi kâli gör
- 113 Key delû olmuş Ene'l-Hak çağırır
Hak benem dir na'ra urup bagırur

(106) âlimleri : âlimler HR

(111) kıldılar : itdiler HH

(112) kim : HR'da yok./hâli : hal HH

(113) bagırur : hayırur HR

114 Key 'aceb Mecnûn olupdur ol kişi
Yoksa kaçan kılur ol iş bu işi

115 Sormaduk hâlin anun niçedüğün
Bu Ene'l-Hak'dan murâdun neydüğün

116 Bu sôzi kim işide î Hak-nihâd
Kılmag ister şer'i bâzârun kesâd

AN 6 117 İmdi ol Mansûr eger katl olmaya
Halk-ı 'âlem fitnedden kurtulmaya

118 Dir Halife kim kamumuz varalum
Kamıyalum ana hem yalvaralum

119 Tâ ki i'râz idüp ol sözden geçe
Geçmez olursa ecel câmin içe

120 Çün bular ittifâkı kıldılar
Kamusi Mansûr katına geldiler

(114) yoksa : yohsa HH/kılur ol : kılardı HR

(115) yoksa : yohsa HH/kılur ol : kılardı HR

(115) Hak'dan : Hak HR

(116) kim : HH'da yok./kılmag : kılmak HH/ister şer'i : şer'i ister
HR

(117) eger katl : Ene'l-Hak HR

(118) ana hem : hem ana HH ana HR

(119) sözden : sırdan AN

(120) bular : yine HR/Mansûr katına : Mansûr şol dem HR

- 121 Didi Mansûr'a Halîfe i ulu
İ vilâyet tahtı üzre bahtolu
- 122 'Akhum cem' eyle i şâh-ı cihân
Perde içre kul bu carân nihân
- 123 'İlm içinde 'âlim-i Rabbânisin
Şöyle kim cân tabturun mülküzün
- 124 Gel Enc'î-Hak sırrını fış eyleme
Sen bu hönü kamuya aş eyleme
- 125 İmdi bu da'vî size lâyük degül
Bu sözün mefhumu hem büyük degül
- 126 Pes bu carân gerek ketm idesin
Bu aradan sözünüz hatm idesin
- 127 Didi Mansûr i Halîfe geçmezem
Ben bu söz üzre dururam ~~günmezem~~

(122) şâh-ı: cih n HR

(123) âlim-i : âlim-i HR

(124) sırrını : rızvânî HR/âhâm : âhâmî HR/kamuya : âhiye AN,
âleme HR

(126) ketm : sırr HR/aradan sözünüz : arada gâibünüz HH, HR

(127) ~~günmezem~~ : günmezem HR/günmezem : günmezem HH, HR

128 Doldu Hak'dan çün içüm tagum benüm
'İşk meydanıdadur begum benüm

129 Gördüm anı doldu gönüm nûrile
Neylerem bu sıreti Mameür'ile

AN 6° 130 Ben Ene'l-Hak savtım terk itmecem
İş bu meydanıda dururam gitmecem

131 Çün ki bana Hak'dan oldı halvetüm
Gıdıl fûrkat irdi rûz-ı vuslatum

132 Her neye kim bakaram Hak görünür
Gayrı yoktur zât-ı mutlak görünür

133 Sabrumı yağmaladı ol Hak benüm
Takatüm tak oldı uş mutlak benüm

134 Şöyle tokdum vahdetün deryasına
Bakmazam bu ikilik gavgısına

HH 5° 135 Bî-nişân buldum oldum bî-nişân
Ol ben oldum ben olan bilgil 'ryân

(128) Hakdan çün içüm tagum : Çün içüm tagum Hak'dan AN,
çün Hak'dan içüm tagum HR

(131) bana Hak'dan : Hak'dan bana HR/halvetüm : olvetüm
HH/Gıdıl : bîdî HH, HR

(135) buldum : AN'da yok./olan olan bilgil 'ryân : ben oldum
bî-günüm NH

136 Dinle imdi bir kerâmet î pûser
Bu haber key mu'teberdür mu'teber

137 Bir divid varıdı Mansûr'da o dem
İçi dolmuşdı mürekkeb î dedem

138 Ol dividi sakfa çaldı bir kezin
Gör ne iş gösterdi ol şâh-ı gûzin

139 Pes uşandı ol divid ender zamân
Kim mürekkeb her yire urdı nişân

140 Sakf-ı sahna ol mürekkeb tokınur
Cümle yazılar Ene'l-Hak okunur

141 Toldı ol halvet Ene'l-Hak'dur tamâm
Gördiler bu sını cümle hâs u 'âm

142 Cümlesi am ta'accüb kıldılar
Lik Mansûr'a yine 'âk oldılar

AN 7• 143 Didiler cādûyımış iş bu kişi
Dîvile işlerimiş kamu işi

(136) Dinle imdi : yine dinle HH, HR

(137) Mansûr'da : Mansûr'un AN/içi dolmuş : içi dolu idi HH/
Beyit HR'da yok.

(138) ol:bir HR/sakfe : ferçe HR//gösterdi : gösterür HR

(139) pes:bod HR, hurd AN/urdu : oldu HH

(140) Birinci mısra AN'da, "Sakfe ol mürekkeb çünkü dolunur"

(141) Ene'l-Hak'dur : Ene'l-Hak'dan HH

(143) cādûyımış : cizûyımış HH//Dîvile işlerimiş : diville işlenmiş
HR

- 144 Yine Mansûr didi î halk-ı ricâl
Cümle işûm Hak kılupdur ber-kemâl
- 145 Hak benem Hak bendedür Hak söylerem
Zât-ı Hayy'am ben ki mutlak söylerem
- 146 Vâcib-i mümkin benüm zâtumdadur
Sûr-ı İsrâfil esvâtumdadur
- 147 Bendedür Hak âşikâre vü nihân
Cân-ı 'âlem benven âhir bî-gümân
- 148 Key bilün Hak benümle ben Hak'am
Bî-tereddüd ol vücûd-ı mutlakam
- 149 Bu araya tercümân sığmaz bilün
Bilmedünüz remzini iş bu dilün
- 150 Çün bu sözi halk işitdi î ulu
Dinle aydam n'olısar î bahtulu

(144) Birinci mısra HH'da, "Didi Mansûr yine bilün î ricâl"
HR'da, "Yine Mansûr ayıtdı bilün î ricâl" şeklindedir.

(145) Hayyam : benle HR

(146) benüm: benem HH, HR

(147) İkinci mısra HH'da "Cân benven 'âlem-i âhir bî-gümân".

(149) araya :arada HR

(150) bahtulu; bahtlu HH, HR

- 151 Didiler Mameûr'a kim i merd-i kâr
Seni mahbûs eylerüz bil âşikâr
- HH 6 152 Bend urup zindâna ilterüz seni
Şöyle bil anda kıluram meşkeni
- 153 Uş senûn katûn bize oldı belâl
İş bu sözden sana kurtulmak muhâl
- 154 Şer' esâmından kopardın çünkü taş
Taş yirine kormun i Mameûr baş
- 155 Sana cîn fi'li tutaş olmaş meger
'Aklum sihr eyleyüp almaş meger
- AN 7 156 'Aklum cem'' eyle var i âdemî
Yürî i dîvâne urma bu demi
- 157 Dile geldi yine Mameûr ol zaman
Meşrebüm Hak'dan durur bilün 'ıyân
- 158 Şöyle kim ben mest-i 'ıkkam bî-safâ
Lâ-yezâllı mey içürdi Mustafa

(151) merd-i kâr : bahadır HH/eylerüz bil : iderüz biz HH

(152) urup : idüp HH, HB/ilterüz : ilerler HR

(155) fi'li : fi'lidir HB/olmaş : iş HR

(158) 'ıkkam : 'ıkm AN, 'ıpk HH

- 159 Kim ki Hak peymânından esridi
Cân u baş ol 'arzada kıldi fidî
- 160 Her ki ol deryâda gark oldu tamâm
Cân u başı fark olmasaz i hümâm
- 161 Vahdetün deryâsına çün ahıngam
Dürriñi bî-pâyân hâal kılmuşam
- 162 Ben bu meydândan yüzüm döndürmezem
Sûret-i fânîye baş indürmezem
- 163 Bu sözüm Hak'dan durur Hak'dan bilün
Her ne kim kılarsanız bana kılun
- 164 Gördiler Mansûr'a söz kâr eylemez
Sözini arturdu inkâr eylemez
- 165 Cümle 'âlimler gulu itdi revân
Didiler tutun bunu virmen amân
- 166 Tutuban Mansûr'ı çün bead itdiler
'Işk ipin boynına takup yıtdiler

(159) baş : başı AN/arzada : 'arzadâ AN

(161) Beyt HH'da yok. İkinci mısraın vezni kâmil/Dürriñi :
Dürri HH, HR/bî-pâyân :pâyân AN

(163) durur : HR'da yok/Hak'dan : Hak'den HR/ama : indi
HR

167 Cümle bu halk anda cem' oldu 'amû
Aluban Mansûr'ı girdiler kamu

168 Gideriken zuhr vaktiydi meger
Cân kulagın dur bu sôze al haber

AN 8* 169 Bir menârede mü'ezzin ol zamân
Zuhr içün durmuşdı kılmaga ezân

170 Başlayup "Allahu Ekber" kim didi
İşidüp Mansûr o sâ'at söyledi

171 Didi bilün ol mü'ezzin dir yalan
Sıdkı yokdur içi dolmuşdur gümân

172 Bî-haberdür söyledüğü sözden ol
Hak Ta'âlâ ol sözi kılmaz kabûl

173 Didi Allah dimege lâyük degül
Siz ana sâdik dimen bayık degül

174 Dil gerek "Allahu Ekber" dimege
Kanı agzı şehd ü şeker yimege

(167) Birinci mısra HR'da, "Çün mahlûk cem'oldı 'amû"
şeklinde dir. /amû : iy 'amû AN//girdiler : geldiler HR

(168) Birinci mısra AN'da "Gideriken zuhûr vaktiydi meger".

(169) menârede : menâre üzre AN, HR

(170) o:ol AN

(171) dolmuşdur : dolmuş AN

(173) didi : diliyle AN//bayık :lâyık HR

- 175 Didiler kim urmagıl bî-hûde lâf
Hak Ta'âlâ kulların sanma güzâf
- 176 Her birine Hak virüpdür bir nasîb
Kimisi rencûrdur kimi tabîb
- 177 Didi Mansûr iş bu sözde yok gümân
Şol mü'ezzin key yalan söyler yalan
- 178 Sâdıkam bu sözde ben bayık bilün
Varun imdi bir demür örsi bulun
- 179 Ayagum altına kon örsi tamâm
Siz temâşâ eylen ol dem ve's-selâm
- 180 Bu sözüm ol dem size tasdîk ola
Hem Ene'l-Hak didügüm tahkîk ola
- 181 Çün bu sözi kamusı işitdiler
Bir kaç âdem şehr içine gitdiler
- AN 8^b 182 Buluban getürdiler örsi tamâm
Kodılar Mansûr öninde î hümâm

(175) sanma : sanman HR

(176) rencûrdur: rencûr HR/kimi: kimisi HR

(178) Birinci mısra HH'da yok. HR'da şöyledir : "Sâdıkam ben bu sözde bayık bilün"//bilün :degilün AN.

(179) altına : altında AN//eylen ol dem : ol dem eylen HH

(181) gitdiler : girdiler HR

(182) getürdiler örsi tamâm : götürdiler örsi (şu HR) o dem HH//hümâm :dedem HH, HR

183 Çıkdı örs üstine Maasâr ol zaman
Didi dinlen sadkula budur ezân

184 Bir kezin Allahu Ekber kim didi
Ol demür örsi şu dem su eyledi

185 Yir yüzine şöyle kim akdı revân
Gördiler bu sırtı ol pîr ü cûvân

186 Sözi Maasâr'un Hak oldu bildiler
Kamusa şol demde mülzem oldılar

187 Didiler sehhar mısın sen i kipi
Cinniler birle kulursın her işi

188 Yohsa bu işde senün yok kudretün
Kim dilünden zâhir ola hikmetün

189 Didi Maasâr iş benüm kudret benüm
Milke hâkim benem hikmet benüm

190 Hakk'ıla buldum visâl-ender-visâl

HH 7* Hakk'ı mutlak benven âhir Lâ-yezâl

(183) Birinci mısra AN'da "Çıkdı Maasâr örs üste ol zaman"

(184) şu : o HH/eyledi : eyledi ol HR

(185) sırtı : sözi HR, sırt HH

(186) demde : dem ki HH

(187) Beyit HH, HR'da yok

(188) Beyit HH, HR'da yok.

(189) benüm : anun AN/uş : ben AN

(190) benven : HR'da yok.

191 Tâ ezel peymânnesinden içmişem
Cân-ı şirînünden ol dem geçmişem

192 Siz bu sûretten beni âzâd idün
Cânımı ol cânâne ile şâd idün

193 Pây-mâl idüp sürün bu sûreti
Sûreti korvan çü buldum sûreti

194 Yine şol dem n'itdiler Mansûr'ı çün
Gör neler kasd itdiler ol nûr için

195 'Işk ipin boynunda alup gtdiler
Tâ ki zindân kapısına yitdiler

196 Kodılar Mansûr'ı zindâna şu dem
Kaldı zindân içre mîr-i muhterem

AN 9- 197 Çünkü zindân kapusan berkitdiler
Yine halk işlü işüne gtdiler

198 Varıdı zindân içinde suçlular
Şöyle bendile yaturdı hep olar

(191) Beyit HH'da yok.//şirînünden : şirînden bu AN

(192) cânâne ile şâd : cânâne (boş HR) şâd AN

(193) korvan : koram HR/sûreti : sırtım HR

(194) mitdiler : yitdiler HH

(196) kodılar : koydılar HH/Mansûr'ı zindâna: zindâna Mansûr'ı
HR/mîr-i siy-i AN

(197) İkinci mısra HH, HR'da "Şöyle ki bendile yaturdı olar
(bular HR)

199 Görüben Mansûr'ı çok agladılar
Âh odundan cânların tagladılar

200 Didi Mansûr anlara kaygu yimen
Biz bu zindânda kalduk dimen

201 Zân kılman Hak Çalap hâzır durur
Sizi kurtarmaklığa kâdir durur

202 Rahmeti çok durur hem bî-'aded
Size dahı andan irişe meded

203 İşidüp bu sözi şâd oldı kamu
Dinle imdi n'olisardur î 'amû

204 Çünki ahşam irdi (î) cân-ı peder
Gör neler kılur kazâyıla kader

205 Didi Mansûr anlara î merd-i men
Hak sizi kurtarısar dutman gümân

(199) İkinci mısra HR'da "Biz bu zindân içre kalduk didiler"

(200) Beyit HR'da yok.

(201) Hak : kim HH, HR

(202) Rahmeti : Rahmeti key HR//andan :erden HH

(203) Birinci mısra AN'da "İşidüben şad oldılar kamu" şeklindedir.

(205) Hak sizi : sizi Hak AN

206 Vakt irişdi ol Çalap lutf işleye
Sizi âzâd eylelüp bağışlaya

207 Bend içinden çıkuban şâd olasız
Cümle kaygulardan âzâd olasız

HH 7° 208 Çün işitdi ehl-i zindân bu sözi
Şâd oluban topraga urdı yûzi

209 Çünki bunlar kıldılar ol dem sūcūd
Didiler ihsân senün yâ ehl-i cūd

210 Lūtfun öküşdür senün î merd-i Hak
Sen Hak'un kudret elisin bî-nūtak

AN 9° 211 Hak Ta'âlâ sana virmiş kudreti
Sende derc olmuş Hakîm'ün hikmeti

212 N'ola bizi güldürüp şâd eylesin
Gönlümüz vîrânın âbâd eylesin

(206) vakt: çün HH işleye: ile HH

(207) olasız: olısar HR

(208) oluban: olup çün HH

(209) kıldılar ol dem: ol zaman kıldı HR//ihsân: fermân HH/
senün : senündür HR

(210) bî-nūtak:bî-natık HR

(211) Hakîmün: hakim ü AN

(212) eylesin: ıdesin HH, HR

- 213 İ bürâder dinle imdi cânıla
Kurb-ı Hak gör niçedür ihsânıla
- 214 Bir kerâmet yine gör Mansûr'dan
Cânına işrâk ire ol nûrdan
- 215 Kıldı Mansûr el götürüben du'â
Ol du'âyı Hak Çalap kıldı revâ
- 216 Her du'â kim sıdkıla cândan togar
Hiç gümânsız ol du'â göge agar
- 217 Cân içinde çün işâret eyledi
Ehl-i zindâna beşâret eyledi
- 218 Kamusı bendinden âzâd oldılar
Gussalardan kurtulup şâd oldılar
- 219 Hem dahı zindân kapısı açılır
Kamusının üstine nûr saçılır
- 220 Kıldılar Mansûr ayagında sücûd
Didiler lutf eyledün yâ ehl-i cûd

(213) ikinci mısra HH'da "Kurb hem niçe durur insânıla" şeklindedir

(215) Hak: AN'da yok.

(216) ol duâ göge:ol göge degin AN

(217) zindâna: zindân çok HR

(218) bendinden: benden AN//Gussalardan kurtulup: Gussadan kurtuldılar. HH, Gussalardan kurtulup HR

(220) yâ:i HH, HR/ehl-i :bahr-i HH

221 Çün bizi bu vartadan kıldun emîn
Bizde kalmadı dahı derd ü enîn

222 Didi ~~Mamâr~~ imdi kaçun durmadın
Şol zebânîler kamunuz görmedin

223 Gitdi bunlar her birisi bir yana
Yine dinle cânıla aydam sana

AN 10* 224 Didiler kim niçe idelüm i şâh
Kapu baglu bize yok gitmege râh

225 Pes işâret kıldı ol dem merde-i Hak
Açılup dîvârlar oldu çü şâk

226 Dört yüz kapu açıldı ol zamân
Her biri bir kapudan oldu revân

HH 8* 227 Geldi zindâncı kapuya şol zamân
Bakdı kapuyı açık gördi revân

228 Gördi ol mahbûslar gitmiş kamu
Bendile zindânı terkitmiş kamu

(221) Beyit HH'da yok.

(222) Şol: ol HH/kamunuz: sizi hem HH

(223) Bu beyit HH'da üç. HR'da iki beyit sonra kaydedilmiştir.

(224) Beyit HR'da yok.

(225) İkinci mısra AN'da "Açıluban dîvârlar oldu şâk" şeklindedir.

(226) Beyit HR'da yok.

(227) İkinci mısra HH'da "Bakdı kapuyı açık girdi hemân", HR'da, "Gördi kim kapu açık girdi hemân" şeklindedir.

- 229 Gördi Mansûr oturur nûr-ı münîr
Oldı zindâncı işâret-den habîr
- 230 Bildi kim Mansûr'dan oldı bu iş
Anun irşâdından oldı perveriş
- 231 Çün görür Mansûr'dan bu kudreti
Cânına kâr itdi şol dem hayreti
- 232 Kıldı Mansûr ayagina secde ol
Didi Hakk'a kim bulasın toğrı yol
- 233 Sensin ol 'uşşâk içinde bâ-safâ
Ol cemâli şevki nûr-ı Mustafâ
- 234 İ mürüvvet kânı vü bahr-i kerem
Sensin Allâh Hazreti'nde muhterem
- 235 İ sa'âdet gülsitâni hoş-likâ
Çıksun ol göz kim sana egri baka
- 236 Bend-i zindân sen şehe lâyıık degül
Hûn evidür bu sana bayık degül

(230) Bildi kim: bildiler HH/bu: çün bu HH

(231) çün görür : gördi çün HR

(232) kıldı : kıldılar HH/secde ol: sücûd HH//Hakk'a: Hakk'ı HR

(233) cemâli: cemâlün HH, HR/şevki nûr-ı: nûr-ı şevk-i HR

(234) vü: vey HR

(235) has:meh HH

(236) bayık:lâyık HH, HR

- AN 10* 237 Dest-i kudret rûzı kılmuş Hak sana
Sana virmiş varlığın mutlak sana
- 238 Pes ne yiründür senün zindân içi
Sana mesken olsa hoşdur cân içi
- 239 İş bu çirkin kokulu yirden turun
Lutf idüben bir kadem taşra urun
- 240 Döndi Mansûr ana aydur î cüvân
Râzıyam bu hâlûme bilgil 'ıyân
- 241 Hak sa'âdet birle açdı fâlûmi
Cümle teşhîs eyledüm ahvâlûmi
- 242 Çünkü vâkıf oldum asl-ı kâra ben
Yüzüm üstine varuram dâra ben
- 243 Bu durur 'âşıklara nâm u nişân
'İşk meydânında vire baş u cân
- HH 8* 244 İmdi ben terk itmezem zindânımı
İsterem topraga karam kanımı

(237) hoşdur :yeğdür HH

(239) idüben:idüp AN/urun:varun HH, olun HR

(240) ana aydur: aydur ana HR/hâlûme bilgil: hâlc bilgil ben AN

(243) bu durur: buymuş HR

(244) imdi ben:ben bilün HH/karam: saçam HR

245 Sen dahi var kendözüne çâre kıl
'İşk içinde özünü sad-pâre kıl

246 Ko huzûrumda beni î hoş-nihâd
Cânum ol cânâne ile ola şâd

247 İşidüp zindancı ol sâ'at hemân
Secde kılup taşraya çıkdı revân

248 Dinlegil bir hoş hikâyet î püser
Pür me'ânî cevheridür ser-be-ser

249 Gör neler kılur cihânı yaradan
Kudret anun kendü çıkmış aradan

- AN 11* 250 Kaldı zindân içre Mansûr ol zamân
Gösterür her dem Ene'l-Hak'dan nişân

251 Mansûr'un zindancı hâlin tanıladı
Vardı bir gün 'azm-i zindân eyledi

(245) kendözüne :cânuna bir HH kendüne HR

(246) cânâne: cânân HR

(247) sâ'at:sâ'atda HR/kılup:ıdüp HH

(248) Beyit HR'da yok./Dinlegil: Dinlegel HH/serbenet: serbenet HH

(249) Beyit HR'da yok./Kudret: kudred AN/çıkmaş: çıkmaz HH

(250) Beyit HR'da yok. Zindan içre Mansûr: Mansûr zindân içre HH

(251) tanıladı: dinledi HH/varı : turdı HH

252 Açuban zindân kapusını görür
Cümle dîvânını şak olmuş görür

253 Tolmuş ol zindân içi Mansûr'ıla
Hûb cemâli rûşen olmuş nûrıla

254 Ol mübârek cismi taşuban çıkar
Ol delûklerden kamu taşra akar

255 İrdi zindancı Halife'ye revân
Dir 'aceb hâl oldu î şâh-ı cihân

256 Varuban Mansûr'un irdüm katına
Çün nazar kıldum mübârek zâtına

257 Sıgınamış zindâna taşmış ol vücûd
Zâhir itmiş hikmetin feyyâz-ı cûd

HH 26* 258 Şeyh Şiblî ol 'azîz ü muhterem
Ol vilâyet ma 'deni sâhib-kerem

(252) Beyit HR'da yok. Kapusunu: kapusu AN/divânını: divân AN

(253) Beyit HR'da yok.

(254) Beyit HR'da yok./delûklerden: bacalardan HH/akar:çıkart
HH

(255) Beyit HR'da yok.

(256) Beyit HR'da yok.

(257) Beyit HR'da yok.

(258) Beyit HR'da yok.

259 Anda hâzır olmışıdı ol zamân
Kıldılar hâlini Mansûr'un beyân

260 Didi varun yine Mansûr'ı görün
Neye irdi hâli bize bildürün

261 Gelüben zındânı buldılar hemân
Bulmadılar anda Mansûr'dan nişân

262 Didiler gelüp eyâ şâh-ı cihân
Bulmaduk Mansûr'ı olmuşdur nihân

AN 11° 263 İşidüp bunı Halîfe âh ider
Cümle halkun 'aklı başından gider

264 Cümle hayrân oldılar ol nûriçün
Bulmadılar anda ol Mansûr'ı çün

265 Didi Şiblî yine zindâna varun
Ol hümânun sâyesini bir görün

(259) Beyit HR'da yok./hâlini Mansûr'un : Mansûr hâlini HH

(260) Beyit HR'da yok./hâli bize: bize hâli HH

(261) Beyit HR'da yok./

(262) Beyit HR'da yok.

(263) Beyit HR'da yok.

(264) Beyit HR'da yok.

(265) Beyit HR'da yok.

- 266 Gelübeni gördiler merdi tamâm
Mest ü merdâne oturur ol hümâm
- 267 Bulmadılar anda zindândan nişân
Çağrur Mansûr Ene'l-Hak ol zamân
- 268 Gayb olur zindân hemân Mansûr kalur
Ol gelenler cümle hep hayrân olur
- 269 Gelüben şâha didiler î 'azîz
Varup anda bulmaduk zindânı biz
- 270 Yalunuz Mansûr oturmuş şâdumân
Dir Ene'l-Hak çağrur kılur figân
- 271 Sırr-ı Hakk'ı 'âleme fâş eyledi
Ta'm-ı hassı 'âmuya aş eyledi
- 272 Didi Şiblî irişün zindâna siz
Hikmetin ol nişânun göresiz

(266) Beyit HR'da yok./merdâne oturur: hayrân olmuş ol dem HH

(267) Beyit HR'da yok.

(268) Beyit HR'da yok.

(269) Beyit HR'da yok./zindân: zindân HH

(270) Beyit HR'da yok./çağrur kılur: çağırıp eyler HH

(271) Beyit HR'da yok./'âleme HH/ eyledi: eylemiş HH

(272) Beyit HR'da yok.

- 273 Geldiler zindânı gördiler i yâr
Anda ne zindân u ne Mansûr var
- 274 Bu 'aceb carâra tana kaldılar
Hasret içre hayrete gark oldılar
- 275 Gitti anlar özllerinden bi-haber
Virdiler gelüp Halife'ye haber
- AN 12- 276 Didiler ana i şâh-ı cihân
Bulmaduk Mansûr'la zindândan nişân
- 277 Pes ikisi dahi bile gayb olur
İptidâben cümlesi hayrân kalur
- 278 Didî Şâhî anlara kim tiz turun
Varun ol merd-i Hak'un hâlin görün
- 279 Durdu anlar girü zindâna varur
Gördi zindân içre Mansûr oturur

(273) Beyit HR'da yok.

(274) Beyit HR'da yok./Hasret: Hayret HH

(275) Beyit HR'da yok.

(276) Beyit HR'da yok./Mansûr'la zindândan: Mansûr'la zindân
AN

(277) Beyit HR'da yok./dahi bile: bile dahi HH

(278) Beyit HR'da yok. Hak'ın hâlin: Hakk'ı anda HH

(279) Beyit HH'da yok./Gördi: Gördüler HR

- HH 9 280 Vâsıl olmuş Hazret'e ol merd-i Hak
Çehresinde zâhir olmuş verd-i Hak
- 281 Şöyle yog itmiş özini ol tamâm
'İşka virmiş varlığını ol hümâm
- 282 Bu fenâda vâsf-ı hâlin kim diye
Cismi anun dönmüştü serçeye
- 283 Geldiler şâha didiler i 'azız
Oturur zindânda ol ehl-i temiz
- 284 Câmı kalmış kalmamış hiç et ü kan
Cismi anun serçeye dönmüş hemân
- 285 Didiler kim yine Mânâ'ı görün
Neye irdi hâli bize bildürün
- 286 Ol gidenler geldi Mânâ'ı görür
Âdem olmuş hoş Ene'l-Hak çağırur

(280) Beyit HR'da yok.

(281) Beyit HR'da yok.

(282) Beyit HR'da yok.

(283) Beyit HR'da yok.

(284) Beyit HR'da yok.

(285) Beyit HR'da yok.

(286) Beyit HR'da yok.

287 Gelüben şâha didiler ol cûvân
Hoş Ene'l-Hak sâzını çalar revân

288 Yine sûret 'âlemini bulmuş ol
Ol Hak'un varlığıyla tolmuş ol

AN 12* 289 Şeyh Şiblî Halîfe'ye dir 'aceb
Gör ne hikmetler kılur ol ferd-i Rab

290 Durdılar bunlara hemân-dem î 'amû
Hıdmetine vardı Mansûr'un kamu

291 Geldiler zindâna hep pîr ü cûvân
Virdi Mansûr'a selâm ol merd-i men

292 Çün selâmın bunların Mansûr alur
Duruban lutfıla hoş 'izzet kılur

293 Didi Şiblî ana î merd-i Hudâ
Derdünün dermândur derd-ü cefâ

(287) Beyit HR'da yok./cûvân: zamân HH

(288) Beyit HR'da yok. varlığıyla: varlığına HH

(289) Beyit HR'da yok./hikmetler kılur: cûnbisler ider HH

(290) Beyit HR'da yok.

(291) Beyit HR'da yok.

(292) Beyit HR'da yok./lutfıla hoş: hoş bulara HH

(293) Beyit HR'da yok. derd-ü cefâ: vird-i Hudâ HH

294 Bir gün ol zindancı zindâna gelür
Tolmuş ol zindâna cismünü görür

295 Taşuban tenün hamîr bigi akar
Şakkidüp zindânı ol taşra çıkar

296 Bu ne sırdur bize lutf it vir haber
Kim bu hâlden biz olavuz bî-haber

297 Didi Mansûr ana î merd-i 'azîz
Bilmedün bu sırrı kılmadun temiz

HH 10• 298 Gör güneş nûrını Ahmed'den alur
Sıgmayup 'âlemlere hayrân kalur

299 Ben za'îfe Hak Ta'âlâ lutf ider
Kendü nûrından bana celvet ider

300 Sanma kim zindân içine sıgmazam
Bil beni kim yire göge sıgmazam

(294) Beyit HR'da yok.

(295) Beyit HR'da yok./tenün:cismün HH/bigî: gibi HH/şakk: şavk AN

(296) Beyit HR'da yok./biz olavuz:olduk biz AN

(297) Beyit HR'da yok.

(298) Beyit HR'da yok./nûrını Ahmed'den: nûrın hamdan AN

(299) nûrından:lutfından HH/celvet:cilve HH

(300) Beyit HR'da yok.

301 Döndi Şâh aydur î şâh-ı cihân
Niçe zindân içre sen oldun nihân

AN 13 302 Varuban zindânı anda buldılar
Bulmadılar seni hayrân kaldılar

303 Biz kuluna iş bu sırrı kıl beyân
Kim 'ıyân durur sana cümle nihân

304 Didi Mansûr Hazret'e varmışıdım
Gelmedi zindânî terk itmışidüm

305 Şâh aydur neyidi î cân-ı men
Gitdi zindân otururdun şöyle sen

306 Didi Mansûr nûr-ı Hak oldu bedîd
Oldı zindân ol aradan nâ-bedîd

307 Döymedi envâra zindân mahv olur
Bil bu esrârı bilen 'ârif olur

(301) Beyit HR'da yok.

(301) Beyit HR'da yok.

(302) Beyit HR'da yok.

(303) Beyit HR'da yok./beyân: 'ıyân HH

(304) Beyit HR'da yok.

(305) şöyle:anda HH

(306) Beyit HH, HR'da yok.

(307) Beyit HR'da yok.

308 Şeyh Şibî aydur î şâh-ı cihân
Sende zâhir oldu esrâr-ı nihân

309 Cehd idüben istediler cânıla
Bulmadılar sen şehi zindânıla

310 Gel bu müşkil 'ukdeyi hall eylegil
Remzini sen bu rumûzun söylegil

311 Didi Mansâr çün yola 'azm eyledüm
Varuban Hakk'ı ziyâret eyledüm

312 Vardı zindân benüm ile Hazret'e
Gel nazar kıl bu 'acâyib kudrete

313 Didi Şibî Hazretüne vardılar
Serçeye dönmiş vücûdun gördiler

314 Didi Mansâr merdene zindeyidüm
Ben Hak'un havf u recâsındaydım

AN 13* 315 Ol sebebdan varlığum oldu tûrâb
Cism ü cân oldu harâb-ender-harâb

(308) Beyit HR'da yok.

(309) Beyit HR, HH'da yok.

(310) Beyit HR'da yok./ukdeyi : 'ukdesin AN

(311) Beyit HR'da yok.

(312) Beyit HR'da yok.

(313) Beyit HR'da yok.

(314) Beyit HR'da yok.

(315) Beyit HR'da yok.

316 Didi Şiblî sonra gördiler i yâr
Oturursın zindân içre şâh-vâr

HH 10* 317 Cümle cismün câna dönmiş şeksüzün
Kim görürsin bî-şek ol dostun yüzün

318 Didi Mansûr Şiblî'ye î merd-i Hak
Gel bu 'ışk ders-hânesinden al sebâk

319 Düşmeyenler 'ışka bil kim hâm olur
'İşka uyan 'âşık-ı bed-nâm olur

320 Bil ki ol vakt oldu râhat cân-ı men
Beni kurtardı Allah'um gussadan

321 Gizlü sırrın bende izhâr eyledi
Dilûm anunçün Ene'l-Hak söyledi

322 Çünkü Mansûr'dan bu râzı bildiler
Durdılar meskenlerine geldiler

(316) Beyit HH, HR' da yok.

(317) Beyit HR'da yok.

(318) Beyit HR'da yok.

(319) Beyit HR'da yok.

(320) Beyit HR'da yok. Cân-ı men: Cân u ten HH.//Beni: Câm
AN/Allah'um vucüdum HH

(321) Beyit HR'da yok.

(322) Beyit HR'da yok./ geldiler : gitdiler HH

323 Kaldı Mansûr ol arada bî-hicâb
İrdi şol sâ'at hitâb-ı müstetâb

324 Hak Ta'âlâ didi î Mansûr sen
Evde mihmânun elinden nitesen

325 Uşda râzı eyledün mihmânunı
Kodun orta yirde baş u cânunı

326 'Âşık olan ma'sûka kurbân gerek
Cânı terk itsün kime cânân gerek

327 Didi Mansûr î Hudâ-yı müste'ân
Cân nedür kim sana iltem armagan

AN 14- 328 Kendü lutfundan kabûl itdün beni
Hazret'üne lâyük oldum yâ Ganî

329 İ Kerîm-kâr u şâd-ı Lem-yezel
Kudretün kabzında her 'ukd oldı hal

(323) sâ'at: dem ki HH

(324) İ Mansûr sen: ya Mansûr niçesin AN/î:ya HR//nitesen:
nitesin AN

(325) uşda: HR/râzı:râhat HH//baş:cism HH

(326) cânı:cân HH/kime: kime kim HR

(327) iltem: iltmez HR

(328) beni:anı HH, AN

(329) Kerîm-kâr:Kerîm ü kâr AN//kabzında: kabzındadır HH,
HR/'ukd: 'akd HH/oldı: HH. HR'da yok.

330 Sensin ol dârende-i 'Arş-ı Mecîd
Sensin iden beni gayrıdan ba'îd

331 Sensin ol levhe kalem îcâd iden
Hem 'ademden 'âlemi bünyâd iden

332 Senden irdi cümle eşyâya vücûd
Sanadur cümle kıyâm ile sücûd

333 Yogiken bu 'âlemi var eyledün
'Âlem içre Âdem'i izhâr eyledün

334 Mazhar itdün zâtuna çün Âdem'i
Seyritdürdün on sekiz bin 'âlemi

335 Kudretünle ay u gün tâbân döner
Raksa girmiş çarh sergerdân döner

336 Vuslatun nûrından irdi cüst-ü-cû
Hikmetün sırrından irdi güft-ü-gû

337 Kâdıyü'l-Hâcât sensin bî-gümân
Bana vaslunu gerek yâ Müste'ân

(330) dârende-i arada AN//beni: bâki AN

(331) levhe: levh HH, HR

(332) senden irdi cümle: cümle senden çü HH

(334) mazhar: manzar AN, HR//seyritdürdün : seyrırdün HR

(335) u:atıf vavı HH, HR'da yok.

338 Niçe meyl-i âb ile hâk eyleyem
Bu vücûdun cûbbesin çâk eyleyem

339 Dest-gîr oldun bana yâ Zü'l-Celâl
Senden irdi bana bu kurb-ı visâl

340 Çün visâlün şerbetin nûş eyledüm
Kendözüm şol dem ferâmûş eyledüm

AN 14^b 341 Sensin ol Ma'bûd-ı Mutlak bî-gümân
Bî-mekân u bî-zamân u bî-nişân

342 Kudretünle yaratarsun cism ü rûh
Hikmetünden irdi her câna fütûh

343 Nûr-ı şevkun virdi bana vecd ü hâl
Gitdi şirket aradan geldi visâl

344 Sensin ol Ma'bûd-ı Vehhâb-ı cihân
Senden almışdur 'atâyı ins ü cân

345 Âşınâ sen kıldun âbı hâkile
Mahrem itdün anı rûh-ı pâkile

(338) Bu: uş HR/vücûdun: vücûdum HR/çâk: pâk. AN.

(340) eyledüm: eylerem HR

(341) Bî-mekân: Bî-gümân HH

(343) geldi: irdi HH, HR

(344) Ma'bûd-ı Vehhâb: Vehhâb u Ma'bûd-ı HR. HH

(345) Tenlere cân: cânlardır HR

346 İ visâlün bahri vü ketm-i 'adem
Tenlere cân bahş olur urdukça dem

347 Vaslun içün akıdur göz yaşları
Vaslun içündür bu dil nâlişleri

348 Sensin ol ârâm-ı cân-ı 'âşıkân
Sensin ol matlûb-ı maksûd-ı cihân

349 Çün senün zâtunda gördüm zâtımı
Bildüm âhir nefyümi isbâtımı

350 Bî-nihâyet cûş urdı bahr-i zât
Garka vardı bu nu'ût u bu sıfat

351 Sen bilürsin hâlüm ü kâlüm 'ıyân
Yokdur ara yirde hergîz tercümân

352 Beni zindâna salan 'ışkun durur
Benligüm nakdin alan 'ışkun durur

353 'İşkıla kıldun beşâret cânuma
Tuhfe iltem cânımı cânânuma

(347) yaşlar: yaşını AN. gözüm yaşı HR//İkinci mısra AN'da
"Vaslun içün dir bu diller nâlişini"/dil nâlişleri : diller nâlişi
HR

(348) matlûb-ı maksûd-ı cihân:maksûd-ı matlûb-ı cinân HR

(349) bildüm : bildün HR

(350) urdı : itdi HH

(351) hâlüm ü kâlüm: hâlümi kâlüm HH

(353) beşâret: bişâret HH. HR

- AN 15- 354 İ Hudâ cân tuhfesin ma'zûr kıl
Al beni sen benligümden hûr kıl
- 355 Hak Ta'âlâ didi makbûl eyledüm
Hazret'e lââyık seni kul eyledüm
- 356 Çün kabûl oldu münâcât î püser
Dinle cânıla sôzi î baht-vâr
- 357 Nâliş itdi anda Mansûr ol gece
Dem-be-dem dirdi Ene'l-Hak î hocâ
- 358 Şöyle kim na'ra ururdi ol zamân
Kim işiden gaşy olurdi î cûvân
- 359 Subha dek kıldı münâcât âh ile
Kul gerek bu resme ola şâh ile
- 360 Nâlişinden 'âciz oldu hâs u 'âm
Yine ~~Bagdad~~ ehli cem' oldu tamâm
- 361 Saf-ber-saf oldu 'âlimler şu dem
Şeyh Şiblî bile ol sâhib-kadem

(354) sen: AN'da yok./hûr : dûr HH

(355) eyledüm: eylerem HR

(358) işiden : işitse HH, HR

(359) Beyit HR'da. 356. beytin önündedir.

(360) nâlişinden: nâlesinden AN

(361) şu dem: tamâm HR, o dem HH

362 Gördi hâli Şeyh Şübî gör nider
Şeyh Cûneyd'e irdi ol rûşen-nazar

363 Didi i Şeyh-i Kebîr-i bâ-safâ
Nâgehân Mansûr'a kılurlar cefâ

364 İmdi sen lutf eyleyüp Mansûr'a var
Di ki kılmasun Ene'l-Hak âşikâr

365 Kimseye esrârını bildürmesün
Bu cihân halkın bize güldürmesün

366 Bir nasîhat vir ana ihlâsıla
Şâyed ola iş bu gavgâ basıla

AN 15* 367 Şeyh Cûneyd ol dem işitdi bu sözi
Toldı kanlu yaşıla anun gözi

368 Turdı yirinden revân olup gelür
Cümle Bağdâd ehli cem' olmuş görür

(364) Beyit HH'da yok./Mansûr'a var: Mansûr'a HR//Di ki : Didi ki
HR/kılmasun Ene'l-Hak: Enel-Hak kılmasun HR

(365) halkın: halkını HR

(366) iş: ki HH, HR

(367) bu: AN'da yok.

(368) gelür: gider HH//cümle Bağdad ehli: ehli-i Bağdad cümle
HH

HH 12- 369 Görüben Şeyh gulû itdi bular
Bize fetvâ virün imdi didiler

370 Vâcib-i katl oldı Mansûr î ulu
Biz anı katleylerüz î bahtulu

371 Şeyh Cûneyd anlara aydur varayın
Bir nasihat vireyin yalvarayın

372 Ola ki sözüm işide ol kişi
Ara yirden götüre bu teşvişi

373 Şeyh Cûneyd'e didiler fermân senün
Yoluna kurbân kılalum cân senün

374 Çün ki Şeyh ol dem revân olup gelür
Dinle kim Mansûr'ıla ol ne kılur

375 Cân kulagın dut sözün esrânma
Tâ ki cânun ire 'ışk envânna

376 İrdi zindâna o dem Şeyh-i Kebîr
Ol kim olmuşdur kamuya dest-gîr

(369) gulû: itdi: eyitdi HR

(373) Beyit HH'da yok./didiler : didiler kim HR

(374) şeyh ol dem: ol şeyh HR/gelür: turur HH

(376) Birinci mısra AN'da "Varubên zindâncı Şeyh-i Kebîr"
şeklindedir./o: şu HR/olmuşdur : olmuş HR

377 Açdılar zindân kapusın ol zamân
İçerü girdi o Şeyh-i kâmurân

378 Lutfıla ol virdi Mansûr'a selâm
Didi Mansûr'a bozuldı bu nizâm

379 Zâhir eyledün Ene'l-Hak sırrını
Münteşir kıldun bu vahdet dürrini

AN 16* 380 Va'z-ı esrâr eyledün nâ-mahreme
Düşdi halk-ı 'âleme bu zemzeme

381 İttifâk eylediler pîr ü cüvân
Kim seni ihrâk iderler bu zamân

382 Sâkin olmadun Ene'l-Hak söyledün
Cevheri nâdâna isrâf eyledün

383 Kim iriserdür bu remzün gavrına
Kim kadem urdı bu sırrun tavrına

384 Geldi cümle evliyâ vü enbiyâ
Hak yolında gûşış itdi bî-riyâ

(377) ol:şol HR//girdi : geldi AN

(378) ol: çün HH//Mansûr'a: Yâ Mansûr HR. bozuldı: bozulmadı
HH/bu: mı AN

(379) münteşir : münkesir HH, HR/dürrini:sırrını HH

(380) nâ: bu HR//halk-ı 'âleme: 'âlem halkına HR

(383) remzün: sözün HH//kadem: kullık HH

(384) evliyâ vü enbiyâ: enbiyâ vü evliyâ HH, HR/bî-riyâ:riyâ AN

385 Hiç birisi keşf-i esrâr itmedi
‘Âlem içre yirini dâr itmedi

386 Pişvâ-yı evvelîn ü âhirîn
Ol Habîb-i Rahmeten-li'l-‘âlemîn

387 Ana zâhir olmuşıdı her zamân
Ol nihân sırrını kılmadı ‘ıyân

HH 12ⁿ 388 Çünkü ol bu resme güftâr itmedi
Gizledi esrârı izhâr itmedi

389 Sen dahı lutf eylegil î kâmurân
Bu Ene'l-Hak vechine urgıl nihân

390 Sözümüz reddeyleme î cânımız
Biz kuluz sensin bizüm sultânımız

391 Didi Mansûr ana î cân-ı cihân
Bahr-i zâta düşdüm oldum uş nihân

392 Cânım ol deryâya gark olmuş durur
Ben tolindum cümle ol kalmış durur

(386) evvelîn ü: evvelînün AN//Habîb-i: Habîb ü AN

(387) Zaman nihân HR/sırrını: sırına HH

(388) çünkü ol bu : çün kim bu HR/güftâr: izhâr HH. AN

(389) Beyit HH'da yok./kâmurân:kam-yâb HR/nihân:nikâb HR

(391) oldum uş: uş oldum HH, ol dem uş HR

(392) deryâya: deryâda HH, HR

AN 16' 393 Kendüdür yine Ene'l-Hak söyleyen
Halkına hâlini ma'lûm eyleyen

394 Bende benlik kalmadı bilgil 'ıyân
İş bu dilde söyleyen oldur hemân

395 Söyleyen ma'nî durur sûret degül
Mahv olan sûret durur sûret degül

396 Bend-i sûretde esîr olsa kış
Olmaya bu ma'nîden bahâyış

397 Sûret ehli ma'ni yüzün görmeye
Ehl-i ma'nî Hak'dan yüz döndürmeye

398 Kim ki ma'nîden haberdâr olmadı
Ol durur kim ehl-i dîdâr olmadı

399 Her ki sûret 'âleminden geçmedi
Ol bekâ peymânesinden içmedi

400 Hakk'a nâzır olmasa ger cân gözi
Dilde tekrâr olmaz cânân sözi

401 Gel bekâ istersen imdi ol fenâ
Cân gözi tâ uyhusından uyana

(394) Bend-i: Bende HR

(397) Hak'dan: Hak'da HR

(399) ol:o AN

(400) ger:ol HH

(401) Gel: Ger HR

402 Hem ~~sekâhım~~ rabbühüm hamrın içe(*)
Lâ-cerem ol baş u cânından geçe

403 Var esîr olma bu sûret kaydına
'Âşıkun sûret evinde kaydı ne

404 Pûsiş itme hırka-i sâlûsunı
'İşka virgil 'ânla nâmûsunı

405 Sen seni sende giriftâr eyledün
Çün fenâ nakdiyle bâzâr eyledün

AN 17* 406 Kendözünü bilmezisen nirdesin
HH 13* Sana andan sâd-hezârân perdesin

407 Nahnû akrab didi Hayy-ı Lem-Yezel(*)
Sende niçün olmadı bu 'ukde hal

(*) Bkz. İnsan Suresi/Âyet 21 "Rableri O'nlara temiz bir içki içirir."

(403) Hem:kim HR

(404) virgil 'ânla: tebdil ide gör HH, tebdil eylegil HR

(405) eyledün : eyleme, HH, HR/nakdiyle: nakdin HR

(406) Beyit HH. HR'da :

Kendözün görbilmez isen nirdedür

Sana andan sâd-hezarân perdedür

(407) Hayy-ı Hakk'ı AN/sende niçün:senün için HH

(*) Bkz. Kaf suresi/Âyet 16 "Biz O'na şah damarından daha yakınız"; Vakıf suresi/Âyet 85 "Biz o kişiye sizden daha yakınızdır..."

408 **Lima'**Allâh nüktesinden al sebak(*)
Cân gözin aç imdi Hakk'a togrı bak

409 **Men re'eni** dir Resûl-i kâyinât(*)
Kim bu sırrı bilse mekşûf ola zât

410 Kime kim irdi nidâ-yı irci'î(*)
Zât u Hay'dur bil kim anun merci'i

411 Uş me'âbdur melce'-i Hak'dur benüm
Cümle sözüm Hakk-ı mutlakdur benüm

412 Cânıla baş oynaram bu 'arsada
Bana duzahdur bu çâ-yı efsede

413 Ben bu meydân içre girçek 'âşıkam
Pes Ene'l-Hak söylerisem sâdıkam

414 **Şeyh Cûneyd** bu cevâbı dinledi
Aglayuban zârı zârı inledi

(408) gözin: gözini HH, AN/Hakk'a togrı: HH, AN

(*) Hadis olduğu şüphelidir. Manası, "Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır..." mealindedir. (Bkz. Ebu Nasr Es- Sarrâc Et-Tûsî, *El-Hamâ*, Kahire 1380, s.160)

(409) sırrı: sözi HH, HR.

(*) Hadis. "Kim beni uykuda görürse, hakıkatte görmüş demektir..." mealindedir. Bkz. *Sahih-i Müslim*, (Terc. Mehmet Sofuoğlu), İst. 1970. C. VII, s. 141

(410) kim: ki AN

(*) Bkz. Fecr. Sûresi/Âyet 28, "...Rabb'ine dön!"

415 Didi Yâ Mansûr elümüzde ne var
Her murâdun sana virmiş Kirdgâr

416 Sözlerün Hak'dur eyâ kân-ı kerem
Hak Ta'âlâ seni kılmış muhterem

417 'İşk deryâsından bulmuşsin murâd
Her sözün dürdânedür î hoş-nihâd

418 İş senün fermân senün î nûr-ı Hak
Her ne kim emr iderisen ma-sadak

AN 17ⁿ 419 İmdi destûrunla taşra varayın
Şehr-i halk ne kılurlar göreyin

420 Didi Mansûr imdi var î kâmiyâb
Söyle halka bana kılunlar 'itâb

421 Şeyh Cüneyd ol dem turup oldı revân
Geldi ol mahlûk içinde ol zamân

422 Kimseye hergiz cevâb itmedi ol
Şeyh Şiblî hücre sine tutdı yol

HH 13ⁿ 423 Geldi Şiblî katına ol merd-i dîn
Didi bulmadum bu derdün merhemini

(420) Birinci mısra AN'da "Didi imdi var Mansûr-ı kâmiyâb" şeklindedir.// 'itâb: ikâb HR

(421) turup oldı: örû turdı HH

424 Niçe kim söz söyledüm kâr itmedi
Her dem ikrâr itdi inkâr itmedi

425 Beni ilzâm itdi Maesûr i ulu
Çâre senden olısar i bahtulu

426 İmdi sen de lutf idüben varasın
Pes nasihat idüben yalvarasın

427 Ana söyle bizi magmûn itmesün
Dünyeden görklü cemâli gitmesün

428 Durdı şol dem Şâh pâk-i dîn
Cevherine sad-hezârân âferîn

429 Ol dahi 'azm itdi zindândan yana
Cân kulagın tut ne dirin ben sana

430 Çeldi zindâna çün ol 'Âlî makâm
Girdi Maesûr'a şu dem virdi selâm

(425) Beni: Bana AN/bahtulu : bahtlu HH, HR

(426) Beyit AN'da :

İmdi lutf it sen dahi var ol servere
Vir nesâiyihden haber sen ol ere

HR'da;

İmdi lutf it sen dahi var olara
Vir nesâiyih çün haber ol servere

(427) magmûn: magbûn HH, HR

(428) Beyit HH'da yok

(429) dirin ben: dirven HR, dirlin AN

(430) Girdi:gördi HH

431 Didi î 'uṣṣâk içinde ser-bülend
Tapuna kim virebilür nush u pend

AN 18- 432 Mest-i Hak olmışsın î cân-ı cihân
Anuniçün terk idersin baş u cân

433 'İşk deryâsı 'aceb cûş eylemiş
Garka salup seni bî-hûş eylemiş

434 Vahdetün bahr-ı 'amîk ü bî-kerân
Kemterin mevci durur anun cihân

435 Niteki cûş eylemiş deryâ-yı zât
Andan ayru olmaz emvâc-ı sıfat

436 Bu Ene'l-Hak ol denizün mevcîdür
'Ayn-ı deryâdur ki anun fevcîdür

437 Mevc deryâyile olsa hûb idi
Taşra saçılmasa key mergûb idi

(431) vire: virû HH

(432) u: HH'da yok

(434) bahr-ı 'amîk u bî-kerân: bahri durur anun cihân AN

(435) Beyit HH'da yok.

(436) Ol: AN'da yok./denizün: deniz HH/mevcîdür: mevci durur HH//İkinci mısra AN'da "Ayn-ı deryâ deryânun mevcîdür"/
'Ayn-ı: 'Aynı HH/ki:kim HR/fevcîdür: mevcîdür HH

438 Eyle bil kim bız tenüz sen cânumuz
Biz kuluz sensin bizüm sultânımız

439 Görklü yüzünden bizi Hak ırmasun
Cânımız sensüz cihânda turmasun

440 Didi Mansûr ana î rûh-ı revân
Her kaçan mevc ursa bahr-i bî-kerân

441 Ol muhît ol dem beni gark ider
Anda cism-ü cânını kim fark ider

442 Ol denizün sâhili nâsût olur
Ka'ını sorarsan lâhût olur

443 Bir ucu anun ezel biri ebed
Düşdüm ol deryâya gark oldu cesed

444 Bu vücûdum katresin anda kodum
Ya'ni sûret 'âleminden el yudum

AN 18ⁿ 445 Bî-ser ü pâ olmışam î 'ışk eri
Pes mücerred kılur âhir 'ışk eri

(438) Beyit HH'da yok.

(440) rûh: hür HR

(441) beni gark: muhiti mahv HH, muhiti gark HR

(442) sorarsan: soransa HH, HR

(443) İkinci mısra HH'da "Şol dem ol deryâda gark olur cesed"

(445) kılur: ider HH

- 446 'İşk elinden içmişem peymâneyi
Cân virüben bulmuşam cânâneyi
- 447 Mest-i 'ışkam ben Ene'l-Hak söylerem
Garka vardum baş u cânı neylerem
- 448 Çün beni gark eyledi deryâ-yı 'ışk
Uşda oldum bî-ser ü bî-pâ-yı 'ışk
- 449 Sûret-i Mansûr'ı kodum giderem
Bu fenâ ârâyışın terk iderem
- 450 Dosta haber oldu turdı mahşerüm
Ol cemâle yokluk oldu rehberüm
- 451 Bakmazam bu 'âlem-i nâsûta ben
Çün ki irdüm 'âlem-i lâhûta ben
- 452 Bu kafesden dilerem tayrân idem
'Âlem-i ıtlâka hoş cevân idem
- 453 Şeş cihâtum toludur Allah'ile
Uş birikdüm vâhid oldum şâhile

(450) Dosta haber oldu: Destûr irdi vü HH, HR/turdı : oturdu
AN//yokluk: yok AN

(452) dilerem: isterem HR, neylerem HH/hoş: HR'da yok.

(457) İkinci mısra AN'da. "Zâhir oldu çünkü açıldı tabak" şeklin-
dedir

454 Dü cihânun serveri benven 'ıyân
Benden açıldı rumûz-ı Kûn fekân(*)

455 Cennet ü hûrı vu havz-ı kevserem
Zât bahrinde bahâlu gevherem

456 Çünkü buldum nakşumun nakkâşını
Pâdişâhum neylerem ferrâşını

457 Mâ ü men gıtdi aradan kaldı Hak
Hônı zâhir oldu açıldı tabak

AN 19- 458 Gelmişem Hakk'ı bugün takrîr idem
Sırrını cân levhine tahrîr idem

459 Tâ ebed 'âşıklara ola nişân
Ol nişânıla biline bî-nişân

460 'İşk-ı Hak'dur 'âşıkun hum-hânesi
Cân durur ol bâdenün peymânesi

HH 14- 461 Her kim anı içdi hûş-yâr olmadı
Virdi cânını harîdâr olmadı

(*) Kur'an'da, "Kün feyekûn" şeklinde pekçok âyette geçen bu ibare "Ol der ve Olur" anlamındadır. Bkz. Bakara / 117; Al-i İmran / 47; En'am / 73; Mü'min/68 vs.

(458) levhine : levhana HH

(459) 'âşıklara: 'âşıklar HH

(461) hûş-yâr: hevâdâr AN

- 462 Nâr-ı 'ışka yanmayan nûr olmaya
Nitekim ol kendüden dûr olmaya
- 463 İş bu sûretten ki ben dûr olmuşam
Gör ne vîrânem ki ma'mûr olmuşam
- 464 Çün ki bana mürşid oldu Mustafâ
Cânuma andan irişdi bu safâ
- 465 Anun agzı yarını nûş itmişem
Taşuban deryâ bigi cûş itmişem
- 466 Anun irşâdıla irdüm ben Hak'a
Bu Ene'l-Hak oldu bana mutlaka
- 467 Ben bu yoldan dönmezem merdâne-vâr
Pes sücûd itsem gerek pervâne-vâr
- 468 'Âşıkun dâr olması mi'râcîdur
Başına nûr-ı sa'âdet tâcîdur
- 469 İmdi yâ Şeyh-i cihân bil hâlûmi
Çünki işitdün kamu ahvâlûmi

(462) dûr: 'ûr HR, HH

(465) Beyit HH'da yok.

(466) Beyit HH'da yok./oldı bana mutlaka: andan irdi Mustafâ
HR

(467) pervânevâr: pâydâr HH, HR

470 İş bu halka varuban söyle 'ıyân
Bana virsünler hemân bir gün emân

AN 19^b 471 Zira bana Hak'dan irişdi hitâb
Gayb erenlerden gelür kâmiyâb

472 Çün geliserdür cemâlini görem
Vash bâğından anun güller direm

473 Gayb erenler içre ol bir şâhdur
Kutb-ı 'âlem vâsıl-ı dergâhdur

474 Ol bilür ancak bu hâlün tavrını
Zira bilmişdür bu remzün gavrını

465 Pes sabâhın iriserdür ol hümâ
Ol olusardur bu câna reh-nümâ

476 Çün ki irişem görem dîdârını
Şöyle ki gûş eyleyem güftârını

477 Tâ ki mürde cânuma ire hayât
Benlügümden tâ ebed bulam necât

(471) bana Hak'dan: Hak'dan bana HR//erenlerden: erenlerinden
HR

(473) dergâhdur: dergâh durur HR

(474) bilmişdür: bulmuşdur HH, bulmuş durur HR

(475) olusardur: iriserdür HH, HR

(476) ki: kim AN//şöyle ki: söyleye HH, HR

(477) bulam necât: ola hayât HH

478 İmdi bir gün bana virsünler emân
Tâ Ene'l-Hak dârına varam revân

479 Şeyh Şiblî işidüp bu sözleri
Yaşıla gark oldu şol dem gözleri

HH 15• 480 Didi î 'âşıklarun pervânesi
Sensin ol cân bahrinün dürdânesi

481 Menzilün 'uşşâk içinde key bülend
'İşk bâzârında oldun sûd-mend

482 Milke mucidsın i kân-ı vefâ
Evliyâ safında sen buldun safâ

483 İmdi destûrunla halka varayın
Yüz urup ben anlara yalvarayın

484 Tâ ki mühlet vireler anlar size
Âh ki kıldun bu işi sen bize

(478) Beyit HH, HR'da yok.

(479) şol:ol HH

(480) 'âşıklarun: 'âşıklar HR

(481) key bülend: ser-bülend HH, HR//süd-mend: ser bulend
HH, HR

(482) Beyit HH, AN'da yok.

(483) urup ben: uruban HH, HR

(484) Tâ ki mühlet vireler: ola kim mühlet vire HH

- AN 20• 485 Âh u zârı kıldı Şeyh oldu revân
Sen bu ahvâli işit bâ-güş-ı cân
- 486 Geldi çün halk içine Şeyh-i güzîn
Pây-mâl itdi şolokdem kendözin
- HH 15• 487 Didi Mansûr'a virün bir gün emân
Tâ ki rahmet kıla size müste'ân
- 488 Zira yarın iriserdür bir kişi
Varımuş Mansûr'un anunla işi
- 489 Hâlini 'arz idiser ol servere
Koyalum yarın irişsün ol ere
- 490 Virün imdi bir gün ana mühleti
Görelüm gelsün o sâhib-devleti
- 491 Çün işitdi bu sözi halk î 'amû
Gitdi işlü işine anlar kamu
- 492 Yine dinle î bürâder hikmeti
Kim ne kılur Hak Ta'âlâ kudreti

(485) Beyit HH'da yok./bâ: AN'da yok.

(486) içine: içinde AN/çün: şeyh HR/şeyh-i güzîn: şâh-ı güzîn
HH//şolokdem: şol kadem HH, HR

(489) irişsün: irişe HH

(490) bir gün: bugün HH, ana bir gün HR

(491) anlar: cümle HH, HR

493 Gitdi ol gün ahşam oldı yatdılar
Her biri Mansûr içün kîn dutdılar

494 Ol gice dahi geçüp irdi sabâh
Dinle n'olisardur î ehl-i salâh

495 Sôzi cândan dinle î cân-ı peder
Gör neler kılur kazâyile kader

496 Çün güneş togdı cihâna virdi tâb
Yine cem' oldılar anda şeyh ü şâb

497 Cümle 'âlimler yine cem' oldılar
Bir ulu meydân içine toldılar

AN 20° 498 Yola bakup cümle durdı âşikâr
Didiler kim gelsün ol şahs-ı kibâr

HH 15° 499 Gayb erenlerden görelüm ol eri
Ayagina sürelüm rûy u seri

500 Çün ki bunlar intizâr itdi şu dem
Gördiler irişdi ol sâhib-kadem

(494) irdi: oldı HH/Dinle: Dinle imdi HR

(495) kılur: kıldı HH

(497) toldılar: durdılar AN, geldiler HR

(498) Âşikâr: intizâr HR

(499) rûy u seri: HH, HR'da "rüy-seri" şeklindedir.

- 501 Zâhir itdi kendözün ol Gayb Eri
Dutsa altun ideridi hâkisteri
- 502 Girdi ol mahlûk içine bir kezün
Ayagina sürdiler cümle yüzün
- 503 Çün kı ana kamusı kıldılar sūcūd
Didiler gör hâlümüz yâ ehl-i cūd
- 504 İş bu Mansûr 'un işi oldu tebâh
Biz kulun anla sözün î pâdişâh
- 505 İrte gıce çağırur kim Hak benem
Benden özge kimse yok mutlak benem
- 506 Çün Ene'l-Hak didügi sâdık mıdur
Yâ bu söz her kimseye lâyık mıdur
- 507 İmdi biz bu sözi inkâr iderüz
Buyurursan anı ber-dâr iderüz
- 508 Bize fetvâ virün î 'âlî makâm
Kim şerî'at gitdi bozıldı nizâm

(501) dutsa altun ideridi : Tutsa çün altun ıder, HH, HR/
Hakisteri : Hâkteri HH

(502) Mahlûk içine: halk içine ol HH

(503) Didiler gör hâlümüz: Didi gör hâlûmi HR/yâ:i HH, HR

(505) Benden : Ben HH

(506) çün: ol AN//söz her: sözler AN/her: HR'da yok.

(507) sözi: sôze AN, HR

509 **Gayb Eri** aydur ben anı göreyin
Dilegi neymiş bu sözden sorayın

510 **Ben hakîmem** bilem anun hikmetin
Görelüm neyler Hudâ'nun kudretin

AN 21* 511 'İşk dâr u hânesinden gelürem
'Âşıkun derd ü devâsın bilürem

512 **Hâlet-i Mansûr'dan** alam ben haber
Ol haberden iş tuyasın mu'teber

513 **Didiler** fermân senûn î kâmurân
Varuban sor hâlin î cân-ı cihân

514 **İşte** imdi girû bu sırtı yine
Sil gönül jengini olsun 'âyine

515 **Cân** atup irişdi ol 'âlî makâm
Girdi zindân içine ol nîk- nâm

(509) göreyin: ileyin HH

(510) İkinci mısra AN'da "Göreyim nedür anun firkâtin"

(511) derd ü devâsın: derdün görsem AN, derd ü devâsından HR

(512) Beyit HH'da yok./ben: HR'da yok.//İkinci mısra AN'da "Ol haberden iş tuyasın mu'teber"

(513) sor hâlin: sorasın HR

(514) girû: yine HR/yine: 'ıyân HR/jengini: jengin HR

516 Virdi ta'zīmile Mansûr'a selâm
Aldı ol dahı selâmı ve's-selâm

HH 18a' 517 Gayb Eri Mansûr'ıla vuslat bulur
Birbirinden gör ne lezzetler alur

518 İki deryâ bir yire kavuşdılar
Birbirinün ayagına düşdiler

519 Dinle imdi cânıla f muhterem
Söze geldi Gayb Eri ol pür-kerem

520 Didi Mansûr'a eyâ mâh-hikâ
Sihhat olsun cânuna ırmız bekâ

521 Gayb erenler birle oturmıyşdum
Lîk sana muntazır durmıyşdum

522 İrdi 'ışkun ilçisi çabûk-sûvâr
Ben hemân-dem şöyle oldum bî-karâr

523 'Arz kıldum hâlûni yârânlara
Mâcerâyı bir bir didüm anlara

(516) Ol dahı: Mansûr ol HR

(517) ahur: bular AN

(519) muhterem: pür-kerem HR/pür-kerem: muhterem HR

(520) bekâ: hikâ AN

(521) durmıyş: olmıyş HR

(522) 'ışkun: 'ışk HR/şöyle: şu dem HR

(523) 'arz: 'arza HR

- AN 21*** **524** Cümle tahsîn eyleyüp gaybû'r-ricâl
Sana kıldılar selâm î hoş-hisâl
- 525** Kutlu olsun didiler mi'râc ana
Hem didiler nûr-ı 'izzet tâc ana
- 526** Ben kulunı eylediler ihtiyâr
Tapuna irişmege î bahtiyâr
- 527** Cân atup ol aradan oldum revân
Hazretüne irdüm î cân-ı cihân
- 528** Çünkü 'ıskun çekûben muhtâcunı
Geldüm uş kutlulayam mi'râcunı
- 529** İmdi î maksûd u matlûb-ı cihân
'İşk meydanında sensin pehlevân
- 530** Çüm ki kıldun gizlû şırn âşkâr
Dâr mi'râcun durur î merd-i kâr
- 531** Genc-i mahfidür Hak'un esrârı çün
Cân gerek şûkrâne ol esrâr içün

(524) Bu beyit HH'da 526. beyitten sonra kaydedilmektedir.

(526) Tapuna irişmege : çün tapuna irişem HH

(527) İ cân-ı cihân:uş î pâk cânâ HH/cân-ı cân u HR

(528) çekûben: çekdi ben HH, HR

(530) gizlû: gizli AN

(531) çün: ol HR

532 Sır sakınan sırnını pinhân ider
Perde açar cânını kurbân ider

533 Bî-nişândan her kim ol vire nişân
Ana me'vâ oldu lâ-bûd lâ-mekân

534 Her kaçan kim harket eyler bahr-i zât
Garka varur bu nu'ût u bu sıfat

535 Çün Ene'l-Hak remzin itdün âşikâr
Ber-dâr oldun sen imdi dâra var

536 Lâ-mekân deryâsı mevc-i bî-kerân
Garka varup anda olmuşsin nihân

AN 22a* 537 Anda yokdur subh u şâm u sulh u cenk
Muzmahil olur orada nâm u nenk

538 Anda Mansûr adı yokdur î hümâm
Bî-sabâ vü bî-mesâ bî-neng ü nâm

(532) açan: açup HH, HR

(533) vire: virdi HH, HR

(534) Beyit HH, HR'da yok

(535) Beyit HH, HR'da yok

(536) olmuşsin: varmışsin HH, AN

(537) şâm u: şam AN

(538) Beyit HH'da yok. İkinci mısra AN'da "Bî-sabah bî-mesâ bî tad u nâm" şeklindedir.

- 539 Her ki ol deryâda gavvâs olmadı
Hazret içre bende-i hâs olmadı
- 540 Bu fenâda çün ki buldun dest ü rûy
Sende tasdîk oldu iş bu güft ü gûy
- 541 Pes budur 'âşıklara nâm u nişân
'İşk meydânında vire baş u cân
- 542 Didi Mansûr ana ı' sultân-ı dîn
Sen küşâd itdün bu 'akdün müşkilin
- 543 Sensin ol keşşâf-ı remz-i müşkilât
Cânuma irişdi lutfundan necât
- 544 Ma'rifet deryâsının gavvâsısın
Hak Ta'âlâ Hazreti'nün hâsısın
- 545 Nitekim buldum senünile visâl
Beni gark itdi tecellî-i cemâl
- 546 Mustafâ'nun agzı yarın içmişem
Mest-i 'ışkam kendözümde geçmişem

40) fenâda: fenâdan HR

42) küşâd: kesâd AN

43) remz-i: hall-i HH. HR

45) tecellî-i: tecellî ü AN

547 Her kimün ol bâdedendür meşrebi
Cân-feşân olmakdur anun mezhebi

548 Çün bu dem deryâ-yı vahdet kıldı cûş
Kemterin mevci Ene'l-Hak geldi hûş

549 Bir çanakda bahri pinhân ola mı
Yâhud ol deryâda pâyân ola mı

AN 22* 550 Lâ-mekân deryâsı oldur bî-kerân
Keff ü hasdur anda bu her dü cihân

551 Ol muhitün mevcidür bu kâyinât
Kim zuhûr andan bulur bu mümkinât

552 Çün vüçûdum ol denizden katredür
Katrenün 'azmi yine ol bahredür

553 Vuslat ister cânum ol deryâyile
Dilemez kim tura âh u vâhile

HH 17a* 554 'Âlem-i lâhût durur seyrân-gehi
Ol bekâ milki durur cevân-gehi

(547) Beyit HR'da yok./mezhebi: meşrebi HH

(548) kemterin: kemterinün AN/geldi: kıldı HH, HR

(549) deryâda: deryâyı AN.

(550) oldur: oldı HR

(551) Beyit HH'da yok.

(552) denizden: denizde HH

(554) milki durur: mülkinedür HR

- 555 Pes diler kim rahmet ide aslına
Zira kim her şey' varupdur aslına
- 556 Çün Ene'l-Hak sırtın itdüm âşikâr
Dâra varmak hoş durur î merd-i kâr
- 557 İmdi sen şâhdan temennâ eylerem
Gerçi küstaham velîkin söylerem
- 558 Lutf idüp fetvâ vir indi halka sen
Tâ ki boynuma bıraksunlar resen
- 559 Yüzüm üzre sürüsünler kon beni
Pâre pâre eylesünler bu teni
- 560 'İşk meydânında şöyle dâra ben
Tuhfe iltem cânımı dildâra ben
- 561 Bu fenâdan kurtulam âzâd olam
Ol bekâ evinde varup şâd olam
- 562 Didi Mansûr'a ol merd-i güzîn
Lîk olmuşdur sana ol Hak mu'în

(555) AN'da birinci mısra "Pes didiler ric'at ide aslına"/diler kim:
dilerem kim HR/her: hey HH/varupdur: varurlar HH,
varırlar HR

(556) hoş durur î merd-i kâr: hoşdur hem diger AN

(558) indi: imdi HH, HR

(559) üzre: istine, HH, HR/kon beni: beni HH, HR

(560) meydânında: meydânınınna HR/men: ben HH//men: ben HH

(562) Didi: döndi HH, HR/lîk: i ki HH, HR

AN 23• 563 Dû cihâna sen ki olmışsın kafâ
Safha-i vahdetde bulmuşsın safâ

564 Çün sana oldu ıyân esrâr-ı cân
Bil ki mahkûmun durur her dü-cihân

565 İmdi key bil î emîn-i Kirdgâr
Sen şehün yolunda cânumdur nisâr

566 Ben senün kapunda uş bir çâkerem
Pes ne haddümdür sana fetvâ virem

567 Î kamu 'uşşâka sensin pâdişâh
Cümle varlığın sana viridi İlâh

568 Sen Ganî'sin ben gulâm î pür-kerem
Hâşa-lillâh ki sana fetvâ virem

569 Yine Mansûr aydur î lutf ıssı yâr
Cânum olmuşdur bekâya intizâr

(563) safha-i: suff-ı AN, suffice-i HR

(564) cân: nihân HR//mahkûmun: mahremündür HR

(565) imdi key bil: i ki bildün HH/yolunda cânumdur: yolundadır cânım HR

(566) uş bir: kemter HR//pes ne haddümdür: Haşâ li'llâh HH

(567) Beyit HH'da yok./sana virmiş: virmiş sana HR

(568) Ganî'sin: emir u HR//ki: kim HR (Not: Beytin ikinci mısrası, yukarıda 566. beytin ikinci mısrayla karışmış olmalıdır.)

570 'İşkî nârı uş bana kâr eyledi
Cân hümâsı 'azm-i dîdâr eyledi

571 Tâkatüm kalmadı oldum bî-karâr
Hod bilürsin kim ne kıldı derd-i yâr

572 Bâri halka di ki Mansûr özi ne
Virdi fetvâ kendüsi kendözine

573 İmdi ta'cîl eylesünler bu işi
Kalmaya hergiz bularun teşvişi

574 İş bu fânî sûreti dâr ideler
Öldürüp Mansûr'ı ber-dâr ideler

575 Gayb Eri Mansûr'a aydur î ulu
Sensin ol Hak Hazreti'nde bahtulu

AN 23^b 576 Sen Hak oldun nitekim Hak sendedür
Kâyinâtun sırrı mutlak sendedür

577 Her ne kim emr eylesen fermân senün
Cân içinde vuslat-ı cânân senün

(570) uş: çün HH

(571) kalmadı: tak oldu HH//derd-i yâr: Kirdgâr HH

(572) kendüsi: kendözi HH

(573) bularun: olarun HR

(574) sûreti: sûrete HR

578 Çün ki sultân bendesine hükm ider
Bende mahkûm olmadı ayruk n'ider

579 Her ne kim emr eyledün baş üstine
Dostını kavuşduralum dostına

580 Didi Mansûr î selâtin-i cihân
Î vilâyet tahtı üzre kâmurân

581 Vaslunıla cânuma irdi fütûh
Va'de geldi yirine î pâk-rûh

582 Vakt irişdi varasın yârânlara
İltesin benüm selâmum anlara

583 Anlara şerh idesin ahvâlûmi
Hod bilürler cümle kıyl u kâlûmi

584 Lutf idüp irişeler meydânuma
Anlara karşı bulaşam kanuma

585 Göreler 'âyıklarun meydânunu
'İşkıla niçe virürler cânını

(578) Beyit HH'da yok /mahkûm: muhkem AN

(579) dostını: dostın HR

(580) tahtı: AN'da yok /üzre: üzre hem AN

(583) kıyl u kâlûmi: kâl u ahvâlûmi AN

(585) Beyit HH'da yok.

586 Çün bular bu şevkıla cûş itdiler
Birbirin ol ðem der-âgûş itdiler

587 Gayb Eri destûrıla gitdi hemân
Çıkdı ol mahlûk içine şol zamân

588 Çün ki halk anı mu'ayyen gördiler
Dökülüp ayagina yüz urdılar

AN 24• 589 Didiler fetvâ virün imdi bize
Hâlümüz ma'lûm olupdur hód size

590 Katl idelüm biz anı fetvâyile
Durmasun gitsün kurı sevdâyile

591 Didi o gaybı bilün î merd-i men
Kim bu esnâda gerekmez tercüman

592 Kendü lutfından didi Mansûr ôzi
Katliçün virdi fetvâ kendôzi

HH 18• 593 Didi kim sad-pâre kılunlar beni
'Âşık u sâdık n'ider cân u teni

594 'Işk etegin nite kim muhkem tutar
Kendüsi kendözine fetvâ yiter

(586) Beyit HH'da yok./bu şevkıla: zevkıla AN//ol: şol HH, HR

(589) hod: çün HH

(594) kendüsi: kendôzi HH

595 Böyle didi Gayb Eri oldu nihân
Gitdi ol Gayb Ricâli ol zamân

596 Halk içine düşdi şol dem gulgule
Zâgları gör ne kılurlar bûlbûle

597 Dinle imdi bu sözi key mu'teber
Kim haber vire kazâyile kader

598 Gayb Eri'nden çünki aldılar sözi
Toldı ol mahlûkıla meydân yüzü

599 Durdılar çün kalub kalub saf-saf
San ki bir yire yıkıldı kûh u kaf

600 Hükm idüp 'âlimler şol dem revân
Dâragacın dikdiler ender zamân

601 Çün bu resme itdiler anlar gulu
İmdi key dinle sözi î bahtulu

AN 24^b 602 Cem'oluban geldiler zindâna çün
Kîni vardur kamunun ol câna çün

(595) gayb ricâli: gayb-i ricâl HH

(597) Beyit HH'da yok.

(599) Beyit HH'da yok. Birinci mısra HR'da "Toldılar çün kaleb kaleb sâf sâf"

(600) 'âlimler: 'âlimleri HH, HR/şol: ol HH

(601) Beyit HH'da yok.

(602) oluban: olup HR//cümleñün: kamunun HR/câna çün: cân içün HR

- 603 Didiler Mansûr'a kim î 'ışk eri
Niçün oldun tatlu cânundan beri
- 604 Çün Ene'l-Hak savtını terk itmedün
Şer'inde ayagun berk itmedün
- 605 Key bil imdi seni berdâr iderüz
Dâragacında göresin n'iderüz
- 606 Pâre pâre kıluruz nâzûk tenün
Sana çün yâr olmadı 'aklun senün
- 607 Çün Ene'l-Hak didün î meydân eri
Eyle bil kim seni komazuz diri
- 608 Yine Mansûr ol zamân âh eyledi
Cûşa geldi vü Ene'l-Hak söyledi
- 609 Şöyle çağırdı Ene'l-Hak cân-ı pâk
İşiden mahlûkdan oldu zehre çâk
- 610 Na'rasından bil ki zindân inledi
Taşı topragı Ene'l-Hak söyledi
- 611 Didi benven Hayy u Bâkî câvidân
Key bilün î zâhidân u 'âbidân

(604) içinde: içine HH HR

(605) iderüz: eylerüz HR//niderüz: neylerüz HR

(611) zâhidân: zâhid AN

612 Didiler vaktidür imdi turasın
Alnunun yazusın anda göresin

HH 18* 613 Secde kılup turdı yirinden şu dem
Dinle Mansûr'ı n'iderler i dedem

614 'İşk kulâbın takuban yitdiler
Aluban meydâna togru gıtdiler

615 Dem-be-dem çalar Ene'l-Hak sâzını
'Âşık olur işiden âvâzını

616 Çün ki meydân içine girdi bular
Aluban dâragana vardılar

617 Görüben Mansûr'ı şol dem 'ıyân
Hayrete düşdi kamu pîr ü cûvân

618 Şâd u hurrem vardı Mansûr ilerü
Didi kim dostula oldum rû-be-rû

619 Çün nasîb oldı bana meydân-ı 'ışk
Başımı top eylesün çevgân-ı 'ışk

620 Kayd-ı sûret bana râm olmuş durur
Bu yalan dirlık harâm olmuş durur

(613) şu: o HH/Mansûr'ı n'iderler: Mansûr'a ne dilerler HR

(617) şol: o HH/Hayrete düşdi: Gayrete vardı HH

(619) bana: bana bu HR/çevgân-ı: meydân-ı HH

- 621 Didiler Masmûr'a kim i 'ışk eri
Nite topragı salarsın gevheri
- 622 Didi kim toprak benüm 'Arş'um durur
Nûh felek scyrân-gehi Ferş'üm durur
- 623 'Âşıkâ Arş-ı 'azîm oldu tûrâb
Secde anunçûn kılur ehl-i hitâb
- 625 Size bu envârdan feyz olmadı
Cânunuz 'ışkun rumûzın bilmedi
- 625 Çün ki sırta vâkıf oldum ol zamân
'İşk meydanında kodum baş u cân
- 626 Cân 'urûc eyler bu dem mi'râcına
Bu fenâ sûretde pes muhtâcı ne
- 627 Milk-i sûret fitne vü gavgâyımış
Câ-yı boşluk derd ü âh u vâhımış
- AN 25° 628 Tâlib olun sûretün ma'nâsına
Ma'rifetsüz sûretün ma'nâsı ne

(621) Nite: n'îce HH

(624) bilmedi: belmedi, HH, HR

(625) çünkü: ben bu HH, ben ki HR/ol:bu HR

(626) bu dem: bir dem HH

(627) Beyit HH'da yok./boşlak: bîzmâ HR.

- 629 Didiler Mansûr'a niçe kıyl u kâl
İş bu dem olmuş durur katlün helâl
- 630 Virdi müftiler kamu-fetvâ sana
Ger bu hâl ile ölürsen vâ sana
- 631 Didi Mansûr uş Hak'a sundum elüm
Eyle bilün kim bana yokdur ölüm
- 632 Arduma atdum bu sûret tonını
Zira cânım gördi devlet hönünü
- 633 Kendözinden her kim olmadı fenâ
Varıcak dârü'l-bekâda utana
- 634 'İşk içinde çün bugün oldum şehîd
Tâli'üm bahtum benüm oldu sa'id
- 635 Benven ol serheng-i 'uşşâk-ı cihân
Cânıla başum çü kıldum der-miyân
- 636 Çün özümnden fâni oldum mutlaka
Yolumı togru iletdüm ol Hak'a

(630) vâ: vây HH

(631) eyle bilün: öyle bil HH/yokdur: yok durur HH

(634) çün bugün oldum: bugün oldum ben AN/bahtum benüm
oldı: hatm olmuş durur AN/oldı: oldum HH

(635) cânıla başum: başıla cânım HH/başum: başumla HR

(636) iletdüm: iledüm AN

637 Uş vücûdum cûbbesin çâk eylerem
Hakk'a vâsıl oldum Ene'l-Hak söylerem

638 Hakk'ıla toldı içüm taşum safâ
'Ayn-ı lutf oldu bana kahr u cefâ

639 Togran imdi pâre pâre bu tenûm
Tâ ki vara Hazret'e cânım benûm

640 Hazret ehli bu fenâyı istemez
Hâk olur medh ü senâyı istemez

AN 26* 641 Yine dinle î bürâder cânıla
Müşkili fark eylegil âsânıla

642 Çün ki Mansûr iş bu sôzi söyledi
Ol halâyık aglaşup âh eyledi

643 Zâhidân u 'âbidân u şeyh u diyâr
Kamusı aglaşup oldu bî-karâr

644 Bir gıriv kopdı o yirde nâgehân
Karalar geydi zemin ü âsumân

(639) Cânım benûm: cân u tenûm HH

(640) senâyı: senâ HR

(641) dinle: dinlen HR

(642) Beyit HH'da:

Çünk 'irişdi şu dem gayb-ı ricâl
Buldılar Mansûr'ıla kurh u visâl

(643) Beyit HH'da yok.

(644) Beyit HH'da yok.

- 645 Dem-be-dem Mansûr Enel-Hak çağırur
Dâr öninde diz çöküp na'ra urur
- 646 Hem ırışdiler şu dem gayb-ı ricâl
Buldılar Mansûr'ıla kurb-ı visâl
- 647 Dâra karşı durdılar saf bağlayup
Fûrkat itdiler kamusı aglayup
- 648 Didiler olsun mübârek bu sefer
Dâra mi'râcun durur i şîr-i ner
- 649 'İşk meydânında oldun ser-bâz
Birlige yitdi bu dem nâz u niyâz
- 650 Çün ki Hak'dan cânuna irdi nevâl
Hakk'ıla buldun visâl-ender-visâl
- 651 İpîdüben yine Mansûr ehl-i cûd
Gayb erenlere şu dem kıldı şücûd
- 652 Yine çağırdı Ene'l-Hak şol zamân
Şöyle kim vecd oldılar pîr ü cûvân

(646) Beyit HH'da 642. beyittedir.

(648) olsun mübârek: ki mübârek olsun HR/İkinci mısra AN'da
"Dâr mi'râcundur i şîr ü ner" şeklindedir.

(649) ser-bâz: pâk-bâz HH

(650) Beyit HH'da yok.

(651) İpîdüben: İpîd imdi AN, HH/erenler: HH'da yok.

653 Didi sanmanız beni yüz döndürem
Dâr ayagında gerek baş indürem

AN 26* 654 Râzımı bir eyleyem cânânıla
HH 19* Anuniçün dâra geldüm cânıla

655 Şerha şerha pârelen iş bu teni
Bu tonı soyun ki bulam ben beni

656 Kesün imdi elûmi ayagımı
Tâ ki çözüñ bendümi vû bagımı

657 Görmez olsun çıkarun gözlerümi
Her ne didümse tutun sözlerümi

658 Hâcetüm budur ki şöyle kılasuz
Siz dahi hâcetlerünüz bulasuz

659 Sonra 'ısk ipin takup ber-dâr idün
Yoklugundan kurtaruban var idün

660 İndürüp âhir bu cismi yandırın
Cânımı âb-ı hayâta kandurun

(654) eyleyem: eyledüm HR/cânânıla: anuniçün cânıla HR/Dâra:
cân HH

(655) pârelen: pâre pâre AN/ben beni: teni AN

(656) çözüñ: çözem HH. HR

661 Yile karşı savurun kûlûm revân
Tâ ki hoşnûd ola sizden müste'ân

662 Varısa Hak'dan recânuz key bilün
Ner ne kim ben dir isem eyle kılun

663 Didiler Mansûr'a kim î mest-i 'ışk
İş bu kahrı sana kıldı dest-i 'ışk

664 Her ne kim dîrsen dutavuz bellü bil
Çün sözün katline olmuşdur delîl

665 Yine cûşa geldi Mansûr î kibâr
'İşkula kıldı Ene'l-Hak âşikâr

666 Çün Ene'l-Hak tablı çalındı kati
Dinle imdi i fetâ gör kudreti

AN 27* 667 Ol sadâdan toldı 'âlem ser-te-ser
'Arş u Kürsî tag u sahra bahr u ber

668 Bî-hod oldu cümle mahlûk ol zamân
Kamusı didi Ene'l-Hak nâ-gehân

(661) revân: benûm HH//müste'ân: cânım HH

(662) Beyit HH'da yok.

(663) mest-i 'ışk: 'ışk eri HH//kıldı dest-i 'ışk: kıldılar beri HH

(664) dutavuz: kulasuz HH//sözün:senün HH

(665) cûşa geldi Mansûr: Mansûr cûşa geldi HH

(666) çün: çünki HR

(667) sadâdan: salâdan HH

669 Didi Mansûr î halâyık n'oldunuz
Her birinüz şöyle vâlih kaldunuz

670 Gelün imdi kesün evvel elümi
Elsüz ayaksuz varam ben yolumı

671 Bilesüz 'âşıklarun râzı nedür
'İşk içinde işlenen kânı nedür

672 Görün imdi 'âşıkun bâzârını
Niçe ister ma'sûkun didârını

HH 20* 673 Çün ki Mansûr anlara virdi rızâ
Dinle imdi n'olisardur mâcerâ

674 Geldi cellâd ilerü ender zamân
Didi Mansûr'a eyâ şâh-ı cihân

675 Toldı gönlüm hücreşi nûrun ile
El sunaram lîk destûrun ile

676 Lutf it imdi kanun eyle helâl
Kalmasun boynumda bu zulm u vebâl

(669) vâlih: vâ ile AN//kaldunuz: oldunuz HH

(670) ben: tâ HR

(671) Beyit HH'da yok./zân: râzı AN/kân: sâzı AN

(676) İkinci mısra HH'da. 678. beyitin ikinci mısrasıyla yer değiştirmiştir.

677 Âhiretde da'vici olma bana
Hâlüm evvel 'arza kıldum uş sana

678 Didi ~~Mamâr~~ î cûvân olsun halâl
Bu işi kılmayalar senden su'âl

679 Ben bana kıldum ne kıldumsa bana
Pes cerîme yok durur bundan sana

AN 27 680 Pes sana degdi cevâbun î cûvân
Ellerüm bileklerümden kes hemân

681 Yir yüzine tâ ki kanum saçıla
Şol zamân sırr-ı Ene'l-Hak açıla

682 Didi cellâd imdi î şâh sun elün
Çün ki bu hâle irişdi menzîlün

683 Sunıvirdi sag elin şâh-ı cihân
Bileginden k-sdi cellâd ol zamân

684 Akdı kanı cûş idüp yir yüzine
Sürdi ol kanı şu dem yüzine

(677) Beyit HH'da yok.

(680) Pes: çün HR/ cûvân: cânım HR/hemân: benüm HR

(681) Beyit HH'da yok. kanum: kanı HR

(682) sun: sungıl HR

(684) İkinci mısra HR'da "Sol eliyle sürdi kanı yüzine"

- 685 Oldı ol kandan Ene'l-Hak âşikâr
Dinle sōzi cânıla î nâm-dâr
- 686 Kan Ene'l-Hak yazdı toprak üstine
Nitekim kara yazar ak üstine
- 687 Akdugınca kan Ene'l-Hak yazıla
San ki mermer üzre sikke kazıla
- 688 Yine dir cellâda Mansûr î kışî
Kes solın dahı gidergil teşvîşî
- 689 Sundı solın dahı kesdi ol zamân
Sol elinden dahı kan akdı revân
- 690 Yine yazıldı Ene'l-Hak şöyle bil
Kim bu sözde yok durur hiç kâl u kîl
- 691 Hep Ene'l-Hak oldı toprak î püser
Tanlayuban cümle halk ider nazar
- 692 Didiler kim î Kerîm-i Zû'l-Celâl
Bu ne sırdur bu ne vecd ü bu ne hâl

(685) sōzi cânıla: cânıla sōzi HR

(687) yazıla/kazıla: yazılır/kazılır HR, HH

(688) dir: dirdi HR//solın: solun HH

(690) yazıldı Ene'l-Hak şöyle: Ene'l-Hak yazıldı eyle HR, AN//
yok durur: yokdur AN

(691) Beyit HH'da yok.

(692) vecd ü: vecddür HR

AN 28* 693 Bu niçe kurbet durur âhir î Çalab
‘Akla sığmaz iş bu sırr-ı bû’l-’aceb

HH 20* 694 Didi Mansûr anlara î merd-i man
‘Işk sırrıdur bu kim oldı ‘ıyân

695 Siz bu sırra vâkıf olmazsuz bilün
‘Ukdesi düşvâr durur bu müşkilün

696 Uş kesildi zâhir eller akdı kan
Topraga yazdı Ene’l-Hak’dan nişân

697 Zâhir ü bâtın Hak oldum çün ki ben
Hakk’ıla tolmuş durur bu cân u ten

698 Bu kesilen zâhir el cismânîdür
Bâtınun kudret elü rûhânîdür

699 Bâtinumda ol durur alup viren
Kim durur milkûmden anı bitüren

700 Siz bu sırdan kaçan alursız haber
Size bu envârdan yok durur eser

(693) kurbet durur: kurbetdür HR

(696) yazdı: urdı HH, HR

(697) çünki: cümle HH, HR

(698) İkinci mısra HH’da “Bâtinum Hak kudret-i rûhânîdür”

(699) Beyit HH’da yok.

(700) sırdan: sözden HR

701 Bu ki vardur âşinâlık hâlidür
İş bu hâle ırmeyenler hâlidür

702 Yine dinle î bürâder bir dahı
Nâme-i kudret ki yazar bir dahı

703 Neyler imdi yine sen Mansûr'ı gör
Bir dahı remz ider ol pür-nûrı gör

704 Kollarıyla dutdı elin sanıla
Sürdi yüzine bulaşdı kanıla

705 Boyadı ol kanıla kendü yüzün
Ol Hak ehli şöyle kıldı kendözin

AN 28^b 706 Didiler neylersin î sâhib-kemâl
Ellerün yüzüne sürdün bu ne hâl

707 Didi kim 'uşşâka budur reng ü bû
Kim bu sırrı bildi oldı bahtulu

(701) Beyit HH'da yok.

(702) dinle: geldi HH//nâme: hâne HH

(703) sen: bir HR/gör: görün HR//ider:eyler HH/gör: görün HR

(705) ol: eli HR/kendü yüzün: kendözin HR

(706) kemâl: kerem HR//ellerün: ki ellerün HR/bu ne hâl: iş bu dem HR, AN

(707) 'uşşâka budur: budur 'uşşâka HR/reng ü bû: reng-i rû HR//bildi oldı bahtulu: bilmez nâ-bahtulu AN

708 Benzi sarıdır 'uşşâka nişân
'İşk içinde böyle olur 'âşıkân

709 Gâret itdi 'ışk cümle varlığum
Cân gözi açıldı gitdi tarlığum

710 Böyle didi hoş-safâ erkânile
Yudı şol dem kollarını kanile

711 Kolların dirseklerine dek yudı
Şeyh Şibî karşuda durmıydu

HH 21• 712 İlerü geldi didi î cân-ı men
Kollarını kanıla yumak neden

713 Bize bildür bu işi î şîr-i ner
Dilerüz kim vîresin bundan haber

714 Didi Mansûr anlagıl î pâk-bâz
'İşk dârında bu durur dest-i namâz

715 Bu durur 'âşıklara erkân-ı hû
Dâr öninde kanıla almak vûzû'

(708) sarıdır: sarıdır çü AN

(710) şol dem kollarını: kollarını şol dem HR

(711) yudı: yumıydu AN

(713) bu: iş bu AN

(714) bu durur: budur HR

716 Her kime kim mürşid oldu Mustafâ
Bu safâ anundur ancak bu safâ

717 Yine Şiblî didi î şâh-ı cihân
Kim yolunda baş u cânım der-miyân

718 Dilerem tatlu sözünü işidem
Kim 'amel kılup anunla iş idem

AN 29- 719 Bu safânun menba'ından vir cevâb
Da'vetüm lutfunla eyle müstecâb

720 Didi Mansûr ana î ehî-i yakîn
Varlığın şehrine kılmadun akın

721 Kendözünden ger mücerred olasın
Bu safânun hâlin ol dem bilesin

722 Kim ki özinden mücerred olmadı
Zât-ı yektâ'yıla ülfet bulmadı

723 Vahdet ırmagında her kim yunmaya
Dest-i kudret ana cur'a sunmaya

(716) anundur: anun durur AN/bu: AN'da yok.

(717) Şiblî didi: didi Şiblî HH

(720) şehrine: şehrinde HR/akın: yakın AN

(723) yunmaya: yunmadı HH/sunmaya: sunmadı HH

724 İmdi senlik sana büt durur 'azîm
Cem'-i vahdetde olımazsın nedîm

725 Ger kılursa Hazret'e cânun heves
Ko kim uşansun bu cismânî kafes

726 Bu kafesde cânunı kılma zebün
Şem'-i vahdet tâ ki ola reh-nümün

727 Düş fenâ deryâsına gark ol tamâm
Anda yog olsun bu cümle nîk-nâm

728 Kılmazısan çünki istikbâl-i 'ışk
Yüz mi gösterür sana iktbâl-i 'ışk

HH 21^b 729 Dost 'ahdine vefâdâr ol yûri
Yokluga vir kendüni var ol yûri

730 Ger safâ aslın dilersen yâra gel
Sen dahı Mansûr bigı ber-dâra gel

731 Î bürâder dinle imdi bir dahı
Buhlı elden ko olasın sahî

(724) büt durur: putdur AN. key pût durur HR

(726) vahdet: vahdetde HH

(727) nîk-nâm: neng ü nâm AN

(728) kılmazısan. kılmazsın HR//yüz mi: yüz HH

(730) ger: bu HR//bigı berdâra: gibi berdâra HH, gıbi dâra HR

(731) Buhlı: bahli HH. HR/ki: kim HR

- AN 29^b 732 Çün ki Şibî aldı bu resme cevâb
Cânına irdi anun bin bin sevâb
- 733 Baş uruban gitdi Şibî ol zamân
Sen bu sırrı key işit dutma gümân
- 734 Yine Mansûr'ı gör imdi neyledi
'İşkıla şol dem Ene'l-Hak söyledi
- 735 Didi cellâda gel imdi î cûvân
Kes iki ayaklarum virme amân
- 736 Dizlerüm gözinden anı şöyle kes
Dosta gitmege kılur cânum heves
- 737 Yine cellâd ol zamân geldi ilerü
Didi Mansûr'a ayagun al berü
- 738 Sag ayagın sundı ol şâh-ı güzîn
'Âşıkı gör kim ne kılur kendözin
- 739 Kesdi cellâd sag ayagın bî-emân
Yir yüzine akdı kanı hem revân
- 740 Didi solın dahı kes î âdemî
Yire dökülsün anun dahı demi

(733) sırrı: sözi HH. HR

(736) dizlerüm. dilerem HH//kılur cânum: cânum kılur AN

(739) akdı kanı hem: hem çû akdı kan HR

(740) dökülsün: saçılsun HR

741 Sol ayagın dahı kesdi ol zamân
Çesmeler olup akardı şöyle kan

742 Yine kan yazdı Ene'l-Hak oakşını
Zira Hak'dan bulupda bahşını

743 Akdugınca kan Ene'l-Hak yazılır
Bakdugınca dâra güller yazılır

744 Didiler yâ Rab ne kudretdür bu iş
Yâ bu cünbiş kandan aldı perveriş

AN 30- 745 Şâd oluban güldi Mansûr ol zamân
Didi kanum virdi ol Hak'dan nişân

746 Eyle bilün Hak benümle ben Hak'am
Lâ-yezâlî ol vücûd-ı mutlakam

HH 22- 747 Siz bana lutf itdünüz yâ ehl-i dîn
Kimsenüze dutmazam ben bugz u kîn

748 Çün ki mahbûbum beni kılur taleb
Bana yokdur el ü ayak cısm ü leb

(741) ol: şol AN

(743) Beyit HH'da yok.//güller: gönüller AN

(744) Bu cünbiş: cünbiş HR/aldı: buldı HR

(745) güldi: geldi AN, HR

(747) bugz: kibr HH

(748) yokdur: yükdür HH, HR/leb: lübb HH

- 749 'Âşık olan eli ayagi n'ider
Dosta giden elsüz ayaksuz gider
- 750 Hak yolında dest ü pâ bu baş u cân
'Âşıka bunlar durur bâr-ı girân
- 751 Yûk ile menzil mi alur 'ışk eri
Şöyle yektâ kılur âhir 'ışk eri
- 752 Uşda özünden mücerred olmışam
Nûr-ı zâtıla şu resme tolmuşam
- 753 Çün ki bâtından uyandı cism ü cân
Çıkarun zâhir gözüm virmen amân
- 754 Cân gözidür çün ki virdi nûr-ı tâb
Ten gözi n'ola olursa harâb
- 755 Bu harâbun sonı ma'mûr olısar
İş bu zulmetden geçüp nûr olısar
- 756 Göz degüldür ten gözi bezdür hemân
Cân gözidür kim virür Hak'dan nişân
- 757 Durma î cellâd ırakda gel yakın
Sözini redditme Mansûr'un sakın

(750) Hak: dost HR/pâ vü: pây HR

(752) uşda: dosta HR

(756) nişân: amân AN

(757) yakın: berû HH/sakın: girû HH

AN 30^a 758 Gel çıkar bu gözlerümi imdi sen
Tâ ki yarın Hak cemâlin göresen

759 Geldi ol cellâd ilerü neylesün
Sözi kalmadı ne disün söylesün

760 Tutdı çıkardı mübârek gözini
Dinlenüz Mansûr'un imdi sözini

761 Didi Mansûr î halâyık şâd olun
Varun imdi gussadan âzâd olun

762 Ten gözünü virün uş Hak yolına
Cân gözile bakana Hak görine

763 Key bilün kim cân gözi görür Hak'ı
Hakk'ı bende görmeyen oldu şakî

HH 22^a 764 Gördüm ol Hak'ı Ene'l-Hak söylerem
Anuniçün sûreti terk eylerem

(758) Gel çıkar bu gözlerümi: Gel berü çıkar gözümü HH

(759) söylesin: neylesün HR/İkinci mısra AN'da "Dutdı çıkardı mübârek gözlerin"

(760) Beyit AN'da yok. İkinci mısra HR'da "Dutdı çıkardı mübârek gözlerin" şeklindedir.

(762) virün: virdüm HH/Hak yolına: Hak'dan nişân HH//bakana Hak görine: bakıla Hak yohna HR, bakana ~~oldur nişân~~ HH

(763) bende: bunda HH, HR

765 Her ki sûret dâmene düşdi kalur
Cân kuşunun dânesin kanda bulur

766 Çün ki ten Kâf'ındadır simurg-ı cân
Bir gün pervâz urup uçar revân

767 Tahtı koyup göçmedi sultânunuz
Ya'ni tende turmuş miskîn cânunuz

768 Bir 'amel kılun ki ola ak yakîn
Tâ ki olasız Hûdel-ül muttakîn(*)

769 İmdi sizünçün münâcât eylerem
Yüz tutaram 'arz-ı hâcât eylerem

770 Tâ kim ol Hak cümleñüz magfûr ide
Varıcağız kabrinüz pür-nûr ide

771 Didiler Mansûr'a kim fermân senün
Ger du'â kılurısan ihsân senün

(765) ki: AN'da yok./dâmene: damına AN

(766) Beyit HH'da yok./katındadır: katında HR//gün: gün ol HR

(767) göçmedi: geçmedi HH, geçmedin HR/sultânunuz: sultanu-
muz HH//tende durmuş: kanda durmuş HR, tendedir AN/
cânunuz: cânımız HH

(768) ki ola: k'ola HH

(*) Bkz. Bakara Suresi/Âyet 2, "İşte o kitap, kendisinden hiç
şüphe yoktur. Muttakiler için yol göstericidir "

(769) eylerem: iderem HH

(770) cümleñüz: cümlesin HR

(771) Mansûr'a kim: kim Mansûr'a HH

AN 31- 772 Dendi yüz dergâha Mânâlar ol zaman
Kim mânâlar cıleye ol pâk-ı cân

773 Didi Yâ Allah Yâ Rabbü'l-'âlâ
Senden irdi bu yakınak ben kula

774 Yogiken cân kim beni var cıledün
Kudretün dîlünde izhâr cıledün

775 İ Hudâ senin bana söz söyleden
Kudretün kahrındadır bu cân u ten

776 Bana her kim kaad kıldı yâ Mu'tin
Dürrü âfenden olar olsun emîn

777 Rahmetünden kılma mahrûm anları
Togr dergâhına varın cânları

778 Kasmına lutf-u ihân cılegil
Cennet ü didarunda toylagil

779 Uş beni vaskunıçın öldürdüler
Hazret'ünde şâd idüp güldürdüler

(773) yâ: HR'da yok.

(774) dîlünde: dîlde HH, HR

(775) söyleden: söylenen HH

780 Bunları sen dahi eyle şâd-mân
Lutfun öküpdür senün yâ Müste'ân

781 İ Kerîmullah u Rahmânî'r-Rahîm
'İzzetün nûrî hakîçün İ Hakîm

HH 23a 782 Hazret'ünden ayrı kulma bunları
Dâyimâ 'ışkuna olsun yönleri

783 İ sıfatı Kul hüvâllahu ahad(*)
Hayy u Bâkî senin Allâh'e-Samed

784 İ Hudâvendâ İlâhâ Rahîcâ
Ben kul vâsıta kıldım âpinâ

AN 31* 785 Senin âhir âpikâre vü nihân
Senden irdi bana bu keşf ü beyân

786 Dürîü kuvvet nurret ü 'izzet senün
Hem senündür kudret ü hikmet senün

(780) sen dahi: dahi sen AN, HR

(781) Kerîmullah u: Kerîm Allâh'r-HH, HR/mân hakîçün:
Hakîçün sen HH

(*) İlmî Suresi/Âyet 1-2, "Ey Muhammed! De ki O Allah bir
tek'tir. Allah her şeyden müstagî ve her şey O'na muhtaçtır."

(784) kul: kulun HH

(785) bana bu: bana HH

787 Gayb gencin bana ızhâr eyledün
Söyledüben yirümi dâr eyledün

788 Perde ref' oldu şehâ gördüm seni
Kulluga anda kabûl itdün beni

789 Sensin âhir iş içinde iş iden
Kullarun hâlini teftiş iden

790 Hayy u Bâkî sensin î Hak Lâ-yezâl
Kim sıfât u zâtuna irmez melâl

791 Evvel âhir zâhir u bâtın hemân
Sensin ol Cebbâr-ı 'âlem câvidân

792 İ Hudâ sensin kamuyı yaradan
Sana irdi çıktı Mansûr aradan

793 Uş gönüldüm Hazret'üne giderem
İş bu fânî kalıbı terk iderem

794 Pâre pâre eylediler bu tenüm
Câna irdüm pes bu ten nemdür benüm

(787) Beyit HH'da yok./gencin: kûnhûn AN

(788) ref' oldu: ref' eyledün AN//anda: inen AN, HH

(790) kim sıfat u: Her sıfatı HH, HR

(793) gönüldüm: gövüldüm AN//kalıbı: dünyâyı AN/iderem: eyle-rem AN

(794) Beyit AN, HH'da yok.

795 Cânı uş şükrâne virdüm vasluna
Fer'ümi irgürdüm âhir asluna

796 Çün senün dergâhuna kıldum niyâz
Müstecâb it da'vetüm î bî-niyâz

797 Fazl u 'izzün hürmetiçün î Celîl
İmdi âhir bunları kılma zelîl

798 Hazretü'nde kıl du'âmı müstecâb
İş bu halkun suçlarına vir sevâb

AN 32a* 799 Çün ki Mansûr itdi bu resme du'â
Bu du'âdan şeksûzin rahmet dogâ

800 Yine çağırdı Ene'l-Hak bir kezin
Şöyle ol mahlûk unutdı kendözin

HH 23* 801 İşlerine hep peşimân oldılar
Fürkat idüp zâr u giryân kıldılar

(795) cânı uş: cânum HR

(796) müstecâb it: müstecâb-ı HR

(797) Fazl u: efdâl HR

(798) vir:kıl HR

(799) Du'âdan: duâ HR/rahmet dogâ: toga duâ HH/

(800) Ol: kim HR

(801) Kıldılar: oldılar HH, HR

802 Didi Mansûr imdi tiz olun gelûn
Yüncem kaygum ayagun elûn

803 Boynuma kullâb-ı 'ıskı eylen kemend
Durmayayın bunda zâr u müstemend

804 'İşkula geldüm Enc'-i-Hak dârına
Asun imdi vara yârı yârına

805 Lutf idûben aghunun mi'râcuma
Ben bu dâra gelmişem mi'râc uma

806 Gelûn imdi cânım oldı bî-karâr
Bu arada niçe turam intizâr

807 Hadden ağıdı intizârım key bilûn
'İşk ipini boynuma takun gelûn

808 Şöyle vâlih durmıydu hâs u 'âm
Geldi cellâd ilerü şol dem kıvam

809 Dakdı 'ışk urganın ol dem boyuna
Sen nazar kıl hâs erenler oynına

(802) Beyit HR'da yok. İkinci mısra HH'da "Yüncem kaygum el
û ayagun"

(803) Beyit HR'da yok.

(806) oldı: ola HR/turam: olam HH

(807) Beyit HH'da yok./takun: takup HR

(808) kıvam: kavvam AN

(809) Dakdı: dakdılar AN

810 Karşı durmuşlarca gayb-ı ricâ
Didiler sadâk eyâ sâhib-kemâl

811 Hamdül'illâh görûn uş mi'râcını
Anam Hazret'de biz muhtâcını

AN 32

812 Baş uruban kamusa kulda selâm
Cân içinde kulda Mansûr ihtirâm

813 Gittiler mahzûn olup gayb-ı ricâ
Sen ıpt Mansûr'dan imdi makâl

814 Çünkü 'ıpk kullâbın ana takdîlar
Cümle mahlûk aglasuban bakdîlar

816 Ağd Mansûr ol Ene'l-Hak dârına
Vâsıl oldı ol Hakk'un dîdârına

817 İpt imdi sen bu halkı n'itdiler
Cümle Mansûr için efgân itdiler

818 Ulu kîçî şol dem oldı bî-karâr
Yas idûben agladılar zâr u zâr

(812) kamusa: kamuya HH/İçinde: içinden HR

(813) gittiler mahzûn olup: çün gıcıldı bûzn ile HR

(817) Birtici maza AN, HR'da "Sen ipt imdi ol halk n'itdiler"

HH 24* 819 **Şeyh Cûneyd ü Şeyh Şibî baş açar**
Gözlerinden yaş yirine kan saçar

820 **Cümle ol ‘ubbâd u zühhâd î yarâ**
Mâtem idüp geydiler şol dem kara

821 **Kamusı Mansûr’a hayfâ didiler**
Rikkat odından nedâmet yidiler

822 **Bir grî kopdı şu sa‘ât nâ-gehân**
Cûşa geldiler zemîn ü âsumân

823 **Yas idüp ol dem felekler agladı**
Hem feleklerde melekler agladı

AN 33* 824 **Şöyle zân kıldı ol mahlûk o dem**
Yaş yirine gözlerinden akdı dem

825 **Cümle toprak saçdılar başlarına**
Hep peşimân oldılar işlerine

826 **Cem’ olup ‘âlimler ol dem î ‘amû**
Çün Halîfe katına geldi kamu

827 **Didiler kim yâ Halîfe n’idelüm**
İş bu hâle niçe tedbîr idelüm

(820) yarâ: sara HH/geydiler: gitdiler HH/şol: ol HH

(823) yas idüp ol dem: yas idüben cümle AN

828 Kanına girdük o girçek 'âşıkun
Hak yolında toğrı duran sâdıkun

829 Düşdi hayret cümlemüz gark eyledi
Yakdı Mansûr'un odı hark eyledi

830 Ger bize yarın sorıla bu hisâb
Binde birine virilmeye cevâb

831 İmdi bize bir haber vir î ulu
Î me'ânî tahtı üzre bahtulu

832 Didi anlara Halîfe bir kezin
Cümlenüz işitdi Mansûr'un sözün

833 Kendüsinün dilegile itdünüz
Eyle olsa pes ana siz n'itdünüz

834 Kendüsine kendüden oldı rızâ
Ana makdûr olmuşıdı bu kazâ

835 Her dilek Allâh'un emrile olur
Şöyle kim ma'mûr olan anı bulur

(828) o: şu HR

(829) Beyit HH'da yok.

(831) haber: cevâb HH

(832) işitdi Mansûr'un: Mansûr'u işitdi HH

(833) kendüsinün: kendözinün HH. HR/dilegile: emri ile HH//pes
ana tiz: siz ana pes HH

(834) Birinci mısra HH'da "Kendözinden oldı kendüye rızâ
"HR'da, Kendözinden kendüye oldı rızâ"//kazâ: safâ AN

(835) Beyit HH'da yok//Ma'mûr: hâmüş AN

836 Çün ki Hak'dan irişe pes her dilek
Ol dilege mâni' olmaz nûh felek

AN 33* 837 Siz varun Mansûr içün kaygu yimen
Ol diridûr siz anı öldi dîmen

838 Kimse anun hâline irişmeye
Ol girişdügi yire girişmeye

839 Ana yeksân olmağdı bal u zehr
Anuniçün bir görindi lutf u kahr

HH 24* 840 Bize ma'lûm olmaz esrârı anun
Key dakik olmağdur efkârı anun

841 'Âlem içre ol bir ulu şâh idi
Kutb idi hem vâsul-ı dergâh idi

842 Anun oynın hiç kimesne oynamaz
Ancılayın cûş idûben kaynamaz

843 Pes size vâcib budur î 'Âlimân
Her sözün anun dutasız bi-gûmân

(836) çünkü Hak'dan irişe pes: çün kim ol Hak'dan irişe HR.
cümle bil Hak'dan irişe HR

(838) irişmeye/girişmeye: irişmedi/girişmedi HR

(839) Beyit HH'da yok./bal:fûlk HR

(842) kimesne: kimse HH. HR

(843) Beyit HR'da yok./sözün: sözi HH/dutasız: tutulur HH

844 Ol ne dîrse sözi hak durur anun
Her kelâmı vahy-i mutlakdur anun

845 Size ol dîmiş ki cîsmüm yandırur
Cânımı rahmet suyına kandurun

846 Pes gerek kim yandıruraz cîsmîni
Kendüsi hoş anlamıdır reamîni

847 Hem dîmiş kûlüm savurun yillere
Bu haber varup yayılsun illere

848 Her ne kim dîdise anı eylenüz
Hatm idüben cümle halkı toylanuz

849 Tâ ki anun rûhını şâd idesiz
Kendünüz kaygudan âzâd idesiz

AN 34* 850 Çün Hâfîfe sözün anlar aldılar
Yine ol dâragacına geldiler

(844) dîrse: dîrse HR/hak durur: hak dur HH, HR/vahy-i: dahi
HR

(845) dîmiş ki: dîmişdi HH, HR

(846) gerek kim: gerekdâr HR/kendüsi: HH, HR/anlamıdır:
anlamıdır HH

(847) varup: varur HH

(848) halkı cümle: anı cümle HR

(849) anlar aldılar: aldılar olar HH

851 Dinle imdi ol halâyık n'eyledi
Varuban şol dem odun cem' eyledi

852 Dâr öninde yakdılar odunları
İmdi gör kim ne kılurlar anları

853 Yakdılar odı yalınlar oynadı
Taş u toprak od içinde kaydadı

854 Dârdan indürdiler Mansûr'ı çün
Tâ ki nâra atalar ol nûrı çün

855 Yine ol yirde 'azîm yas itdiler
Götürüp Mansûr'ı oda atdılar

856 Od içine düşdi Mansûr ol zamân
Hüzn ile durmuşıdı pîr ü cûvân

857 Çıkdı ol oddan şu dem yaşıl düdür
Ol düdürden zâhir inledi bir ün

(851) Beyit HH, AN'da yok.

(852) öninde: önine HR/yakdılar: yıgdılar HR//gör kim ne kılurlar: bir gör kim ne kılur HH, HR/anları: bulan HR

(853) odı: odı kim HR

(855) oda: nâra HH, ol oda HR

(856) Hüznile: Hayret ile AN

(857) yaşıl: yanmış AN//inledi: oldu AN

HH 25^a 858 Ol dütün dahı Ene'l-Hak söyledi
Hâlet-i Mansûr'ı takrîr eyledi

859 Her yalun kim oynardı sâzıla
Ol Ene'l-Hak diridi âvâzıla

860 Cümle ol mahlûk işitdi bu sözi
Hayrete düşdi şolok-sâ'at özi

861 Didiler yâ Rab bu niçe hâl olur
Dilsüz oddan kim bu resme kâl olur

862 Bu ne kudretdür ki kıldun yâ İlâh
Sen 'inâyet kıl bize î pâdişâh

863 Bilmedük Mansûr'un ahvâlin tamâm
İrmedük sırrına kılduk intikâm

AN 34^b 864 Hasretâ derdâ dirîgâ n'idelüm
Çâresüz kalduk ne tedbîr idelüm

865 Fehm idemedük anun esrârını
Görmedük cân sırrının envârını

(858) ol dütün dahı: dütününden HH, tütün ol dem HR//Hâlet-i Mansûr'ı: Hâlini Mansûr'un AN, Hâlet-i Mansûr'a HR

(860) bu: ol HR//şolok-sâ'at özi: şu sâ'at sözi HH/hem: HR' da yok.

(864) kalduk: olduk HH

(865) sırrının: mihrinün HR

- 866 İş bu 'ukde bize âsân olmadı
Gönlümüz derdine dermân olmadı
- 867 Bilmedük ol 'ışk erinûn remzini
Tuymaduk cânân gözünün gamzını
- 868 Lutf-ı hûnundan yimedük mâ'ide
Sohbetinden almaduk biz fâ'ide
- 869 Böyle diyüp agladılar zâr u zâr
Şöyle kim oldı kamun bî-karâr
- 870 Ol yanan od sâkin oldı bir zamân
Dâr önine geldiler pir u cüvân
- 871 Çün ki Mamûr'ı kül oldı gördiler
Külünü ayrıca anun dirdiler
- 872 Bir yüce yire çıkuban i 'amû
Ol küli yile sıvurdılar kamu
- 873 Kudret-i Hak ol küli gör neyledi
Kanda ağdın Ene'l-Hak söyledü

(867) cânân: cân HR

(868) lutf-ı lutf HR//almaduk biz: almaduk HH. HR

(869) oldı kamusu: kamusu oldı HR

(870) bir zamân: gördüler HR//İkinci mura HR'da, 871 beytin 2. mura. HR'daki beyitte mura, "Külünü ayrıca anun dirdiler" şeklindedir.

(871) Beyit HR'da yok

874 Her yire kim düşdi ol külden hemân
Çağrup didi Ene'l-Hak bî-gûmân

875 Göklere agdı o küller Hak didi
Bu kelâmı gör niçe mutlak didi

876 Yine dinle bir beşâret câmla
Kurb-ı Hak gör niçedür insâmla

AN 35- 877 Key ıstıgil iş bu remzi i püser
Ol agan külden niçe işler kopar

878 Dicle ırmagina ol külden meger
Düşdi bir katre eyâ sâhib-nazar

879 Düşdügi sâ'at Ene'l-Hak didi kül
Dinle Hak'dan külli şey' ayrı degül

880 İmdi gör kim Dicle ırmagın n'ider
Taşa geldi şol zamân hem-cûş ider

(874) çağrup didi: kanda odıyaa HH

(875) küller: külden HH//gör niçe: görince AN/mutlak: mutlak HR

(876) niçedür: niçe HH

(877) ıstıgil iş bu remzi i: ıstıd bu remzi yine AN, ıstıd bu remzi HH

(878) eyâ: gör i HR, AN

(879) kül: ol AN//Dinle: bül ki HR/ayrı: bül ki HR

(880) taşa: taşa HH, HR/şol: ol HH/hem cûş: burûş HR, AN

881 Çün Ene'l-Hak sırrı irdi Dicle'ye
Güş idüben taşmaya mı Dicle'ye

882 Dicle çün urdı nefes cûş eyledi
Fevc fevc emvâcî hurûş eyledi

883 Düşdi bır sahraya su 'ummân olur
Sandılar kim bahr-i bî-pâyân olur

884 Şehr-i Bagdâd içine düşdi figân
Hak Ta'âlâ emridür dutma gümân

885 Yagdı yagmur yıldırımlar şakıdı
Gökler ol dem gürledi vû kakıdı

886 Neylesünler çâr u nâçâr oldılar
Nâ-gehân derde giriftâr oldılar

887 Çün ki takdir işi böyle işledi
Cümle baş açup niyâza başladı

888 Didiler senden 'inâyet yâ İlâh
Suçumuz bağışlagıl î pâdişâh

889 Biz günâhkâruz İlâhî sen Kerîm
Bu belâya çâre senden î Rahîm

(881) Beyit HH'da yok.

(882) Dicle: Dicle'ye HR/çün: cûş AN, HR/urdi: itdi HH//emvâcî:
emvâc HH

(884) dutma: dutman AN

(885) gürledi vû: gürlediyü HH/kakıdı: şakıdı AN

AN 35^b 890 Yüz dutan dergâhuna buldı murâd
Yâ İlâhî bizi kılma nâ-murâd

891 Evvel âhir iş senündür yâ Celîl
Lutfun irişmez ise kalduk zelîl

892 Uş za'îf olduk bize lutf işlegil
Rahmet idüp suçumuz bağışlagıl

HH 26^b 893 Çün bular bu resme zârı kıldılar
Cümlesi hep zâr u giryân oldılar

894 Varduginca su taşup 'uminân olur
Cümle bunlar zâr u ser-gerdân olur

895 Az kaldı **Bagdâd**'ı ol su gark ide
Fâ'il-i Muhtâr işin kim fark ide

896 Şöyle 'âciz kaldı ol halk î cüvân
Âh odından göklere çıkdı duhân

(890) dergâhuna: murâdına HR

(891) yâ:î HR

(892) işlegil: eylegil HH

(893) çün bular bu resme: çün bu resme bular HR//cümlesi hep zâr
u giryân: cümle hayrat bahrine gark HR

(894) Beyit AN, HH'da yoktur.

(895) kaldı: kalur HH

(896) Şöyle: böyle HR, cümle HH//duhân: figân AN

897 Kanna gark oldu kanfı yaşma
Her biri toprak koyardı başına

898 Benlara şol resme dıdı bu figân
Yaş yirtne güderinden akda kan

899 Yine dıale bir beşret bir kezın
Ser tıyazın ger açarın cân gözın

900 Ol güzile göresın 'ibret nedür
Cân kulagıla ıht hikmet nedür

901 Sözı cından dinleyen alır haber
'İşkile dıale sözı i baht-vır

902 Varıdı Mansür'un anda bir mürıd
Anı Mansür eylemıdı ber-mezıd

903 Sohbeti Mansür'dan almıyadı dad
Evliyaya ıren olmaz nâ-murıd

AN 36 904 Söylemıdı Mansür ana ol zaman
Kim Ene'l-Hak remzini kılam 'ryân

(898) şol: şa HH. HR/ba: AN'da yok.

(899) sr: söz HH

(900) ol:cân HR/bret: gayret HR

(901) alır: alır HR/tahter: baht HH. HR

(902) mürıd: mürıd HR/bir mezd: bir mezd AN, ber-mezıd
HR

(904) kılam: kılam HR

905 Gizlû remzi söyle kim fâş eyleyem
Çagrup ol dem Ene'l-Hak söyleyem

906 Bana Baglâd ehli düşman olalar
Cânuma dürtü cefâlar kılalar

907 Ben Ene'l-Hak sıvına terk itmeyem
'İşk meydanına varam gitmeyem

908 Dütalar ol dem beni habs ideler
'İşk ipin boynuma takup yideler

909 Durmaya dilüm Ene'l-Hak söyleye
Bî-nişânın sırnı şerh eyleye

910 İhteler zindâna beni şol zaman
Âşıkâr idem yine remzi nihân

HH 26 911 Söz öküştür sonra ber-dâr ideler
Yine âhir bir 'aceb kâr ideler

912 Cümüm oda yakalar ol dem besüm
Söyle kim yanıp kül ola bu tenüm

(905) remzi: remzî HR

(906) Bana: Ta ki HR

(907) itmeyem: itmezem AN/varam: varup HH/gitmeyem: gitme-
zem AN

(910) remzi: remzî AN, remz HH

913 Kûlûm alup yûce yire varalar
Yillere karşı anı savuralar

914 Yire düşen kûl Ene'l-Hak söyleye
Göge agan cûş idüp Hak söyleye

915 Kanda agarsa Ene-'l-Hak diye kûl
Hak kelâmın şöyle mutlak diye kûl

916 Ol kûlün bir katresi î muhterem
Dicle ırmagına ilte yil şu dem

AN 36* 917 Yil önince vara kûl suya düşe
Kûl Ene'l-Hak söyleye ırmak taşa

918 Şöyle taşa şu ki bir 'ummân ola
Şehr-i Bagdâd işi key efgân ola

919 Zârı vû feryâdları çıka göke
Aglaşalar yaşların döke döke

920 Az kala Bagdâd'ı su gark eyleye
Cânlarını âh odı hark eyleye

(913) varalar: çıkalar AN, HH

(914) yire: yine HR

(915) diye: söyleye HH/kelâmın: kelâmı HH/mutlak: muglak HR,
muallak AN

(916) şu: o HH

(918) efgân: 'ummân AN, HH

(919) feryâdları: feryâd ûni AN, HR

(920) Bagdâd'ı su: su Bagdâd'ı HR

- 921 Zâr u giryân olalar anlar katı
Bilmeyeler bu 'acâyib kudreti
- 922 Yıldırımlar şakıyup yağmur yaga
Kamunun efgânları göge aga
- 923 Hak Ta'âlâ emriyle varasın
Hırkamıla anları kurtarasın
- 924 Halvetümden hırkamı al î hümâm
Dicle ırmagina irişdür tamâm
- 925 Hırkamun iki yenin bandur suya
Tâ ki anlar evliyâ sırrın tuya
- 926 Dicle suyu sâkin ola ol zamân
Kullarına yârı kıla Müste'ân
- 927 İrişeler Hâlikun ihsânına
Pes necât ire kamunun cânına
- 928 Şâd olalar ulu kiçi şeyh ü şâb
Kalmaya aralarında ıztırâb

(921) Beyit HH'da yok.

(923) emriyle: emri ile sen HR, AN

(924) tamâm: kıvam HH, HR

(927) ihsâmna: emânına HR

(928) olalar: ol ger AN

929 İş Hak'undur i bürâder bil 'ıyân
Her ne dilerse kulur ol Müste'ân

AN 37- 930 Çün dînîdi bu sözi Mansûr ana
HH 27- Dinle inedi cânla aydam sana

931 İş bu hâli çün ki gördi o mürîd
Halk içine girdi ol bahtı sa'id

932 Sözüni Mansûr'un âgâz eyledi
Hoş beşâret kulup anda söyledi

933 Didi kim vardur bu derdün çâresi
Hak Ta'âlâ sizleri kurtarası

934 Hırka-ı Mansûr eger irişmeye
Halk birbirine su virişmeye

935 Hak nazar kılmaş durur ol hırkaya
Kendüden mi işler işi hırka yâ

(929) Beyit HH'da yok.

(931) Beyit HR'da yok. HH'da şöyledir :

Çün bu hâli gördi ol dem ol emir

Halk içine girdi ol baht-ı münir

(932) beşâret kulup: HH'da yok.

(933) Beyit HH, HR'da yok.

(934) irişmeye: HH'da iki defa kaydedilmiş.//su:AN'da yok,
sadan HR

(935) Beyit HH'da yok

936 Varuban ol birtayı almak gerek
Yinleri ucın suya salmak gerek

937 Tâ ki Hak'dan iriğe size meded
Rahmeti çokdur Hudâ'nun bi'-aded

938 Çün mürid iş bu kelâmı söyledi
Cümle halkı şâd idüben toyladı

939 Kamusa bir araya dırocıldılar
Ol müridün ayagna düzdiler

940 Didiler kim i Hak eri çâre kul
Üstümüzden âfeti âvâre kul

941 Çün bu meydân içre sensin şîr-i ner
Lutf idüben göster indî bir hûner

942 Ger bizi bu gâmdan âzâd idesin
Rûh-ı Mâsûr'ı bu dem şâd idesin

943 Dinle indî 'şkıla hem i safâ
Vir salavât sen be-cân-ı Mostafâ

(936) yinleri: yalakrini AN/ucun: ucu HR

(937) dırocıldılar: birtaydılar HH

(940) Beyit HH'da yok.

(941) Beyit AN. HH'da yok

(943) hem i safâ: bi-safâ HR/be-cân-ı: an cân-ı AN

AN 37 944 Çün ki cân atup revân oldu mürîd
Geldi girdi halvete ol ehl-i dîd

945 Hürmetile çün götürdi hırkayı
Şâdumân itmek içün ol fırkayı

946 Aluban anı getürdi muhterem
Su kenârına irişdürdi şu dem

947 İki yinlerini suya bandurur
Hâlikün emrile suyu indürür

948 Su çekildi şol bayagı hâline
Gel nazar kıl fâ'ilün ef'âline

949 Emr anundur iş anun hikmet anun
Kâdir oldur her işe kudret anun

950 Hırka-yı Mansûr'ıdı gerçi sebeb
İş mi vardur bî-sebeb î kand-ı leb

(944) girdi halvete: irdi halka AN, irdi halvete AN

(945) fırkayı: Furkân'ı HR, fûrkâtı AN

(946) getürdi: götürdi, HH, HR/irışdürdi: irışdi HR

(947) yinlerini: yinlerinkı. HR

(948) şol: Su AN//Gel: Key HR

(949) anun: anundur HR

(950) Beyit HH'da yok. /Mansûr'ıdı: Mansûr HR//mi: HR'da yok./kand-ı leb: andelib HR

951 Hırka çün düşdi sebeb gör neyidi
Cûş iden deryâyı sâkin eyledi

952 Cümle halk ol vartadan buldı necât
Kalmadı aralarında müşkilât

953 Hırka-yı Mansûr'ı şol dem aldılar
‘İzzetile şeyh önine geldiler

954 Şeyh Cüneyd ü Şeyh Şiblî ol zamân
Gözlerinden akıdurdı kan-revân

955 Her kaçan kim hırkayı gördi bular
Âh idüben yüzlerine sürdiler

956 Çün ziyâret kıldı halk anı tamâm
Yüzlerine sürüp itdi ihtirâm

AN 38* 957 İşlerine hep peşimân oldılar
Aglaşuban zâr u efgân kıldılar

(951) düşdi: dü HH/neyidi: neyledi AN, gözetledi HR//sâkin: teskîn HR

(954) Cüneyd ü: Cüneydi HR, AN/Şeyh: HR'da yok./ol:şol HR//AN'da ikinci mısra "Gözlerinden yaş akıdur der-ân"

(955) gördi bular: gördiler AN//yüzlerine: gözlerine HH

(956) itdi: öpdi AN

(957) zâr u efgân: zâr u giryân HR/oldılar: itdiler HH//kıldılar: oldılar HH, HR

- 958 Tevbe ırmagında yundılar kamu
Dinle imdi n'eylediler î 'amû
- 959 Ehl-i ~~Bagdad~~ anda kıldı ittifâk
Dünyelik cem' eylediler bî-nifâk
- 960 Zâhidân u 'âbidân u şeyh-imâm
Bir yire cem' oldılar bunlar tamâm
- 961 Üç gün üç gice ziyâfet kıldılar
Ol diyârun halkını toyladılar
- 962 'Âlim ü 'âbid tutuban safları
Çok tilâvet kıldılar Mushafları
- 963 Zikr ü tesbîh ü münâcât itdiler
Tevbe kılup 'arz-ı hacât itdiler
- 964 Âh odından yanuban Şeyh u fetâ
Didiler Mansûr içün vâh hasretâ
- 965 Didiler derdâ dirigâ î Hudâ
Âh ki Mansûr'dan biz düşdük cüdâ

(958) Beyit AN, HH'da yok

(959) kıldı. itdi HH

(962) Beyit AN'da yok.

(963) itdiler: kıldılar HR, eylediler AN

(964) Beyit HH, AN'da yok.

(965) biz düşdük cüdâ: olduk uş cüdâ HH

966 Görklü yüzinden anun olduk ırak
Tâ kıyâmet cânımız yakar firâk

967 Biz günâhkâruz öküş kılduk günâh
Rahmetünle yarlığa î pâdişâh

968 Suçlarımız çok durur Hakk'a dayim
Kıl bize fazl u 'inâyet i Rahîm

969 Cennet ü didâr umaruz bî-hisâb
Yâ İlâhî kıl du'âmuz müstecâb

970 İ bürâder dinle cânıla yine
Cân fidâ olsun sözi anlayana

971 Çün bu söz bu arada oldu tamâm
Din Resûle es-selâtü ve's-selâm

972 İmdi gör 'âşıklarun burhânını
Niçe virür 'ışk içinde cânını

973 Bil bu 'âşıkun makâmı niçedür
Cân gözile gör ki 'Arş'dan yücedür

(966) Beyt HH, AN'da yok.

(967) rahmetünle: rahmet idûp HR

(968) Beyit HH, AN'da yok.

(969) bî-hisâb: bî-cenâb HR

(973) Beyit HH, AN'da yok.

HH 28^a 974 Dâr ol dem Mansûr'un mi'râcîdur
Nûr-ı Hak anun başında tâcîdur

975 Bil ki Mansûr'a Ene'l-Hak söyleden
'İşk idi Hakk'ı mutlak söyleden

AN 38^b 976 Sâki-i vahdet ana sunmuşdı câm
İçdi anı cilve kıldı hoş-hırâm

977 'İşk meydânına geldi cânıla
Cânını virdi safâ erkânıla

978 Hak ile didi işitdi bâ-safâ
Ana tiryâk oldu şol dem her cefâ

979 Girdi 'ışk meydânına merdâne-vâr
Kıldı dâr mi'râcını ol ihtiyâr

980 Tutdı yüzün Hazret'e yüz ırınadı
Sem'ine kimse kelâmı girmedi

981 'İşk içinde eyledi terk cânını
Sırrına irmedi anun her denî

(974) Dâr ol dem Mansûr'un: Dâr-ı Mansûr'un ol dem HR

(975) Beyit HH'da yok.

(976) içdi: içüp HR HH

(977) İkinci mısra HH. AN'da "Dâr mi'râcını kıldı ihtiyâr"

(980) Beyit HH, AN'da yok.

(981) Beyit HH'da yok.

- 982 İmdi gel sen hâlüne eyle kıyâs
İşka cân vir kim olasın Hak-şinâs
- 983 Has erenler gör ne çekdiler cefâ
Ol cefâ içinde gördiler vefâ
- 984 Bildiler kim kahr içinde lutfı var
Kahrını kıldılar evvel ihtiyâr
- 985 Kahr içinde çün ki lutfı gizlüdür
‘İşk dîvânında ohı yazludur
- 986 Ger sa‘âdet isterisen ‘âşık ol
Yoluna sâdık er isen ‘âşık ol
- 987 Tâlib-i didâr olan i şîr-i ner
‘İşk meydânında göstergil hüner
- 988 ‘Âşık oldur baş u cân terk eyleye
Mâl u mülk ü hânumân terk eyleye
- 989 Mâsivâ’llâhı seven ‘âşık degül
Hak Ta‘âlâ ‘âşıkına lâyük degül

(982) BEyit HH'da yok.

(983) gördiler: buldılar HH

(984) kim: HR'da yok.

(985) Beyit HH, AN'da yok.

(987) Beyit HH, AN'da yok.

(988) baş u cân: cân u baş HH

(989) Beyit HH, AN'da yok.

990 'İşkıla buldı bulanlar ol Hak'ı
'İşkıla gördi görenler ol Hak'ı

991 'İşkıludur kurb-ı Rabb-i Zü'l-Celâl
'İşk erine vârid olmaz hiç melâl

992 'İşkıla gördi velâyet evliyâ
'İşkıla buldı nübüvvet enbiyâ

993 'İşkıludur çarh-ı gerdân olduğu
'İşkıludur şemsi devrân kıldığı

994 'İşkıludur kim cihân buldı vücûd
'İşkıludur Âdem itdügi sücûd

995 'İşkıla döner felekler bî-karâr
'İşkıla oldu bu yirler üstüvâr

996 'İşkıla dâr u hâne mutlak durur
Külliye müştâk nûr-ı Hak durur

AN 39- 997 Rabbî Erâk(*) ol zebân-ı 'ışk idi
Li'ma'allâh(*) ol zebân-ı 'ışk idi

(992) gördi: buldı AN

(993) olduğu: ol dahi AN

(995) bu yirler: kim bu yir AN

(996) Beyit AN. HH'da yok

(997) zebân-ı: zamân-ı AN, HR

(*) Bakara sûresi/Âyet 260 "İbrahim de bir zamân Rabbim, ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster! demişti..."

(*) Hadis: "Benim Allah ile beraber öyle bir vaktim vardır ki, o vakit ben, Allah'tan başka hiç bir şeyle iştigal etmem." Bkz. Ebu Nasr E's-Sarrac Et-Tûsî, *El-Lâma*, Kahire 1380, s. 160

998 Cân meşâmuna irişdi bû-yı 'ışk
Geldi dilden akdı güft ü gû-yı 'ışk

999 'İşk durur kim şâhları mat eyleyen
Zahidün yirin harâbât eyleyen

1000 'İşk degül midür bu cüst ü cû kılan
'İşk degül midür bu güft ü gû kılan

HH 28* 1001 'İşk degül mi cân içinde söyleyen
Gizlû sırrı aşikâre eyleyen

1002 'İşkun olmuşdur mekânı lâ-mekân
Adı var dillerde kendü bî-nişân

1003 'İşk eri hem bî-nişân olmak gerek
Lâ-mekân deryâsına dalmak gerek

1004 Her kim ol bahr-ı fenâya talmadı
Ol bekâ dūr-dânesini bulmadı

1005 Pes 'urûcî irmedi ol vahdete
Düşdi sûret 'âleminden kesrete

(999) eyleyen: eyledi AN

(1000) Beyit AN, HH'da yok.

(1002) bî-nişân: bî-karâr HR

(1005) Beyit HR'da yok /sûret 'âleminden: 'âlem sûretinde HH

- 1006 Gülşen ol vahdet durur kesret diken
Gül mi yiler bâgına diken diken
- 1007 Çün ki vahdetdür murâd-ı cân-ı men
Kesreti ko î gül-i hadân-ı men
- 1008 İkilikde kalma ârâm eyleme
Cânunı ol vartaya râm eyleme
- 1009 'İşka vır cânun ola kadriin bülend
Geç bu âlâyişden itme çün ü çend
- 1010 'İşka vâsıl olmayınca âdemî
Kaçan olur ol harîmün mahremi
- 1011 Her kim ol 'ışkdan haberdâr olmadı
Bil kim anı ehl-i dîdâr olmadı
- 1012 Mâ' u menden geçmeyince î puser
Kimse ol dergâha kılmağı sefer
- 1013 Görmeyince kimsene cân mı virür
Kendözin gören anı kanda görür

(1008) vartaya: varta-ı HH. HR

(1009) Beyit HH. AN'da yok

(1011) kim: ki HR

(1012) Beyit HH. AN'da yok

(1013) Beyit HH. AN'da yok

1014 Mezheb-i merdân budur cân oynaya
Başını top ide çevgân oynaya

AN 39* 1015 'Akl irişmedi bu 'ışk esrârına
'İşk bāzârında 'aklun kârı ne

1016 Pes kişinün 'aklıla bitmez işi
'İşkıla varur tarîkı her kişi

1017 Gerçi kim 'aklun dahı yolları çok
Likin anda 'ışk erine assı yok

1018 Yine hissün dahı vardur yolları
Dinle şimdi şerh ideyin bunları

1019 'İşkî nûr u 'aklı nûr u hissi nûr
Kimisi Hakk'a yakındur kimi dûr

1020 Nûrî hissün gökde ılduz nûrîdur
Eyle bil kim bularun mestûrîdur

1021 Anunıla yol varanlar i fetâ
Yolını togrı iltemez Hazret'e

(1014) Beyit HH'da yok./başını: başı HR

(1016) her: iyi HR

(1017) Beyit HH, AN'da yok.

(1018) Beyit HH, AN'da yok.

(1019) Beyit HH'da yok. HR'da beyit şöyledir:

'İşk nûrî 'akl nûrî hissidûr

Kimisi nezdük Hakk'a kimi dûr

(1020) ılduz: HR'da yok./bularun: bulun HR

1022 Geldün imdi 'aklı nûrı gör niçe
Hissî nûrından bunun kadri yüce

1023 Gökde ay nûrına benzer nûr-ı 'aklı
Zihnüne kuvvet verirler iş bu nakl

1024 Bununla yol varılır Hazret'e
Cürmî gider kabûl olur rahmete

1025 Pes güneş nûrı gerek oldu bize
Şu'leniyle ala ilte ol yüze

1026 Şemsi nûrı ya'nî kim 'ışk nûrudur
'İşk tecellî 'aklı anun Tûr'idur

1027 Ehl-i dîdârın yolu budur tamâm
Ana bu yoldan varılır ve'-selâm

1028 'Akl nûrı ol cemâli göremez
'Akl eli 'ışk etegine iremez

(1022) Hissî: Hass-ı HR

(1023) nûrına: yûzine HR

(1024) varılır: varurur HR

(1025) Birtedî mura HR'da "Zahir oldu gâfî-ü gâ-yı 'ışk bize"//ol:
o AN

(1026) şemsi: şem' HR, HH/şâirî: yolcu HR/tecellî 'aklı: ehli
HR/İkinci mura AN'da "Tecellî 'akla anun Tûr'idur"

(1027) yol budur: budur hâli bâ HR/yoldan: yolda HR

(1028) eli: eri HH

1029 'İşkula 'akl arasında gör niçe
Dinle imdi mâcêrânın sor niçe

AN 40 1030 'İşk aydur 'akla nâdân olmagı
'Akl aydur sen perişân olmagı

1031 'Akl aydur milke benven kethudâ
'İşk aydur ben olurvan bâ-Hudâ

1032 'Akl aydur âşinâhk bendedür
'İşk aydur kim Hudâhk bendedür

1033 'Akl aydur bendedür şekvâ yakîn
'İşk aydur bende yeksân küfr ü dîn

1034 'Akl aydur cûbbe vü destân gör
'İşk aydur câme-i hammân gör

1035 'Akl aydur benven âhir ser-firâz
'İşk aydur ben mukaddes pâk-bâz

1036 'Akl aydur bende kim nîk-nâm var
'Aşk dir kim anda dâne-dâm var

(1030) nâdân: dâdâ HH

(1032) Beyit HH'da yok./Hudâhk: cezâhk HH, HR

(1033) şekvâ: şekk HH, HR

(1034) Beyit HH, HR'da yok.

(1035) Beyit HH, HR'da yok.

1037 İmdi gör ‘aklun makâmı niçedür
‘İşk sadrı bin bir andan yücedür

1038 ‘İşk bahrine nihâyet olmadı
‘İşka ırmeyen hidâyet bulmadı

1039 Her kişi kim ‘ışkıla hem-râh ola
Lâ-cerem ol vâsıl-ı dergâh ola

1040 ‘İşk olupdur Hak yolunun rehberi
‘İşka vir cânun kamudan ol beri

1041 N’itdün ol “Kâlu Belâ’nün ‘ahdini
Mâsivâ ‘ışkı unutturdu seni

1042 Nitekim senlik sana oldu hicâb
Pes kaçan ref’ ola ol yüzden nikâb

1043 senlik ü benlikden olmazsan beri
Eyle bil kim göremezsın sen anı

(1037) Beyit HR’da yok.

(1038) Beyit HR’da yok.//hidâyet: nihâyet HH

(1039) Beyit HR’da yok.

(1040) Beyit HR’da yok.

(1041) Beyit HR’da yok.

(1042) Beyit HH, HR’da yok

(1043) Beyit HH, HR’da yok.

1044 Gâh enâniyetden âzâd ol yüri
Ol cemâiün nûrına şâd ol yüri

1045 Çün ki bu göz gide görine cemâl
Gide ikilik ire kurb u visâl

HH 9° 1046 Niçeler var kim kılur da'vâ-yı 'ışk
AN 40° Hâsılı ancak anun gavgâ-yı 'ışk

1047 İş bu nakşun göremez nakkâşını
Şaşı bakar içi sanur taşını

1048 Bu kafes nakşını ko î ser-firâz
Âşinâlık it taleb î şâh-bâz

1049 Dut yüzüni evliyâ dergâhına
Tâ ki varup ilte şâhlar şâhına

1050 Nefs zûlemâtından âzâd olasın
Ol cemâlün nûrıla şâd olasın

1051 Bakdugınca 'ibret ala gözlerün
Söyledükçe hikmet ola sözlerün

(1044) Beyit HR'da yok./cemâlün nûrına: kemâlün nûr ile HH

(1045) Beyit HH, HR'da yok

(1046) Beyit HR'da yok.

(1047) Beyit HR'da yok.

(1048) it taleb: kılun î AN

(1051) Beyit HH, HR'da yok.

1052 Kanda baksan “Semme vecbullah” ola(*)
Gözlerüne görinen Allâh ola

1053 İ Hudâvend-i Kerim ü kâr-sâz
Sen münezzehsin kamudan bî-niyâz

1054 Senün evsafunda diller gin ü lâl
Sen mu‘arrâ gerçi söylerler makâl

1055 Tâlibün matlûbudur çün ‘ışk-ı Hak
Cân gözin uyar gel imdi ‘ışka bak

1056 Ger gönül hâlin sorarsan niçedür
Bil gönül burcı ki ‘Arş’dan yücedür

1057 Çün gönüldür mahzen-i esrâr-ı Hak
Ger gönülde göresin dîdâr-ı Hak

1058 Nakşa kalan ‘âşık-ı sâdık degül
Hak Ta‘âla ‘ışkına lâyük degül

(1052) Beyit HH, HR’da yok

(*) Süre Bakara/Âyet 115”...Nereye yönelirseniz Allah’ın yüzü oradadır...” mealindedir

(1053) Kerim ü: kerimâ HH, HR//münezzehsin: mukaddessin AN

(1054) Beyit AN, HR’da yok

(1055) Beyit AN, HH’da yok

(1056) Beyit AN, HH’da yok.

(1057) Beyt AN, HH’da yok.

(1058) Beyt AN, HH’da yok.

1059 Nakş iden maksûd olan nakkâpdur
Bilmeyen sanur göz ile kapdur

1060 Lutf u 'izzün hakkıçün yâ Rabbennâ
Bizi dîdârunla eyle âşinâ

1061 Bu Niyâz âsinün cürmi delim
Rahmet idüp yarlığağı İ Rahîm

1062 Mustafâ'nun âb-ı rûyî hürmeti
Cümle imân ehline kıl rahmeti

1063 Bizi bizden sorma İ Settâr sen
Cürmümüz setr eylegil Settâr isen

1064 Kim mü'ellif hakkına kısa du'â
Rahmetünden ırma anı İ Hudâ

1065 Okıyanı dinleyeni yazanı
Yarlığa lutfun hakkıçün yâ Gani

1066 İ bürâder söz tamâm oldı tamâm
Din Resûle es-selâtü ve's-selâm

(1059) Beyit AN, HH'da yok.

(1068) Lutf u: lutf HH, HR.

(1061) Beyit AN, HH'da yok.

(1063) Beyit AN, HH'da yok.

(1064) Beyit AN, HH'da yok.

(1065) Beyit AH, HH'da yok.

(1066) Beyit HH'da yok. söz tamâm: iş bu hâzin HR

**Temmetü'l-kitâb bi'avni'l-melikü'l-vehhâb fi-yevmi
Çecharşenbe fi evsâti şa'bân sene sitte ve selâsin ve
tis'a mie 936(*)**

(*) Bu ibareyi AN'dan aldık

İNDEKS VE SÖZLÜK

İNDİKE

(ŞAHİS VE YER İSİMLERİ)(*)

Âdem (a.s.): 13, 14, 333, 334

Bağdat: 105, 360, 368, 884, 906, 918, 920, 959

Bâyezîd-i Râzî: 30

Celâle: 674, 683, 735, 737, 739, 757, 759, 808

Cüneyd-i Bağdatî: 362, 363, 367, 369, 371, 373, 374, 376, 377, 414,
421, 469, 819, 954

Dicle: 878, 881, 882, 916, 924, 926

Gayb Eri: 501, 517, 519, 575, 587, 598

Gayb Erumi (Gayb-ı Rûmî): 521, 524, 646, 651, 810, 813

Hakk: 110, 112, 118, 127, 255, 263, 269, 275, 276, 283, 287, 289,
301, 827, 832, 850

Hakk-ı Mansûr (Mansûr, Mansûr-ı Bağdatî, Mord-ı Hak va.): 42,
58, 62, 70, 80, 117, 120, 121, 127, 129, 137, 142, 144, 151, 157, 164,
166, 167, 170, 177, 182, 183, 186, 189, 194, 196, 199, 200, 205, 214,
215, 220, 222, 229, 230, 232, 240, 250, 251, 253, 256, 259, 260, 261,
264, 267, 268, 270, 273, 276, 278, 279, 285, 286, 290, 291, 292, 293,
297, 304, 306, 311, 314, 318, 322, 323, 324, 327, 357, 363, 364, 374,
378, 391, 415, 420, 425, 430, 440, 449, 487, 488, 493, 504, 516, 517,
520, 538, 542, 562, 569, 572, 574, 580, 592, 603, 608, 613, 617, 618,
621, 629, 631, 642, 645, 646, 651, 663, 665, 669, 673, 674, 678, 688,
694, 714, 720, 730, 734, 737, 745, 760, 761, 771, 772, 792, 799, 802,
812, 816, 821, 829, 832, 837, 854, 858, 863, 871, 902, 930, 934, 942,
950, 964, 965, 974, 975

Muhammed (a.s.) 7, 9, 10, 76, 81, 158, 233, 298, 464, 546, 943,
1062, 1066,

(*) İndekste verilen bu numaralar, metindeki beyit numaralarını göstermektedir.

Mecnûn: 114

Müezzîn: 169, 171, 177

Niyâzî: 1061, 1064

Şiblî (Şeyh): 258, 265, 272, 278, 289, 293, 301, 305, 308, 313, 316,
318, 361, 362, 422, 428, 479, 485, 486, 711, 717, 732,
733, 819, 954

SÖZLÜK

— A —

Abdâl (f)	: Bayındır, saça, ma'mâr
Âb-ı Hayât (f.a)	: Hayat suyu, bengi su, ölümsüzlük suyu. Tazuvvâta, hakiki aşk, ilm-i ledûn.
Âb u İnk (f)	: Su ve toprak, meclide mucazen vücûd manâsına.
Âbidân (a)	: İbadet edenler, zâhidler. Ehl-i geriat.
*Acıbmak	: Tuhaf bulmak, hayret etmek, kınamak.
Âdam (a.s.):	: İlk insan, ilk peygamber.
Âdamî	: Ademoglu, insanlardan herhangi biri. İnsani vasıfları olan.
Âdân	: Bejennmek, alış, yaşa-varol, yaratın
Âğır (f)	: Baplama, mübâheret.
Ağır (f)	: Yükselmek, yukarı çıkmak.
Âhrâm (a)	: Hâller, vaziyetler.
*Âk (a)	: Serleş, inatçı.
Âl- (a)	: Soy, sop, sülale.
Âlayış (f)	: Bulapıklık, depdede, tantana, gösteriş.
*Âlî (a)	: Yüce, ulu.
*Âlim-i Rahîmî (a)	: Ârif, Rabbinî bilâkkuş bilen. Vehbî ilim sahibi.
*Âm (a)	: Halk, bütün herkese ait.
*Âmil (a)	: Derin, dâğız.
*Âmm (a)	: Amca.
Ârâm (f)	: Durma, dinlenme.
*Ârif (a)	: Bilen, Hakk'ın sıratını bilen. İlm-i Ledûn sahibi kişi.
*Arg (a)	: Dokuzuncu kat gök. Âlem tasavvurının en yüksek noktası.
*Ârz etmek (a.t.)	: Vermek, sunmak, bir büyüğe takdim etmek.
Âsman (f)	: Gökyüzü, semâ.

Ashab (a)	: Hz. Peygamberin huzurunda, sohbetinde bulunan kişiler
Âşîkâre (f)	: Belli, meydana açık.
Âşînâ (f)	Tanıdık, bildik.
Atâ (a)	Verme, bağışlama, ihsanda bulunma.
Âvâz (f)	: Sadâ, yüksek ses, şöhret.
Ayıtmak (t)	Söylemek, demek
‘Azîz (a)	: Hürmetli, saygıdeğer, yüce.
‘Azm (a)	Kararlılık, niyet, gayret, yola çıkmak.

— B —

Bâ (f)	: Birlikte, beraber. ile. “Ba-gûş-ı cân: cân kulağıyla, gibi.
Bahr (a)	: Deniz.
Bahşâyîş (f)	: Bağışlayış, ihsân, Atiyye.
Bahtulu (t)	: Bahtlı, iyi talihli, kısmetli.
Baht-vâr (f)	: Talihli, şanslı.
Ba’îd (a)	: Uzak, ırak, umulmadık.
Bâkî (a)	: Ebedî, dâimî, Cenâb-ı Hak.
Bâr-ı girân (f)	: Ağır yük
Bâ-safâ (f)	: Safâlı, safâ ile.
Bâtın (a)	: İç yüz, öz, gizli, görünmeyen. Cenâb-ı Hakk’ın bir sıfatı.
Bayık (t)	: Açık, belli, âşîkâr.
Be (a)	: de, den, dan, ile, için.
Bedîd (a)	: Büyük sahra, çöl,
Bed-nâm (f)	: Adı kötüye çıkmış, fenâ tanınmış kişi.
Bekâ (a)	: Devamlılık, evvelki hâl üzere kalan, ebediyet.
Bend (f)	: Bağlanan, bağlanmış, bağ, boyun.
Berdâr (f)	: Darağacı, darağacına asılan.
Ber-kemâl (f.a)	: Mükemmel, olgun, kemâl üzere olan.

Berr (a)	: Kara, toprak.
Beşâret (a)	: Müjde, iyi haber. Muştı.
Bî-sed (f.a)	: Sayısız.
Bîgi (t)	: Gibi.
Bî-gūmān (f)	: Şüphesiz.
Bî-hūde (f)	: Beyhude, boşuna.
Bî-karâr (f.a)	: Kararsız.
Bî-kerân (f)	: Sınırsız, sonsuz, kenârsız hesapsız.
Bî-nevîg ü nâm (f)	: İsimsiz ve benliksiz, namus ve ârını terkeden.
Bî-riyâ (f.a)	: Riyâsız, gösterişsiz.
Bî-şekk (f.a)	: Şeksiz.
Bî-tereddüd (f.a)	: Tereddütsüz.
Bû (f)	: Koku.
Buhl (a)	: Cimrılık, pıstılık.
Bulğanmak (t)	: Kartışmak, değmek.
Burhân (a)	: Delil, isbât, tamık.

— C - Ç —

Câ (f)	: Yer, mekân, mevki.
Câ-yı efsed	: Kötü, yer, kötü makam.
Câme (f)	: Bol elbise, çamaşır.
Cân-ı fedâ (f)	: Cânını fedâ eden.
Câvidân (f)	: Ebedî
Cebbâr (a)	: Kudret ve ululuk sâhibi Allah
Cehl (a)	: Fazla gayret, güç sarfetme.
Celvet (a)	: Yerini yurdunu terketmek, tasavvufta; fenâfillah olup halvetten çıkma hâli
Cem' (a)	: Toplama, bir araya getirme.
Cemâl (a)	: Güzellik, yüz güzelliği.
Cerime (a)	: Suç işlemiş, tahahath.
Cevâhîr (a.f.)	: Gezinme yeri, gezip dolaşılan yer.
Cilve (a)	: Esmâ-i İlahiyye'nin tecellisi, İlahî mazharîyetler.

Cur'a (a)	: Yudum, kadehin bir yudumu.
Çığ (f)	: Çoşup kaynamak.
Çıtlık (f)	: Kınıkdama, oynama, eğlence, hareket, zevk.
Çikayd-ı Bağdadî:	: H.207-298 yıllarında yaşayan zamana kutbu, büyük İslâm velisi.
Çikîş ü çî (f)	: Arayıp sorma, araştırma.
Çivîn (f)	: Genç, delikanlı.
Çikâr (f)	: Kul, köle.
Çikpik (f)	: Tez, çevik, çabuk hareket eden
Çarh (f)	: Gök, felek.
Çik-çik (f)	: İster-istemez, çürütür.
Çevgîn (f)	: Çirite kullanan deşekt, cirit oyunu.
Çikîş ü çikî (f)	: Nasıl ve kaç tane, nasıl ve ne kadar.

— D —

Dakik (a)	: Nazik, ince.
Dâne-dâne (f)	: Tuzaklık buğday, arpa vs. Ağa konulan yiyecek.
Dâr (f)	: Darafacı.
Dârunde (f)	: Saklıyan, tutan, koruyan.
Dârü'l-hakâ (a)	: Bekâ evi, Ahiret. Ebedî Âlem.
Delik (t)	: Delik
Dem (f)	: An, zaman, vakit, soluk, nefes, kan.
Demî (a)	: Alçak, adil.
Derâğî (f)	: Kıraklamak.
Dere (a)	: İçine almak, tutmak.
Derâğî (f)	: Elden tutan, yardım eden, Tâni
Dest-ı Kadret (f.a)	: Kadret eli, Cezb-ı Hak'ın tımarı. Fikâh.
Dirigî (f)	: Hayfa, yarık. Çok yarık.
Dirnelemek (t)	: Toplamak, dernek kurmak, bir araya getirmek.

Dîv (f)	: Şeytân, cîn.
Dîvâr (f)	: Duvar.
Döymek (t)	: Tahammül etmek, dayanmak.
Dûr (f)	: Uzak
Dutmak (t)	: Tutmak.
Dûzah (f)	: Cehennem.
Dûr (a)	: Dûr, inci.
Dûrdûr (f)	: İnci, tane.
Dûrdürmek (t)	: Türetmek, meydana getirmek

— E —

Efikâr (a)	: Fikirler, düşünceler.
Ehl-i Sâlih	: Doğru, adaletli, namuslu kişi, sâlihler.
Esvâc (a)	: Dalgalar.
Esnâiyet (a)	: Beelik, gurur.
Ender-zamân	: Çok az zaman, pek az zaman içinde.
Esnâ	: Acıyla inleme.
Esvâr (a)	: Nurlar, ıpkılar
Esvat (a)	: Sesler.
Eyâ (f)	: Ey, hey.

— F —

Fâî (a)	: Uğur, haht, talî
Fâî (a)	: Geçici olan, yoklukla ilgili.
Fâş (a)	: Faş etmek çıkarmak, açıklamak
Fen (a)	: Hünar, marifet, üm.
Fenâ mülkâ	: Dûrya, yokluk mülkâ.
Fer' (a)	: Şube, kol, dal budak.
Ferâş (f)	: Unutma, hatırdan çıkarma.
Ferd-i Rabb (a)	: Ehl-i Vahdet makamındaki kişi.
Ferş (a)	: Yer, yeryüzü, döşeme.

Feryâd-ırcs (f)	Feryâd edenin imdadına koşan, yardıma gelen.
Fetâ (a)	: Genç, delikanlı, cömeti
Fevc (a)	: Dalga
Feyyâz (a)	: Çok feyz veren, bereketli kişi.
Fırka (a)	: Grup bölük
Fıtne (a)	: Karşıklık, ortahğı karıştırmak. Mâl ve mülk.
Fütûh (a)	: Fetihler, keşifler, gönül ferahlıkları

— G —

Ganz (a)	: Kız ve gözle işaret.
Gani (a)	: Hiç bir şey'e ihtiyâcı olmayan, zengin, Allah
Gâret (a)	: Yağma, çapul
Gark olmak (a.t.)	: Batmak, kendinden geçme.
Gay (a)	: Bayılma, kendinden geçme.
Gavgâ (f)	: Döğüşme, vuruşma, gürültü.
Gavr	: Dip, çukur, sarmak, derinlik, kök, temel.
Gavvâs (a)	: Dalgıç, inci arayan kişi, çalışkan, gayretli.
Gayb (a)	: Gizli olan, görünmeyen ve mahiyeti bilinmeyen âlem.
Gayb erenler	: Göze görünmeyen velîler, uçlar, yediler, kırklar.
Gaybû'r-Ricâl (a)	: Bak. Gayb erenler.
Gayrı (a)	: Mâsivâ, başka şeyler.
Genç (f)	: Hazine, define.
Gırî (v) (f)	: Bağırma, feryad etme.
Giriftâr (f)	: Tutulmuş, esir, düşkün.
Gönûlmek (f)	: Yönelmek, teveccüh etmek, yüzünü döndürmek.
Göriser (f)	: Görünce.

Görkû (f)	: İhtisamlı, güzel, gösterişli, mübarek
Gülâm (a)	: Genç, delikanlı, esir
Gulgule (a)	: Çığlık, gürültü, büyük uğultu.
Gulu etmek	: Şamata etmek, gürültü çokarmak.
Gussa (a)	: Tasa
Gûş (f)	: Kulak.
Gûşîş (f)	: Çabalama, çalışma uğraşma
Güflâr (f)	: Söz, konuşma.
Güft ü gû (f)	: Dedî-kodu
Gûşen (f)	: Gülbahçesi.
Gûzîf (f)	: Boş, asıksız.

— H —

Habîr (a)	: Haberdâr. bilen. Cenâb-ı Hakk'ın bir sıfatı.
Hâcet (a)	: İhtiyâc, lüzûm,
Hâkîster (f)	: Âteş kûlû, kûl.
Hak-şinâs (f)	: Hakk'ı bilen, Hak yol üzere giden.
Hâl (a)	: Durum, görünüş, cezbe.
Halâyak (a)	: Yaratıklar, yaratılmışlar, insanlar.
Halvet (a)	: Yalnızlık, Hakk'la beraber olup gayri- dan hâzer etme.
Hâm (f)	: Çiğ, pişmemiş, olgunlaşmamış.
Hamîr (a)	: Hamur.
Hamûr (a)	: Meyhaneci, şarap yayıp satan.
Hâra (f)	: Kaya, sert taş.
Harâb ender-harâb (a.f)	: Pek viran, ıp-ıssız, per-perişan.
Harîdâr (f)	: Satın alan.
Harûm (a)	: Herkesin giremeyeceği yer, dokunama- yacağı şey.
Hark eylemek	: Yarmak, yırtmak, su anığı açmak.
Hâs u âm (a)	: Herkes, bütün kişiler.
Haşâli'âhâb (a)	: Asla. Allahı göstermesin. Allah için bu iş olmaz

Hatm (a)	: Bitirme, sona erme.
Hayy (a)	: Diri, cıvıyıcı hayat sahibi. ölümsüz olan. Allah.
Hemâ-der (f)	: Derhâl, o anda.
Hergiz (f)	: Asla, kat'a.
Hast eylemek	: Var olmak, mevcudîyyet.
Hizmet (a)	: Hizmet.
Hürûs (f)	: Sallanma, nazla yürüme.
Hicâb (a)	: Örtü, perde, utanma.
Hikâi (a)	: Hâşşeler, beyler, mizacılar.
Hon (f)	: Yemek sofrası, yemek, ahçı.
Hord u hân (f)	: Parça parça, küçük parça, ufaklanmış
Hop-âh (f)	: Güzel yüz.
Hûb (f)	: Güzel
Hudûvend (f)	: Efendi, sâhib, Mevlâ
Humâne (f)	: Meybâne.
Hân-behâ (f)	: Kan parası, diyet.
Hâr (a)	: Cennet kızı.
Hârrum (a)	: Sevinçli, mesrûr, şen
Hâp-yâr (f)	: Uyanık, zeki.
Humâ (f)	: Devlet kuzu, talih kuzu.
Hümâs (a)	: Himmetsiz, bir işi bitiren işi.

— I — I —

Ir (t)	: İrmak, uzaklaşmak, ayrılmak, ayrımak.
'ıyân (a)	: Ayan, açık, belli.
'ıyân-ender-'ıyân (a.f)	: Ap-açık, bes-belli.
İdâre (t)	: Edince.
İddâ (a)	: Kalp saflığı, karıncık sevgi.
İdrâk (a)	: Ateşe atmak, yakmak.
İstirâm (a)	: Hürmet oluşturma, ta'zîm.
İstiyâr (a)	: İstek arzu, katlanmak, yaşlı.

İkbal (a)	: Bir şeye yönelme, baht açıklığı, talih.
İkrâr (a)	: Kabul etme, tasdik, karar verme.
İlm-i cedîm (a)	: Tasavvuf, Cenâb-ı Hak'ın kullarına vatanız olarak verdiği ilim. Gövâli ilmi.
İtmek (t)	: İletmek, göndermek.
İns (a)	: İnsan cinsi.
İhtidr (a)	: Bekleme, nazar etme, bakma.
İ'râz (a)	: Çekinmek, yüz çevirmek.
İrşâret (t)	: Eriştirmek, ulaştırmak. Ulaştırmak.
İrûr (t)	: Eriştirmek.
İstikbâl (a)	: Âti, gelecek.
İsrâk (a)	: İpeklandirmek, parlatmak, kalbe gelen manâlar.
İtâb (a)	: Tekbir, şiddetli hitâp, azar, tersleme, incitme.
İttifâk (a)	: Birleşmek, anlaşmak.
İzhâr (a)	: Açığa vurma, gösterme, âşikâr etme.
İzz (a)	: Değer, kıymet, yücelik, şeref.
'İzzet (a)	: Değer, kıymet, fazilet.

— J —

Jeng (f)	: Kirtli, paslı.
----------	------------------

— K —

Kadem (a)	: Ayak, adım, uğur, hayır, bereket.
Kâdryü'l-Hâcât (a)	: Hâcetleri yerine getiren Allah.
Kaf (a)	: Baş, kafa, akıl.
Kakmak (t)	: Kızmak, hiddetlenmek.
Kama (t)	: Bütün, hep, hâk.
Kâm-yüb (f)	: Murâdına eren, arzusuna kavuşan.
Kâmerân (f)	: Bahtiyâr, arzusuna eren.

Kân (f)	: Menbâ', maden ocağı.
Kand (f)	: Şeker, şeker kamışının suyundan elde edilir madde.
Ka'r(a)	: Dip, çukur.
Kâr (f)	: İç, kazanç, içine işlemek.
Karmak (t)	: Karıştırmak, birleştirmek, yoğurmak.
Kâr-sâz (f)	: Becerikli, elinden iş gelen
Kaygı yemek (t)	: Tâsalanmak, kederlenmek.
Keff (a)	: El çekme, avuç, el içi. Ni'met.
Kemterim (f)	: Aciz, güçsüz, noksanı çok olan.
Kerîm-kâr (a-f)	: Cömert, kerem sâhibi, kullarına lutf eden ulu Allah.
Kesâd	: Alış veriş durgunluğu, verimsizlik, kıtlık.
Keşf (a)	: Keşfeden, gizli şeyleri bilen.
Ketru etmek	: Saklama, gizleme.
Kıyâm (a)	: Ayakta durmak.
Kıyl u kâl (a)	: Dedi-kodu, boş-lâf
Kirdgâr (f)	: Sâni, yaratan, yapan, Allah.
Kûh u Kâf	: Efsanelerde geçen Kaf Dağı, mecazen vücud-ı unsûri.
Kulâb (f)	: Büyük dalga, göl, havuz
Kulaguz (t)	: Yol gösteren, rehber.
Kurb (a)	: Yakınlık.
Kurbet (a)	: Yakınlık.
Kur'a (a)	: Talihini öğrenmek için açılan fâl.
Küşâd etmek	: Açmak, fethetmek

— L —

Lâhûd (a)	: Çok lazım, gerekli.
Lâ-cerem (a)	: Şüphesiz, elbette.
Lâbût (a)	: İlâhî âlem, uluhiyyet âlemi.
Lâ-mekân (a)	: Mekânsız, mekandan mûnezzeh, Allah.

Leb (f)	: Dudak.
Lem-yemel (a)	: Zevalsız, daimî, Baki olan Allah
Levha (a)	: Görülen ibretli manzara.
Lâk (f)	: Lâkin, ama.

— M —

Ma'bûd (a)	: Kendine ibadet edilen, Allah.
Magfûr (a)	: Rahmetlik, ölünce ardından duâ edilen kişi.
Magmûm (a)	: Gamlı, kederli olan kişi.
Mahâl (a)	: Yer, mekân.
Mahfil (a)	: Toplantı yeri, görülen ve oturulan yer.
Mahşer (a)	: Kalabalık; kıyamette, ölenlerin dinlip toplanacakları yer.
Mâlde (a)	: Yemek sofrası. Ziyafet. Kur'anda 5.ci surenin adı.
Makdûr (a)	: Takdir olunmuş, Allah'ın takdiri.
Ma'rifet (a)	: Allah'm zâtma ait bilgi, irfan.
Ma-sadak (a)	: Doğru, sâdık, olduğu gibi, mutabık, tıpkısı.
Mâsivallah (a)	: Hak'dan gayri şeyler. Eşyâ alımı, Nefsi âlem.
Mazhar (a)	: Sâhib olma, nâil, olma, bir şeyin görüldüğü yer.
Ma'zûr (a)	: Özürlü, özrü olan.
Me'âb (a)	: Dönüş yeri, sığınılacak yer.
Me'ânî (a)	: Mânâlar.
Mecid (a)	: Azametli, şerefli, gâyib.
Mekes	: Sinek.
Merk (a)	: Hile, oyun
Mekşûf (a)	: Keşfolunmuş, açık, belli.
Melce (a)	: Sığınılacak yer, kurtuluş yeri.
Men (mân) (f)	: Ben

Menbâ' (a)	: Kaynak, bir şeyin çıktığı yer.
Merd (f)	: İnsân, erkek, sözünün eri
Merd-i Hak	: Hak ehli, ehlullah.
Mergûb (a)	: Beğenilmiş, çok kıymet verilen, rağbet gören.
Mesâ (a)	: Akşam
Mestâne (f)	: Serhoş, kendinden geçmiş,
Meşâm	: Koku alacak yer, koku üretilen mekan.
Meşreb (a)	: Huy, yaratılış, mizaç.
Me'yâ (a)	: Varılacak yer, mesken.
Mezheb (a)	: Gidilen yol, tarz, dinin teferruatında açıklamalar getiren görüş
Mezîd (a)	: Çoğalma, ziyadeleşme.
Mihmân (a)	: Konuk, misafir
Milk (a)	: Elde bulunan, tasarruf edilen şey. mâl
Mîr (f)	: Âmir, bey, baş.
Mî'râc (a)	: Yükseliş, göklere seyrân, merdiven, seyr ü sülûk
Mu'ayyen (a)	: Görülmüş olan, belli, ölçülü. kararlaştırılmış.
Muhâl (a)	: İmkânsız, olmayacak şey
Mu'in (a)	: Yardımcı, muavin, iane eden.
Mushaf (a)	: Sahifeler, kitap, Kur'an:
Muzmahil (a)	: Çökmüş, darmadağınık.
Mübârek (a)	: İlahî hayrın bulunduğu şey, bereketli, uğurlu-hayırlı.
Mücerred (a)	: Yalnız, tek, saf, katıksız.
Müflîs-gedâ	: Parasız kalan, iflas etmiş.
Mühlet (a)	: Vakit, bir işi bir zaman için geri bırakmak.
Mülzem (a)	: Susturulmuş, ilzam ve iskat olunmuş sükûta mecbur kalan.
Mümkînât (ü)	: Olabilir veya olmayabilir, imkân dahilinde olan.

Münir (a)	: Nurlandıran, nūr veren.
Müntezir (a)	: Açılmış, yayılmış, dağılmış.
Mürde (f)	: Ölmüş, ölü.
Müstahzır (a)	: Hazırlayan, huzura getiren.
Müstaîn (a)	: Kendisinden yardım beklenen, Allah.
Müstemed	: Gamlı, kederli, mahzun, şikâyet eden.
Müstetâb (a)	: İyi, güzel, âlâ
Müpkilât (a)	: Zorluklar, güçlükler, Halledilmesi zor olan şeyler.

— N —

Nâ-bedîd (f)	: Yersiz, uygun olmayan, münasebetsiz
Nâdân (f)	: Bilmeyen, câhil, kaba.
Nâ-gehân (f)	: Ansızın, birdenbire.
Nakd (a)	: Madeni para, akçe, bedeli peşinen ödeme
Nakkâş (a)	: Nakış yapan, usta, Mecazen Cenâb-ı Hakk.
Nâllîş (a)	: Feryâd, ağlayıp inleme
Nâ-mahrem (f.a)	: Yabancı, Dokunması yasak olan.
Nâmdâr (f)	: Ünlü, şöhretli,
Nâsût (a)	: İnsanlık, insanlarla ilgili âlem.
Nâzûk (f)	: Nâzik, ince, nârin.
Necât (a)	: Kurtuluş, selâmet,
Nedûm (a)	: Sohbet arkadaşı, meclis dostu, yardımcı.
Nefy ü isbât (a)	: Lâ ve illâ.
Nenk (f)	: Ayıp, utanma, hayâ etme.
Nevâl (a)	: Nasıb, kısmet, tali.
Nihâd (f)	: Huy, tabiat, hilkat, bünye.
Nihân (f)	: Gizli, saklı.
Nikâb (f)	: Örtü, peçe
Nik-nâm (f)	: İyi kişi, iyi adla anılan.
Nisâr (a)	: Döküp saçma.
Nitesen (t)	: Ne edeceksin.
Nolsar (t)	: Ne olacak.
Nûh felek (f)	: Dokuz felek.

Nush (a)	: Nasihat
Nûş etmek	: İçmek.
Nu'ût (a)	: Vasıflar, medhiyyeler, umuma şâmil sıfatlar

— O - Ö —

Ohı (t)	: Oku
Olak (t)	: Onlar.
Olavuz (t)	: Olacağız, olalım.
Öküş (t)	: Çok, ziyade.
Örs	: Demir.

— P - R —

Pâ (f)	: Ayak.
Pâk (f)	: Temiz, saf, katıksız, hep, tamam.
Pâre (f)	: Parça.
Pâyân (f)	: Son, nihayet, üç, kenâr.
Pây mâl (f)	: Ayak altında kalmış.
Pend (f)	: Nasihat, va'z.
Perveriş (f)	: Yetiştirme, besleme.
Peymâne (f)	: Kadeh.
Pîr (f)	: İhtiyâr, tarikat kurucusu.
Pûşis (f)	: Örtecek şey, örtü.
Püser (f)	: Erekek çocuk, oğul.
Raks	: Oyun, dans.
Râm (f)	: İtaat, boyun bükme.
Râz (f)	: Gizli sır.
Ref' (a)	: Kaldırmak.
Keh-nimâ (f)	: Yol gösteren, kılavuz.
Keh-nümün (f)	: Yol gösterenler, rehberler.
Rencûr (f)	: İncinmiş, dertli,

Resen (a)	: İp, halat.
Resm (a)	: Âdet, üsûl, tavır.
Revâ (f)	: Layık, uygun.
Revân (f)	: Akan, giden, ruh-cân.
Ricâl (a)	: Erkekler, mevki sahibleri.
Rikkât (a)	: Acıma, incelik, yufka yüreklilik.
Rû-be-rû (f)	: Yüzyüze.
Rûpen (f)	: Parlak, aydın.
Rûz (f)	: Gün
Rûy (f)	: Yüz.

— S —

Sabâ (a)	: Heva, nefse meyletme.
Sad-hezerân (f)	: Yüz binlerce,
Sâd-pâre (f)	: Yüz parça.
Sahî (a)	: Cömert, eli açık.
Sâhib-kâr (a-f)	: İş sâhibi, kazançlı.
Sâhib-karam (a-f)	: Cömert, eli açık.
Sa'îd (a)	: Uğurlu, kutlu, saadetli,
Sakf	: Dam, çatı, gökyüzü.
Salât (a)	: Namaz, dua.
Sal-(t)	: Gönderme, salıverme, sevk.
Salûs (f)	: Riyâkâr, hilekâr.
San (t)	: Düşünce.
Savt	: Ses, bağırma.
Sebhâr (a)	: Büyü yapan, aldatan.
Selâtin (a)	: Sultanlar.
Seng (f)	: Taş
Serbâz (f)	: Başıyla oynayan, korkusuz, cesûr.
Ser-be-ser (f)	: Baştan başa.
Serbülend (f)	: Yüce, başı yüksek
Sergerdân (f)	: Başı dönmüş, şaşkın.
Serbeng (f)	: Çavuş, kavaş, kapı bekçisi
Seyrângâh (f)	: Gezinti yeri, seyir yeri.

Sinmurg	: Anka, otuz kuş. Tasavvufta İnsan-ı Kamil. Mantıku't-Tavr'da. kuşların padişahı, Allah.
Sîret (a)	: Bir kişinin iç yüzü, hali. hasleti
Subha dek	: Sabaha kadar.
Sûd-mend (f)	: Kazançlı, menfaat sahibi.
Sûr-ı İsrâfil	: İsrâfilin kıyamet günü üfleyeceği boru.
Sücûd (a)	: Secde edenler.

— Ş —

Şâb	: Genç, delikanlı.
Şâd (f)	: Sevinçli, mesrûr.
Şâdumân (f)	: Sevinçli.
Şahbâz (f)	: İri veya beyaz bir kuş, doğan.
Şâhvâr (f)	: Şâha lâayık, şah gibi.
Şâk	: Eziyetli, zahmet verici, güç.
Şâkî (a)	: Yol kesen, haydut.
Şefiâ'l-Müznibîn (a)	: Günahkarların şefaatçisi. Hz. Peygamber.
Şehd (f)	: Bal
Şekk (a)	: Şüphe.
Şekvâ (a)	: Şüpheler.
Şerh (a)	: Açıklama, yarma, genişletme.
Şerha (a)	: Yarılmış, kesilmiş, genişlemiş.
Şeyh-i Kebîr	: Bkz. Cüneyd-i Bağdadî.
Şibî (Şeyh)	: (Ölm. M.945) Uşruşenli büyük velilerdendir. Bağdad'ta vefat etmiştir. Hallac'ın yakın dostlarından.
Şîr-i Ner (f)	: Erkek arslan.
Şîrin (f)	: Tatlı, Ferhad 'ın sevgilisi.
Şirket (a)	: Ortaklık. ortak koşma.
Şolok sâat	: O saat.
Şu'le (a)	: Alev, parıltı, ışık.

— T —

'Ta'accüb (a)	: Şaşma, hayret etme
Tâbân (f)	: Işıklı, parlak.
Tabl (f)	: Davul
Ta'cûl (a)	: Acele.
Tahsîn (a)	: Güzelleştirme, beğenme
Tak (t)	: Özür, kusur.
Ta'm	: Yemek.
Tanlamak (t)	: Şaşırmak, hayrette kalmak.
Tapu (t)	: Huzur, nezd, makam.
Taşra (t)	: Taşra, dışarı.
Taşuban (t)	: Taşarak.
Tebâh (f)	: Yıkılmış, bozuk
Tecellî (a)	: Görünme, belirme, Sıfat-ı ilahînin ortaya çıkması.
Tamûşâ (f)	: Seyretme, ibretle bakma.
Tercüman (a)	: Metinde Cebrâil yerine kullanılmaktadır.
Teşhîs (a)	: Şekil ve suret verme, şahıslandırma, seçme.
Teşvîs (a)	: Karşıklık.
Telûm (a)	: Gizli şey, tesirli olan şey. Sihir.
Tiryâk (a)	: Panzehir.
Tîz (f)	: Çabuk, acele.
Tolunmak (t)	: Dolanmak, batmak, gurûb etme
Toylama (t)	: Ziyafet çekme, şenlik düzenleme.
Turâb (a)	: Toprak.
Turak (t)	: Durak, makam, yurt, menzil
Tutaş olmak (t)	: Yakınlaşmak.

— U - Ü —

'Ubbâd (a)	: Abidler, ibadet edenler.
------------	----------------------------

Ude (a)	: Dügüm, bağ, karpık is.
Uğraş (t)	: Ulaşır ise, ulaşacaktır.
Uğra (a)	: İhtimaller.
Ummak	: Ümid etmek, arzulamak.
Uruc (a)	: Yukarı çıkmak.
Uşanmak (t)	: Parçalanmak, toz haline gelmek.
Uşak (t)	: İste
Uşak (a)	: Aşıklar.
Üstet	: Ahşap, ahşaplık, ahşaplık kurma.
Üstetir (t)	: Kurvetil, dayanıklı, sağlam.

— V —

Vah	: Vah, yazık, hayf.
Vâcib (a)	: Lüzumlu, Mecburi olan, Allah'ın yerine getirilmesini buyurduğu vazifeler.
Vâhid (a)	: Bir olan, Allah.
Vâkıf (a)	: Bilen, habertli olan, aşina.
Vâkıh (a)	: Şaşa kılma, hayran.
Varta	: Uçurum, tehlikeli yer.
Vecd (a)	: Aşk ve muhabbetle kendinden geçme.
Vehhâb (a)	: Bağışlayan, ihsan eden Allah.
Vehvâ (a)	: Vekâlet, dostluk, birşeyi dostlukla elde etme, bir şey hakkında söz sahibi olma.
Vird (t)	: Yıkık, harap.
Vird (a)	: Sık ve devamlı okunan dua.
Vird (a)	: Kıvrıma.

— Y —

Yahn (t)	: Ateş alevi, kıvrım.
Yar (t)	: Tükürük, ağız suyu.
Yarak (t)	: Azık, tevhid ve ibadet.

Yapı (t)	: Yeşil, gök rengi.
Yazı (t)	: Yazılı.
Yektâ (f)	: Tek, yalnız, eşsiz.
Yog (t)	: Yok.

— Z —

Zag (a)	: Karga.
Zâhidân (a)	: Zâhidler. Sofular Ehl-i şeria.
Zâhir (a)	: Görünen, açık, belli.
Zaîf (a)	: Zayıf, kuvvetsiz.
Zebânî	: Günahkârları Cehenneme atmakla vazifeli melek.
Zemin (f)	: Yer, yer yüzü, meydân, satıh.
Zemzeme (a)	: Ezgili nâgmeli söz ve ses
Zuhr vakti:	: Öğle zamanı
Zulmet (a)	: Karanlıklar, zulmetler.
Zühre (a)	: Netice, hûlasa, kaynak, en mühim kısım.
Zâ'î-Celîl (a)	: Celîl sâhibi Allah.

TIPKI BASIM
(AN NÜSHASINDAN VE MATBU NÜSHADAN
ÖRNEK SAYFALAR)

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَالَمُونَ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى رَسُولِكَ
 أَوَّلَ رِيَاذَتِكَ لَمْ يَكُنْ حَتَّى أَوَّلَ
 أَوَّلِكَ عَالَمٍ يُؤْمِنُ وَأَرَأَيْتَ
 جَانَهُ أَوَّلَ وَرَدِي كَمَا لِي قَدَرِي
 قَدَرِي تَنْدِي نَظَرِ أَوَّلِي جَمَلِي
 نَظَرِ أَوَّلِي أَوَّلِي أَوَّلِي أَوَّلِي
 اللَّهُ أَوَّلِي أَوَّلِي أَوَّلِي كَمَا لِي
 مَحْطَتِي

هَمْ أَوَّلِي دُستِ أَوَّلِي أَوَّلِي
 أَوَّلِي أَوَّلِي أَوَّلِي أَوَّلِي
 مَحْطَتِي وَجْهِي وَجْهِي
 رُوحِي وَرُوحِي أَوَّلِي
 جَانِي كَوْنِي أَوَّلِي

مَنْصُورٌ نَا ۲ م
 جَيُّوبَانِي وَاحِدٌ مَطْلَعُهُ أَوَّلُ
 قَدَرِي تَنْدِي عَالَمِي أَظْهَارِي
 هَمْ كَوْنِي أَوَّلِي قَدَرِي حِكْمِي
 حِكْمِي بُولَدِي عَالَمِي پَرُو رِي
 جَمَلِي جَانِي أَوَّلِي جَمَلِي
 تَنْدِي أَوَّلِي تَنْدِي تَنْدِي
 أَوَّلِي حَسْبِي اللَّهُ أَوَّلِي كَمَا لِي
 جَمَلِي وَارْتِي أَشْكَارِي وَنَهَانِي
 سُرْعِي نَوْرِي قَبْلِي بَحْرِي
 أَوَّلِي وَفَا كَمَا لِي شَفِيعِي الْمَذْنِبِي
 هَمْ دُرُوزِي أَصْحَابِي أَلِي تَمَامِي
 أَشْبُوسِي مَحْطَتِي مَحْطَتِي

خوتعالی جون یرتدی عالمی
 وردی عقلیله کرامت آدمه
 آدی اولدر که اند عشق اول
 عشق تو لاغز اولیجه ای فتی
 عشقلا دندی قو عالم و جو
 هوش اولدر حق یولینوک رهبری
 هرکیم اوله عشق ار ردی منزلین
 بغلی سون یوکی بو آب خان
 کر بو غفلتدن آیانه جان کوزی
 وصلت ایر جانکه شان اوله سن
 کتمیجه آردن بو ماء من
 سلی کولک جون کیم سکا اولدر حجاب
 دوشندن غیري کخادشماندن
 عالم اینجند دوزندی آدی
 ناکه عزم اوله بو عشق دمه
 یولین اولدر کاه الت عشق اول
 بکسه یولین الله عز اوله حضرت
 عشقلا در یوقیا مو بو سیمه
 عاشقک عشق دوتنه سوری
 اوله کوریندر آرنک محطین
 اصلکادون اصلکای جانوپاک
 قارشوکه کورعنی کله جانان یوزی
 جمله تیغولردن آذا دافله سن
 جان کزی کور عز حسی ایجانوسن
 دست جمالندن کتور مزین لقا
 نقش فایده شو مگر و مرقه

بَعْلُو اِسْتَرَسْكَ سَعَلَاتِ مَن زَلِيں مَانِيْلَ اَوَّلَه قُو بُو عَادَاتِ مَن زَلِيں
 نَزْطَلِسْمِي اَوَّلِيْنِي خُوْرِدِ خَام كَمَكْ جَان كَنِيْمِي دَنِمَادِي مَقَام
 جَانُوْكَ اَمِيْدِي حَقِي بُوْلِيْلَه قَلْبِ نَدَا جَانَه بَاشَه قَلْمِي مَرْدِ خُذَا
 حَقِي رِضَا سِي اِسْتِيْنِي رَدَا اَوَّلْمِي خَاكْ جِسْمَانِي اَكَا سَدَا اَوَّلْمِي
 جَانُوْ بَاشِرَا وَا لِحَضَرَتِه كَرَسَدَا اَوَّلَه بَايَزِيْدِ وَقْتِ اَوَّلَرِي سَه رَدَا اَوَّلَه
 هَشْتَلَه سَرِيَانِ اَوَّلَاكْ بُوْلْمِي عَنِي كَنْدُو زِيْنَه قَا قِيْنِ اَوَّلْمِي شَتِي
 كَنْسِنْدَن اَلِ يُو يَانَلَرِي يَا يُوْلِي طَغْرِي اِلْتِدِي تَكْرِي يَا
 سَنَكْ سَنَكْ صَدَقْ اَرَا نِ بَرْدِ دَرِ قُو سِي كُوْرِكْلَه حَتِي كِيْمِ بَزْدَه دَرِ
 سُنْكُوْكَ رِيْعِ اَيْلَه اَمِيْدِي آرَدَن كُوْهَرِ اِسْتَرَسْكَ بُو سَنَكُو خَارَدَن
 هَشْتَلَه اَلْمَدَن بَر قَدَحِ نُوْشِلِيْلَه وَا ر كَنْدُو زِيْكَ شُوْلَدَم قَرَامُوْشِ اَيْلَه وَا ر
 تَا كُوْلَه جَانُوْكَ كُزِي اَنُوَارِ عَشِي هَمْ دِكْلَه دُغْ كِلَه كُنْتَارِ عَشِي
 چَارَه قِيْلَه جَانُوْ كُزِي سِيْنَكْ زِيْ كِيْمَه دُشْمِيَا سِيْنِ نَفْسِ شُوْمَكْ چِيْنَكِيْمَه
 كِيْمَه هُوْرَا دَنِ هَشْتَلَه دَنْدِيْرِ يُوْزُوْ كِي هَشْتَلَه بِلْدُوْر سَكَا كَنْدُوْزُوْ كِي

دوت قلاقلك امدى عشق احواله
 جانقلانغن دوت بسزوك اسرارنه
 دكله عاشقلاردن ايدم بيرين
 واردي منصور بغدادى مكر
 اون اكى علمى قو بليشدي
 علم لدن حاصله اولمشدي اكا
 شيله گيم مستحضر اسرارى دي
 اولدى عاشقلارك بستانى
 مستمع عشق اولمشدي اوله مرد حق
 جاننه ارميشدي حقدن ندا
 دست قدرت اكه صمشر نواله
 عشق حق طوالمشدي آنوك سترنه
 عالمى روياده اوله جانوجرهان
 سنداغى كركله بو عشقون شالنه
 بيله سلكيم سوز ندره اسرارنه
 اكياسن حالى تدر بيرين
 مرعلو في تانميشدي اوله از
 جمل عليه عمل قلمشدي
 اي براز زر سندا حاصله ملكا
 هم ولايت اخير صاحب كاردي
 اولدى جان شمعونك پروايشي
 عشق ديوانندن لالمشدي سبي
 آنوكي چون جانوياش ايدن ندا
 بولمشدي حقله قري وصاله
 دكله امدى كند كند سترنه
 حق تعالى حقدن كند عيان

نیت در مغان
 نوبت صوفی غازی ان انداء شرف مغان
 فرضنا و احتضا و جبهه الله

الکاک

پری

نیکو

پنهان وار کیم بلور دغای عشق
 حاسلی انجق آنک غوغای عشق
 اشیو نقشوک کور مرز نقاشنی
 شاشنی باقر اجبی سارطاشنی
 بوقفس نقشنی قیچی سرفراز
 آشنالغی قلیف ای شاه باز
 دوت یزیدی اولیاد رکاهنه
 تاله وارب الله شاهل شاهنه
 نفس ظلمانیلن آداد اوله سن
 اول جمالک نورله شاذ اوله سن
 ای خداوند کزیم کاروساز
 سن مقدس قودن بی نیاز
 لطیف عزت حقیمون یا ربنا
 یزیدی دینار کله ایله آشنا
 مصطفایک آبی روحی حرمتی
 جملہ ایمان اقلینہ قیل رحمتی
 بریزدن صورته ای ستار سن
 جو رمز ستر ایله کل ستار سن
 کیم مؤلف حقینہ قلسمه دوعا
 رخمتک دن ایزمه آنی ای خدا
 او قویانی دکیانی یا ثانی
 برلغالطینک حقیمون یا غنی
 ای برآز رسوز تمام اولدی تمام
 ذک رسولہ الصلوات والسلام
 نما الکاتب عن لکمل الوهاب فی جمیع
 ختالطریقون الملک العزیز بر سر ستمند
 فی الوسط شعبان سنه ثلثین و ستمائست
 ۱۳۸۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اول انی اید لوم کیم حقدیر اول اولکه عالم یوغ ایکن وارایللیان جان اول ویردی کمال قدر قد رتندن ظاهر اولدی جمله ایش ملک انکدر قول انکدر ایش انک ظاهر اولدر باطن اولدر بیگان	حتی و باقی واحد و مطلق قدر اول قدرش عالمه اظهاری ایللیان هم کو کلن ایچره قود کس حکمتی حکمتله اولدی عالم پرورش جمله جانلرده اولان جلدیش انک اندن آرق کیمسه یوقدر جاودا
---	--

هم جهان خدی محمد مصطفی کیم انک دوستلغنه اولدی جهان اولدر رایکی جهانک سروری مصطفی و مجتبی صدر الامین روحنه یوزیک صلا تیل سله جانله کوش ایلده ای جان پدر ویردی عقلیه کرامت ادمه آدمه اولدر که آند عشق اول عشق قلا غوز اولینجه ایفتی	اول حبیب الله اوکان وفا جمله وارلوق آشکارا و نهان شرع نوری قایلدی بحر بتری اول وفا کافی شفیع الذنبین هم دخی اصحاب الینه تمام اشبو سوز که معتبر در معینه تاکه محرم اولابو عشق و رده یولن اول درگاه ایلنه عشقه کیمسه یولن ایلتمز اول حضرته
---	--

عشق طوتدی کو عالم وجود
 عشق اولد رحق بولینک هر
 هر کیم اول عشقه ایردی منزلین
 بغلاسون بولکی بواب و خاک
 کو بغلتدن او یانه جان صکر
 وصلت ایر جانکه شاد اولاسر
 کیمینه آره دن بوماه من
 منلک چونکیم سکا اولد کجنا
 دوستک غیری سکا دشمن
 بولوق ستر سحر و تملیز
 تن طلسمی اولیجه خور و خام
 جانک ایددی حق بولینه قیل قد
 حق رضا سر استیازر اولد
 جان و باش اول حضرت کرسد اول
 عشق سر باز اولان بولدی حق
 کند و سندن ال یویانلر بریا
 سینک سنلک صید از ارنر
 سنلکی رفع ایله ایددی آره دن
 عشق الندن بر قدح نوش ایلوا
 تا کوره جانک کوزی انوار عشق
 چاره قیل جان کوز کوسنلک رکنه

عشقله در یو قیام بوسجید
 عاشق ایسک عشق طوتدی سر
 اول کوز لیسرد وارنلر محفلین
 اصلک و ناصلک ای جان پاک
 قاشو کیم کله اول جانان صکر
 جمله قیغور زازاد اولاسر
 جان کوزی کوز من حق ای جان
 دوست جمالند کوز نرقنا
 نفس قایند رشوم کمر قند
 مانل اولد قوبو عادت منزلین
 کیمسه جان کجند طوماد مقام
 جان عاشق قیلدی سر د خدا
 خاک جسمانی کاسد اولدی
 بایزید وقت اولور سدر د او
 کند وزینه قایغن اولدی عشق
 بولنی طوتدی التدی تنکریا
 قوسنی کوز کل که حق نبرده در
 کوهر استر سن بوسنکی خار د
 کند و کی اولدم فراموش ایل وار
 هم دلکدن د وکیل گفتار عشق
 دوشمیه سن نفس شومک چکنه

کج انانیتد ز آزاد اول یوری
 چون بو کون کیده کوریه اول جمال
 نیجه لو واریم قیلورده عو عاشق
 اشبو نقشک کوره من نقاشی
 نقشه قالن عاشق و صادق کل
 نقشدن مقصود اولانقاشدر
 عاشق ایسک ماسو الله تر
 الله ماسو سنی بو نقش نکار
 اول جمال کوره من اهل نظر
 چونکه معیند بو صورتد مراد
 یولک اور ماسو صفین نقش هوا
 هرکک نفسی حجاب راه اولور
 یوتد ز نفسک سن اولغل یوت
 نیتد کیم نفسک اول یول مانغی
 نفسی شیطا که اوله واره زن
 کرمین سن یاردن اغیارکی
 عقلکی قوغل هوا له نفسکه
 نفس الله قاله ایمد چارش
 که ار نلر جان باشه قالدی
 بو نفس نقشینی قوای سرفراز
 طوت یوزوکی اولیاد رکاهنه

اول جمالک یوز شاول یوز
 کیده ایشت ریشه اولانصا
 حاصله الحق انک غوغای عشق
 شاشی یقرا یی صیانور طیشی
 حق نقالی عشقنه لایق کل
 یلمین صیانور کوز یله قاشد
 سن بو نقش ارایشد قیل عبور
 کوره یزد رسک بو جا کوزین و یل
 چون بصیرت کور رانی معیار
 معرفت کسب ایلده وای و یل
 یوقسه قالور سن بو یولده یی
 عشق سرنندن قحان آگاه اولور
 عشق کلزار یی صلو تاسود کن
 منع لیچند کوره من سین صافی
 غارت اولوراندن رحمان و زن
 عقل او نده کور او کار و یارو
 یولک اوردر کیم کرسه نفس او
 عقل ار ماغنه کیر و ی چارش
 یوقنانک نقشه الله ندی
 اشیانک قیاطلب خوشاه باز
 تاک وار و الله شاهلر شاهنه

<p>اول جمالک نورله شاد اولاسون سويلدکجه حکمت اولاسون کوزلر وکجه کوزون الله اولاسون سن مقدس سرتن قودون و نیاز سن معری کوجه سويلر لر مقنا بزی دیرد ارنکه ایلله آشناسون یاری قیل آسن اولاد رکاه اکا جمله ایمان اهل ویر رحمت صوچیمز سدر ایلله کیم ستار سن رخت کردن ارمه انی ای خدا</p>	<p>نفس ظلمتدن گداز اولاسون یاقه یغینه عیشاله کوزلر تنک نفسک شمع وجه الله اولاسون ای خداوند بکریم کار سنان سنکنا و صافکن دللر اولد لا لطف و عرک حقیقون یاربتنا بونیازی وار یحیی درگاه کیم مصطفانک آن روی جرمی بوزیمز ورمه ای ستاسن کیم مؤلف حقیقه قیلسنه دعا</p>
---	--

محمد سجان و تقی قدوة العارفين فرید العاشقین حسین
 خواجه منصور علی روحه فیوض فتوح الغفورک اشینو
 مناقب متظوم احوال عبرتکار نصیح سیدینک
 ظل الله سلطنت پناه نصیحت و مستحکمة
 السلطان ابن السلطان السلطان محمد الحمید
 خان خضر تلمسک عصر من التمارینک اطع
 الوری الی کوس فیض و به الحمید محمد
 سعیدک نظار سید طبعانہ علام و ده طاش
 دشتکاهند بیل اکیو التمش کسری
 هان الاخر غرض سند طبع و تیشی ختام پذیر
 اولشد

Şark İslâm Klasikleri

47

No. 11140

TOPTAN SATIŞ

İstanbul Devlet Kitapları Müdürlüğü
Ankara, Adana, Antalya, Burdur, Elazığ, Erzurum,
İzmir, Samsun, Sivas, Trabzon, Van ve Zonguldak
Bölge Şeflikleri.

PERAKENDE SATIŞ

Millî Eğitim Yayınevleri
ve Bakanlık yayınları satışları.

% 8 KDV DAHİL FİYAT 350000 LİRA
(277778 Lira + 22222 Lira)